

پوغاچوف .

ملانییر ہادیف .

قرآن ترجمہ سی حقندہ .

عرب یازوسیناڭ تارپخی

ص . بیکبولطف .

فنی اوقو . «آش سگر»

علی رفیقی .

حرفلہزنی اصلاح . دال .

قران کریمک و جوہ عربیہ

سی ، آیت کریمہلری

حقندہ .

وسی جارالله بیگمیف .

بز تورکمز .

نورک اوغلو .

عادت و عرفلر .

(«الہادیہ» جلمسندن ، قتبس)

تاریخدن بر لوحہ .

محمود المرغانی .

تربیہ و تعلیم :

« یازو اوبرانوچیلر اوچون

بول باشچی» - حسن ملی .

«روسچہ اوقو» - مرد عالم .

«سکاو اونیورستیٹی» .

مراسلہ و مخابرہ :

آلمانا ، بوگولمہ ، فارغالی ،

نامعلوم ، ترویسکی ، بلای

وقاچا تقہدن .

تقریض و انتقاد .

تاتار صرفی ،

اوزون کوناردہ روزہ ،

تاتار خانونی نیلر کورہی ؟

وقرق نورلی فوکس .

اشعار : عشقی باقچہ ، نغمہلر

دفترمندن و محترم صادق افندی

اشعارندن .

حکایہلر : « وطن محبتی » -

ابرار موسکیف - « پادشاہ

قریز ہم عقالی صلون » -

مترجم : عارف موسین .

لطائف .

شورا

عدد ۳ * سنہ ۱۹۱۲

3

مصرک رضاءالدین بن فضلالدین =
ناشرک م. شاکر م. ذاکر راہیفلر

اداره كهكتوربر :

بلمه گانلكمزدن، «بالالار كيچه سنده» وباشقه چه وقتلرده كرك قنرى فايدهلنوب بولميدر. كويلهرى بلنسه شعرلارنك اهميتى آرتوب لذتلنوگه سبب بولور ايدى ديم . معلم: على آفبيردين .

IV

معتبر «شورا» برنجى عدد قابنده : «پيغمبر سوزى فايو اغندن ؟ نى معناده ؟» ديه اسحاق سيفى افندى بر سؤال ايراد ايتمشدر . پيغمبر، فارسى سوزى اولوب «پيغام - پيام» خبر-نبأ معناسندهدر. آخريغه «بر» ادانى كتريلوب پيغامبر- پيامبر، (تخفيف ايله : بيغمبر- پيمبر) دييلوركه : معناسى-خبر بيروچى ياكه خبر كتر وچى ديهك اولور . يازغوچى : معلم حاجى معين ابن شكورالله . «كتته قورغان» .

V

دينى ژورنال

برهان افندى شرف ، انچى عدد «شورا» ده كتابلر ژورنالى چيقارمقنى موافق كوروب بر مقاله يازدى . كتابلر ژورنالى مهمدر شونك ايچون بوگا بر سوزمز يوق ، لكن برهان افندى باشقه بر «اهم» نى اونوتهشدر . اول ايسه بزگه بر دىنى ژورنال لزومى ايدى . حقيقت حالده كتابلر ژورنالى مهم اولسه دىنى ژورنال اهمدر . بحق اهللرى اولان ذاتلر بو طوغورده مساهله ايتمازگه و بر كون اول اوشبو خدمت كه مباشرت ايدرگه تيوشلى . بو كون بو اش اهل آدملر ايچون فرض كفايه اولسه ده بر ايكى كون صوكنده فرض عين اوله چقدر . ا . ش .

VI

۱۹۱۰ نچى سنه ۱۱ نچى عدد «شورا» ده آى افندى «اوكتولمش اوغلى جان بكنك باشينه كيلوب اوزغانلرى» اسمى ايله تاريخى بر حكاييت يازارغه باشلامشيدى . بر عددن صوگ شول حكاييتنك باصلديغى بيلنمادى . شول قزقلى حكاييتنك باشلانوب غنه قالوينه سبب نه شى اولدى ؟ اولگى عدد «شورا» ده اوشبو سؤال غه جواب يازوگزنى كونه مز . على اكبر حبيب اللين . «پيتراپول» .

اداره : مذكور حكاييت شول وقتنده «اقدام» غزتهسى فيليه نوننده ترجمه ايدلنورگه باشلادىغندن آى افندى اوز ترجمه سيني زائد حساب ايدوب فكرندن دوندى . اگرده ترجمه ايتمش اولسه ايدى بز درج فيله چق ايدك .

I

۱۹۱۱ سنه «شورا» ده (عدد ۲۱) «معلماره مکتوب» سرلوحه سيله «عالم صبيان نك» ۱۴ نچى عددندن آلنوب غايت اهميتلى مکتوب باصلدى .

مکتوب، بز معلملر ايچون (خصوصا اول معلملرينه) شول قدر اهميتلى كه، اكر مکتوب صاحبي «بو مکتوب باصلغان مجله هر بر معلمنك اوستال اوستنده بولنوب معلم افندى اوشبو مکتوبمنى درس باشلار آلندن هر كون بر مرتبه اوقوب چغارغه تيوشلى» ديكان بولسه فائده سز نرسه ايله نكليف ايتمش اولماز ايدى .

بو مکتوب، نه اصول تعليم و نه باشقه سن كيره گنچه كورمگان بز معلملرگه تعليم بابندن ياخشىغنه درس بيرگانى كبي، اوللرده كچكنه، فارانغو وايسلى مکتبلرده بارلى يوقلى وظيفه بلهن كونگه ۷-۸ ساعت اوقوتوب ده اول جماعتندن كونه ئه لله نيندى كوگل قايتارغچ سوزلر ايشتوب طورغان معلملرگه آغايلرنك معناسز سوزلرينه التفات ايتمهى «بزك قدر نى سز بلمه سكرده له الحمد بلو چيلر بار ئه لى» ديوب مقس خدمتلرنده آچق يوز ايله دوام ايتولرينه سببدر .

مکتوب صاحبي «معلم بابامز» غه، بز بالالرى تشكر ايتوب خالصانه سلام اوقومقده مز .
السلام عليكم !
باش معلم : دولت شاه بن صفا .

II

برهان افندى شرف جنابلرينك ۱۱ نچى عدد «شورا»- ده غى كتابلر، ژورنالى كيرهك ديگان فكرينه مين ده قوشلام . كتابلر ژورنالى چغارو بيك تيوش اش ديب بلهم . مينم فكره كوره ، قزان كتاپچيلرى برگه له شوب (اتفاقلاشوب) چغارسلر بيك يبخشى بولور ايدى . اكر شوندى ژورنال چغا قالسه سنه لك مشترى بولوب يازلاچاقمن .
گراى آرسلانوف «كونگور» .

III

محترم شاعرلرهمزدن اوتنچ

«شورا» ژورنالينه شعر يازوچى هر بر شاعر دن : يازغان شعرلرين نيندى كوى برله اوقور ايچون يازلدىغن بيان ايتمكلرينى اوتنهم . بيك ته مى شعرلر يازلسه ده كويلرين

۱ فېۋرال ۱۹۱۲ سنە

۲۵ صفر سنە ۱۳۳۰

سەر رادىر والوغ خادىملىرى

پوغاچوف (*).

XX

پوغاچوفنىڭ «بىردا» دە ايللى طوبى، ۱۷۰۰ سوم بافر آچەسى
هم بىك كوب آشاماق اچمك اسبابى قالدى .

۲۴ مارتە خىلاپوش تولغە توشوب « اورنبورغ » غە
كتورلدى ، چىركاۋلار دە تشكر عبادتلىرى قىلدى . ايمپىرا -
تور يىتسە گوپىر ناتورغە رحمتلر اوقوب ، آلېكساندر نېۋسكى
اوردىنىنى وىردى .

پوغاچوف «جايق» غە بارو فكرىدىن دونوب ، بولدا -
شلىرىدىن كىنگاش سوردى . يانداغى باشقرد اسطرشېناسى
« كىنجە » : « اى پادشاهم ، سن بىزىم بىرمزە وار ، اگردە
وارساڭ بىن سىڭا اوزىمنىڭ باشقردلردىن اون بىك اطللى عىسكىر
تابوب وىرمرىن » ، دىدىكىندە باشقرد آراسىندەغى تۋىردىشوف
راۋودىنە كىتەرگە نىت ايتدى .

۲۶ مارتە «قارغالى» غە واروب كىردى . بوندە بىر ساعت
قىرگىنە تورغان صوڭ ۵۰۰ اطللى عىسكىرىنى قالدىروب ،
باشقىلر ايلە «صافمارسكى» گە كىتدى . صافمارسكىنىڭ آتامى
قاچدى وبونىڭ يىنە پوغاچوف بونىڭ آتاسىنى نوتوب آصدى هم
شول آرادە پوغاچوفقە ايكى بىك قدر اطللى باشقرددە كلوب
قوشلدى . پوغاچوفنىڭ شول تىردە لك خبرى كىناز گالىتسىنگە
ايرشوب ، گالىتسىن «قارغالى» غە كىدى . پوغاچوف دە بار
عىسكىرىلە صافمارسكىدىن شوندە قايتوب آرارلارندە صوغشى
باشلاندى . پوغاچوف نظاملى عىسكىر فارشوسىندە توررغە
قادر اولمىبوب قاچوب كىتدى . حكومت عىسكىرى قووا
واروب ، ۲۸۱۳ قىدرسىنى قولغە آلدى ، ۴۰۰ قىدرسىنى

تاتىشچوف كرىستىندە يىنگلو خبرى ، اورنبورغنى محاصره
ايدىچى قىتتە چىلرە ايرشوب ، قىللىرىنە فورقۇ توشدى .
پوغاچوفنىڭ ياقىن كىشىلىرىدىن بىر نىچەسى اشنىڭ اخىرى ناچار
اولاچاغىنى آكلاب ، پوغاچوفنى گوپىر ناتورغە نوتوب وىررگە
يىكىنگاش ايتدىلر وبو كىنگاشلىرىدىن خبر وىروب ، گىناھلىرىنە
غفو اوتىو او چون صايلاب ، بارودىن نى كوندردىلر اوزلر
پوغاچوفنى قولغە آلو او چون فرصت كوتوب قالدىلر . لىكن
پوغاچوف بو كىنگاشلىرىدىن خبردار بولو سىبىلى اشلىرى بولمى
قالدى . پوغاچوف ۲۳ مارتە «جايق» شەرىنە كىتوگە قىرار وىردى
هم اوزى ايلە كىتو او چون ايكى ياخشى اطللىلردن غە ايكى
بىك قىدرسىنى صايلاب قوياغە شىگىيەقە امر ايلدى . شوندە -
غى خلىقە دورت بىك سوم قدر بافر آچەنى ئولەشدىروب ،
بارچە خەرنى اچەرگە اختىيار ايلدى . خلىق تمام ايسىرشوب
بولغاچ ايكى بىك ياخشى اطللىلرنى ايبەرتوب چىغوب
كىتدى ، قالغانلىرى آينوغاچ حىران قالدىلر و قىلغان گىناھلىرى
او چون گوپىر ناتورغە باروب غفو اوتىدىلر . شولاي ايدوب
« اورنبورغ » آلتى ايلق اوزون محاصره دن قوتولدى .
۲۳ مارتە بودى ۱۳ سوم اولغان آرش اونى ۵۰ تىنگە ،
فاداغى ۴۰ تىنگە ايرشكان آرش ايكىمگى ۲ تىنگە ايتدى .

(* باى ۲ نچى عدده .

«مىنزله» و «اوصا» شىرلىرىنىڭ آراسىدا غى باشقىردىكىدە
 طىنچلىق اولمادىقندىن «بىرگىلىن» نام آدم، عىسكىر ايله شوندى
 كوندىردى. «طولوا» ياھىسى تىرەسىندە توقۇز يوز باشقىردىغە
 يولقوب، آنلرنى تارمار كىتوردى ھىم «بىچورىن» اسملى
 باشقىردى اولىنى ياندروب كولىنى كوكىگە اوچورتىدى بوندىن
 «باردى» اسملى اولغە واروب، جىولغان باشقىردىلر تاغ
 آرەلرىنە قاچقان صوڭ ياندروب تارمار كىتوردى. باشقىردى-
 لرنىڭ بار جىولش و كىكاشلارى شول اولدە بولدىر ايدى.
 «كراسنو - اوفىمىسكى» تىرەسىدە طىنچ توڭل ايدى.
 بوندىغى روس قزاقلر قىتتە چىغارغە نىت ايدوب اوزلرىنە
 باشلىق قىلو اوچون صلواتنى كوتەلر ايدى. لىكن صلوات
 بوندى كەمىوب، اوزىنىڭ آناسى يولاي قارت ايله برابر بىڭ
 قدر باشقىردىن ايدىرتوب «سىمىسكى» زاۋودغە كىتتىدى
 و باروب يتو ايله صوغىشوب زاۋودنى آلدى، آنمىش
 روسنى ئولتردى، چىركونى تالادى، بووانى بىمردى، ابو
 لرنى ياندروب آستنى اوستكە كىتوردى بوندىن «كاناۋسكى
 زاۋود» غە واروب شوپلە اشلرنى قىلغان صوڭ ياڭادىن
 سىمىسكى زاۋودغە قايتوب، بىدى چاقىرم قدر يتماس بىردە
 توقتالمىش ايدى. بو وقت ياندغى باشقىردىلر اوچ بىڭ
 قدرگە يتىشكان ايدى. شول وقت مىخىلسوندى بعضى روسلر
 و بعضى مىشارلر اولمىق اوزرە، بىڭ قدر كىشى ايله سىمىسكى
 زاۋودغە كلوب يتوب، صلوات ايله صوغىشورغە كىشىدى.
 صلوات بىك تىز بىكلوب، زاۋوددىن ۱۶ چاقىرم مسافەدەگى
 «يورال» قىرەسىنە قاچوب كىتتى. ۷ مايدە مىخىلسون
 شوندى واروب، آچىق قىردە باشقىردىلر ايله صوغىشوقە كىشىدى.
 باشقىردىلرنىڭ آرتق غىرت ايله صوغىشولردىن مىخىلسون عىجبكە
 قالىدى. اخىرىندە باشقىردىلر قاچارغە مجبور اولوب، مىخىلسون
 بىدى چاقىروم قدر آرتلردىن قووا باردى. باشقىردىلرنىڭ اوچ
 يوز قدر مېتىلرى يولدىن تابلىدى، ۱۷سى توققونغە نوشدى،
 ۷ طوپلرى غىنىمتكە قالىدى، باشقىردىلرنىڭ كوبىسى فوتولو
 اوچون سازلققە كىروب، شوندى بانوب طونچىقوب ئولدىلر.
 صلوات قىتتەسىندىن طىنچلاقتە تورغاندى «آنىك» اسمندەگى
 اسطرشىنا بېش يوز باشقىردى ايدىرتوب سىمىسكى زاۋود
 تىرەسىنە كلوب چقىدى. مىخىلسون بونلرنى ھىم تارمار كىتوردى.

XXII

پوغاچوف «تاشلى» قىرەسىندە كىنجە اسطرشىناناڭ ايوونە
 قونوب، ابرنەگوسىن ۋوزنىسىنكى زاۋودغە كىتتى. بوندى

قلاچىن كچوروب، كوب آزق و ۸ طوب غىنىمتكە قالىدى.
 بوغاچوفنىڭ ياندغە فقط ۵۰۰ كىشىسى اولغان حالدى «تاشلى»
 قىرەسىنە كلوب «كىنجە» اسطرشىناناڭ اوينە نوشدى.

XXI

مايور سىمونف ۳۰ دىكابردىن بىرلى جايق كىرپىستندە
 محاصىرەدە قالىدى. عىسكىرىنىڭ آزغى بىدى. مارت اخىرلردى
 صالدىت باشىنە، صوغە بولغاب اچو اوچون كونگە فقط،
 چىرك فداق اون بىرلە باشلادى. صوڭغە تابا اولدە بتوب،
 صالدىتلر، مانقە بولوب ئولگان آطلرنىڭ ايتلرنى آشادىلر،
 ئولمىكسە سويا كلرنى قايناتوب اچدىلر، صوڭغە تابا اولدە
 بتوب، توفراق قايناتوب شونىڭ اچى صولرنى اچە باشلادىلر.
 صالدىتلرنىڭ تىركىلدىن تەمام امىدلرى كىسىلدى بونار
 اوچون يا اچدىن ئولارگە ياخود دشمن قلاچىندىغە اوتارگە كىنە
 قالغان ايدى.

۱۳ نچى آپرىلدە، گىنيرال منصورفنىڭ كىلو خىرى
 ايشىلوب، بونلرغەدە بىر آز تىركك امىدى كىردى ھىم شىر
 خلقىدە خوفىكە نوشوب، آزدە اولسە اوزلرىنە بىكلىك اولور
 امىدىلە آتامانلرى قارىغىن ايله طالكاچقنى ھىم بونلرە باشقە
 بىدى كىشىنى باغلاب سىمونفكە كىتروب و بىردىلر. سىمونف
 مذكور توقۇز كىشىنى قولىنە آلوب قاراولغە و بىردى. بارچە
 قزاق كلوب سىمونفدىن عفو اوتىدىلر ھىم اچ صالدىتلرغە ھىر
 تورلى نەمىتلر كىتروب و بىردىلر.

۱۷ آپرىلدە گىنيرال منصورف شىرگە كلوب يتتى.
 شونىڭ ايله ۳۱/۲ آيلىق قورقنچلى محاصىرەدە تەمام اولدى.
 ايمپىراتورىتسە سىمونفغە آلتى يوز كىرىستيان ايله الوغ
 بىر ھىدبە قىلدى، صالدىتلرنىڭ بارچەسىنە وظىفەلر تەبىن
 ايلدى.

بو حادثەلر آرەسىندە باش قوماندان آلېكساندىر
 بىبىكوف «بوگولمە» شىرندە ئولوب كىتتى بونىڭ بىرىنە كىناز
 اشچىر باطى تەبىن اولدى. ايمپىراتورىتسە بوگا، بوغاچوفنىڭ
 كىم ايدىكىنى باشقىردىلرغە اعلانلر واسطەسىلە ياخشىلاب آڭلا-
 تورغە قوشىدى. «استاۋر وپول» قالمىقلىرى آلتى يوز كىشىنە
 اولوب بوغاچورغە قوشىلو اوچون باشقىردىستانغە كىتمىشلر
 ايدى لىكن آلتى يوز كىشىنەدىن كوبىسى ئولتولوب و بعضى
 قاچوب كىتكەن صوڭ ايكى يوز قدرسى توتولوب «جايق» غە
 كىتىلدى. باشقىلرى دىر بىتف دە آلغان جراحىتىدىن توزالە
 آلماي دىيادى اوتتى.

باروب يتدى. پوغاچوف، كوبيسى باشقردلردن عبارت اون بڭ عسكر ايله بونى چولغاب آلىق اولدى لىكن ديكولونگ بيك فاتى ھجوم ايدوب، پوغاچوف عسكرىنى قاچماغە مجبور ايتدى. عسكرىنڭ حالىنى كورگاچ، پوغاچوف اوزى دە قاچوب كيتدى. بو صوغشده پوغاچوف طرفندن دورت بڭ كشى ئلف اولوب ۲۸ طوبى غنيمتكە قالدى، يئمش كشى توتقونغە توشدى، پوغاچوف قولندە توتقوندە بولغان ۳۶۶۶ آدم آزاد ايدلى.

XXIII

پوغاچوف، طرويتسكى كرىپستىن كىتكەن صوڭ ابكى بڭ قدر فتنەچى ايله «نيزنى - دىلسكىگە» كلوب توفسان قدر يورطنى ياندردى. مايور گاگرين ايله زالوبوفنڭ قووا كلدكلرىنى ايشدوب، آندن كويلسكى كرىپستكە كيتدى. يولده بر اورمان آغزىدە ميخيلسونغە يولقوب آرلارندە صوغش باشلاندى. ميخيلسوننڭ فقط، بيش يوز قدرگە نظاملى عسكرى وار ايديسە دە اوزاق صوغش بعدندە غلبە تابوب، پوغاچوفنى قاچردى. اونيش چاقورم آرتندن قووا باردى. فتنەچىلردن آلنى يوز كشى ئولوب، دورت يوز قدرسى توتقونغە توشدى.

پوغاچوفقە قدردە ميخيلسون اورال طاغلىرىنڭ آرەسندە بڭ قدر باشقردقە يولقوب صوغشقان ايدى. بوندە ھم باشقرد لردن اوچ يوز قدر كشى ئولوب صالدا تىلردن فقط ۱۸ سى ئولەش، ۴۵ سى يارالانمش ايدى. بو صوغشده پوغاچوفنڭ بردن بر طوبى و بارچە كبرەك ياراغى صوغش ميدانندە فالدى. ميخيلسون پوغاچوفنڭ «كبولگا» يلغاسندن يكرمى چاقورم بر بردە يرلاشكىنى ايشدوب شونندە كيتدى. ۲۵ مايدە قارا اورماننڭ اورناسندە بر بيرگە جيولغان بيك كوب پوغاچوف طرفلى باشقردلرغە يولقدى. ميخيلسون باشقردلرنى اوگوت و نصيحت نىلدى و پوغاچوفنى ئولترگان كشىگە اون بڭ صوم آفچە و يرلەچكىنى اعلان ايتدى ھم بونلرغە ھىچ قانغىلماي كىدوب، «زالاناوست» دن يىدى چاقورم يرالقده اورال تاغلىرى آرەسینە واروب توفتالدى. بعض كشىلردن، پوغاچوفنڭ ابكى بڭ كشى ايله «ساشكىنسكى» زاۋودغە كىتكىنى و بيك كوب باشقرد ايله صلواننڭ شونندە پوغاچوفنى كوتوب طوردينى ايشتىدى. آخرى وار.

ملا نىر مادىنى.

كيلو ايله باشقردلرغە ناتارچە، زاۋود كرىپستيانلرینە روسچە اوكلر تاراتوب، ياردم گە اونندەدى. چىلابى و چوبار كول طرفلرینە واراچقنى غبر ايتوب كشىلر كوندردى و آزلر حاضرلب قويارغە فوشدى.

شول آراده اشچىر باطفدە اورنورغە كلوب، باشقردلرنى اطاعتكە اونندە، ناتار نلندە اوكلر ناراتدى. ھر ابكى اوكلر باشقردلرغە ايرشوب، نە قىلورغە دە بلماي آبدراشوب قالدىلر. بر نيچە يرده الوغ جمعتلر توزوب كىنگاشلر ايتدىلر و ھر ابكى اوكلرنى اوقوب قارايدىلر. حكومت طرفندن نشر قىلغان اوكلرغە قاراغاندە، پوغاچوف اوكلرنى اميد-ليرەك ايدى چونكە بو اوكلرغە اطاعت قىلو تقدىرنندە ھر تورلى كىنگاشلر ايله وعدە قىلنمش ايدى. شوننڭ اوچون بو جمعتلردە پوغاچوف ياغن توتوغە قرار و يرلدى. ھم شول وقتلرغە غنە «قاراغايسكى» كرىپستەگى پالكاونيك «فوك»، توتقونغە توشكان باشقردلردن برسینڭ قولا قارىنى، بورونلرینى، اوڭ قولنڭ بارماقلىرىنى كىسوب باشقردلرینە عبرت اولسون اوچون باشقرد آرەسینە چىغاروب يىبەرگان ايدى. باشقرد لرنڭ پوغاچوف ياغىنە آوشمالرینە بوندە بيك زور سبب اولدى. بيك آز وقتنڭ اچندە پوغاچوفنڭ عسكرى ۵۵ بڭگە يتدى.

۶ مايدە ماگىنتىنوى كرىپستنى صوغشوب آلدى. صوغش آرەسندە قولندن اوزى دە يىنگلچە مجروح اولدى. كامىندان ت ايله خاتونىنى، پوپنى يىنە بر آفیتسىر خاتونىنى تونوب آصدى. بوندە ھم بىلو بوردف اوزىنڭ فرقە سىلە پوغاچوفقە كلوب قوشلدى. بوندن «طرويتسكى» كرىپستكە كيتدى. يولده نە قدر واق كرىپستلر بولسە بارچە سىنى آوب، آفیتسىرلرنى آصوب طوب و پورخلرینى قولینە آلدى. ۱۹ مايدە طرويتسكى كرىپستكە كرىدى (*) كامىندان تنى، دورت آفیتسىرلرنى تونوب آصوب، كامىندان تنىڭ خاتونىنى آت قويروغىنە بە يلاتوب، اورام بو نيچە اوسترەتوب عدا بىلاب ئوتردى. قولغە توشكان صالدا تىلرنى صفە نزوب برام برام قاداب ئولتردى. گنىرال ديكولونگ طرويتسكى كرىپستكە كيتدى. واردنى وقت يولده ايرلرى، آتا آنالرى، آغاي انىلرى پوغاچوف طرفندن ئولتراوب ياردمسز قالغان آچ و يالانچاچ اوچ بڭ قدر خاتون قز بالا چاغلارغە يولقدى. ھىچ قابوسىنڭ اوستىنە باشىنە، آشارىنە اچەرىنە يوق ايدى. ديكولونگ بارچە سىنىن ھمايەسىنە آلوب، آشاتدى اچرتدى و كىوملر و يردى. ديكولونگ ۲۱ مارتدە ايرتە ساعت ۷ دە

(*) حاضرگى طرويتسكى شەرى.

قرآن ترجمه سی .

II

موندن مقدم اوفا اماملرندن ضیاءالدین افندی الیکمالی جنابلری «وقت» هم «بولدوز» غزته لرنده اوزینک قرآنی ترجمه ایله دیکنی بیان ایدوب، شول ترجمه سینی نه طرز و کیفیتده طبع و نشر ایدر حقیقده خلقه مراجعت ایله ب، خلقنک فکرینی صورادی . بن هم خلق جمله سندن اولدیغندن غنه بو حقه اوز فکرمی ایتورگه جسارت ایده من . ولو مینم بوندی بیوک مسئله لرگه کورشورگه استحقاقم اولماسده بر فکر اولسون دیدم . «مصادمه افکاردن بارقه حقیقت توغار» دیمشله .

مقصودقه شروعندن مقدم اجمال اولسه ده تفسیر و ترجمه معنایرینی آیتوب کیتونی معقول کوردم . سوز ایسه شوکا بنا قیلنور . تفسیر - برشی ولغتنی بیان و کشف ایتمک بولوب ، ترجمه ایسه - سوزنی بر تیلدن ایکنچی تیل گه نقل ایتمک گه دیه لر . تفسیر - عربیدن عربی گه هم عربیدن غیرگه ده اطلاق قیلنه . ترجمه ایسه مطلقا عربیدن ترکی گه یا که فارسی غه ، عموماً غیر تیل گه کوچرگه اطلاق قیلنه در . قرآن کریم تورلی تیل ولغتنگه تورلی کشیلر طرفندن تفسیر ایدلگان . بونلرنک آراسنده البته تفسیرگه اهل بولغانی و اهل بولغانی ده واردر . بو شول روشده بارا بوکا هیچ بحث ایتکان و معارضه قیلغان کشی کورنمای . زیر بونلر «تفسیر» اسمنده اولوب بزنگ قولافلر بو اسم گه کونگان ، بزکه بو اسم یات اسم توگل . اما ترجمه ایسه بو یگی راق اسم . بز بو کون گه فسر ، قرآن نک تاتارچه غه یا که تورکی چه «ترجمه سی» دیب ایشتانمز یوق . شوکا بنا بوکا هر قایوسی اوزینک فورالنی کوتاروب قارشو چقدیلر . ایتکنز زنه ار افندیلر ! خلق آراسنده متداول تفسیر فوائد اسملی تفسیر بار . بونک قایو اورننده کشف و قایو اورننده بیان ؟ بو کتاب صرف ترجمه در . لکن اسمی تفسیر قویلغان ، شونک ایچون معارضه غه اورن یوق . دخی ابن عباس تفسیری بار ، مجموع آیتنک برگنه سوزینه معنی بیروب کیته . تفسیر جلالین اوشنداق . ایمدی کیلیک ترجمه گه : شفاء

شریف ترجمه سینی قاراگز ! بعض بر اورنلرنده بر جمله گه یارطیشار بیت شرح ایتلگان . اوزینه ترجمه اطلاق قیلنه . یوقاریده ذکر ایدلمش سوزلردن فهمانه در : ترجمه دیگچده بر سوزگه بر سوزگنه ایتوب باروغه اطلاق قیلنمی ، بلکه اورنی ایله تفصیلات هم تنبیها ت قیلورغه ممکن ایدیکی .

بنأ علی ذلک بو حقه بن ، ضیاءالدین افندی الیکمالی جنابلرندن اوتنه من : اوز اشنده دوام ایدونی . « من صنف فقد استهدف » . بونداین اشله بزندن گنه بوله تورغان اشله توگل . معارض لر معارضه قیلوب تورسونلر سز اوز اشکنده ثبات و متانت اوزرنده بولکنز ! الله یاردمچیکز اولسون ! طبع و نشر حقیقده فکرم : اولگی صحیفه ده قرآننک اوزنی حرکت ایله گوزله صورتده طبع ایتدروب ، هر آیت گه رقم قویوب ، ایکنچی طرفقه شولوق رقم ایله ترجمه سنی طبع ایتدرسه یغشی بولور ایدی . اگرده هر احکام و وقایعی برار باب و فصل قیلنسه بیگنه کده کورکام بولور ایدی .

درست بو طریقده اشله گانده قیمت توشار ، باصدروی آغر بولغان کبی صاتی ده آغر بولور دیب کوئل گه کیل . لکن باصدروی آغر بولسه ده یغشی کاغده کورکام حرف ایله باصدرله شاید صانوویده آغر بولماس ایدی . همت ایلری تابلور ، صانوشوده یاردم ایتارلر . لکن بز کوب وقتده خطا ایتهمز . ارزان توشسون دیو بوزوق کاغده باصدروب کتابنک حسنن یوغالتمز . آلائی نیوش توگل .

یوقاریده ذکر ایدلگان کیفیتده طبع ایدلسه قرآن اوز درجه سنده معجز بولوب قالوب ، ترجمه اوزینه بر کتاب بولوب قالدر . بعض بر افندیلرنک خوف ایتدیکی ، جهت اعجازنک یوغالووی تابلیمدر . اسلام مملکتلرنک باشقه لرنده اشله نگان اشلرنک بزگه اشله رگه دلیل بولورغه یاراماغانلغی کبی اشله نگان اشلری ده بزگه اشله سکه دلیل اولماسه کرب .

سلطان عبدالحمید زماننده استانبولده «محیط المعارف» نام بیوک و مفید اثرنی ده نشر منع ایدلدی . باشقه لر هم شولای بولورغه ممکن .

محترم ضیاءالدین افندی ! کاشکی سز بو بیوک خدمتکنز حقیقده ادبیانه صورتده خلق غه مراجعت قیلمای انسانیتک

نلرنڭ اوز اوستلرنده ایدی.

اسلام دیننی دنیاغه کوسترمک یوللرنڭ بریسی قرآن کریمنی هر تورلی لسانلرغه اوز خدمتمز ایله ترجمه ایتمک وکندی نظارتهمز ایله طبع قیلمقدیر. بو کونده تورات وانجیل، ترجمه ایدلماش بر تیل یوق. خوستیانلر، بو کتابلرنی حتی وحشی قوملرنی ده استئنا ایتمکسزین بتون لغتلرگه ترجمه ایتدیلر وبتون بیر یوزینه تاراتوب طورلر. اما بز، قرآن شریف ترجمه سینی فرنگلرگه تابشردق، آنلر ایسه اوزلری فهملادیکلری روشچه ترجمه قیلورلر و صوکره دن شوگا بنا قیلوب هر تورلی حکملر ایدرلر. اوشبونڭ ایچون فرنگ عالملرندن «جونسون»، اوزینڭ «اعلاءالدین المسیحی» اسملی کتابنده: «هر بزمزنگ کتبخانه مزده قرآن (شریف) نڭ درست ترجمه سی اولنمادیغی بزمزنگ ایچون عارلک!» دئیور. فرانسوز ایچون عارلک اولان شی بزم ایچون بیکره کده عارلک دگلمیدر؟ حقیقت حالده بو عارلک مسلمانلر اوستنه قایتاچقدیر. زیرا اوشبو قدر مدت اوندیکی حالده اوزلرنیڭ حق کتابلرنی درست اولارق ترجمه قیلوب باشقلرغه کوستره آلاماشلردر. بز (اهل اسلام) اسلام دینینڭ حقلقنی اوگرتمکلی ایچون دنباده اولان هر بر خلقنڭ عرب لسانینى اوگرتمکلی کونوب طورمقدمز. فقط بوشی ممکنمیدر؟ «اسلام دینى نه شیدن عبارت!» دئیوچی چیت قوملرگه گویا بزلر: «اسلام دیننى بیلورگه هوس ایتسه کز هرچه تحصیل قیلکمز وقرآن لسانینى اوگرنگز!» دیه جواب ویرمکه ایمشمز. اسلام دیننه خدمت ایتومز و اسلام دیننى باشقلرغه کوسترمکمز اوشبو طریقه اولور ایسه و اوشبونڭ ایله بورچلرمز ادا قیلنور اولسه، بزم وظیفه مز، باشقلر وظیفه لری قیلندن دگل بلیکه پک بنگل اولارق ادا ایدلوب طورمقی لازم کاور.»

«المغربی» فکرنیڭ خلاصه سی اوشبودر.

«حق» دیه قطعی صورتده ایمانی اولماش بر دین ایله آشنا اولمق ایچون انسانلر، لسان اوگرنورگه مجبور اولمازلر. بر دین گه محبت باغلار ایچون آز اولسه ده ایلکدن شول دین لسانی ایله ویا که اوز لساننده اولسه ده مذکور دین احکامی ایله آشنا اولمق لازمدر.

«اسلام دیننى بیلورگه آرزو ایدوچیلر هرچه اوگرنسولر» دئیورگه نیچوک ممکن، کندیمزنگ اسلام قبول ایتدیکمزگه بیڭ سنه اولدیغی حالده لازم درجه ده عربچه بیاورگه موفق اولماق (عربستان، سوریه و مصرده سیاحت

کورساتمگان بولسه کز ایدی، قوللرینه بالظه وکوراک کور تاروب قارشى گزغه چغوچیلرنی کورمگان بولور ایدکز! . اللهم ارنا الحق حقا و ارزقنا اتباعه . و ارنا الباطل باطلا و ارزقنا اجتنابه . مادی طامری . «یکاتیرنورغ» .

III

قرآن ترجمه سی حقنده اولان فکره مز کچن عدد «شورا» ده یازلدى. لکن بواش عملده ممکنى؟ بو کون گه قدر قرآن کریمنڭ ترجمه ایدلدىکی وارمى؟ اسلام عالملى آراسنده بو مسئل مذاکره ایدلدىمى؟ ایشته بو طوغروده بر قدر بحث ایدرگه لزوم وار. بز ایسه بو بحثلرنی شاید کیله - چکده یازارمز. بو مرتبه ده عرب عالملرندن «المغربی» جنابلرنیڭ فکرنی بیان ایدرگه لزوم کورک .

المغربی جنابلری، هرچه یازمش اولدیغی اوزون بر مقاله سنده اوزینڭ فکرنی اوشبو روشده بیان ایتمشیدی:

قرآن کریمنڭ: «ولتکن منکم امة یدعون الی الخیر ویأمرون بالمعروف وینهون عن المنکر واولئک هم المفلحون» (سوره ۳ آیت ۱۰۰) دیه بیوروقینه کوره مسلمانلر ایچون، اوز دینلرنی نشر ایتمک لازمدر. فقط اسلام دیننى نشر قیلوق فرنگلر وخصوصا انگلیز میسیونرلری قیلندن آلتونلر صرف ایدوب، مشرق و مغرب آراسینی آرقلی و بویغه ورور، اورنى کدیکنده حکومتلرنڭ کوچلری ایله فائده لنوب دگل بلکه اسلام دیننه و مسلمانلق غه موافق روشده طبیعی و ادبی صورتده نشر ایدرگه تپوشلیدر.

بوندن مقصود ایسه: الڭ ایلک اسلام دیننى بوزوق اسنادلردن، وهم وخرافاتلردن، صوکره دن یابشدرلمش بد - عتلردن کامل صافلاب بتررگه و اوشبو خالص دیننى بتون دنیاغه کوستررگه لازم، دیمکدر. ایشته طبیعی و ادبی صورتده نشر قیلوق اوشبو روشده اولور.

درست، بو کونده اولان دنیا خلقینڭ کوب قسمی، بیر یوزنده «اسلام» اسمنده بر دین وارلغینى ایشتدیلر و بوگا تابع خلقلر وار ایدیکنى ده بیلدیلر. فقط بوڭ ایله گنه مسلمانلرنڭ اوز وظیفه لری یرینه کتورلمش اولماز. اسلام دینى حقنده اولان معلومات، دنیاغه، صرف خوستیانلر طرفندن تارالدى، بو طوغروده مسلمانلرنڭ اوز خدمتلری کورلما - مشدر. حالبوکه قرآن حکمه بنه کوره بویله وظیفه لر مسلمانلر

سانالا، آنى اوگره نو روحانىلارغە، كاهنلارغە و حكومت ار بايىنە غنە مخصص طوتىلا ايدى. عوام خلقندن يازو بىلكانلر بىك نادر طابولا ايدى.

علم السنه علماسىنىڭ سوزىنە كورە يازو، حاضرگى رەشىمىنى آغانچە بىوك دورت دورنى كىچمىشدر. شويلىكە: اوللرده انسانلر بر نرسەنى آڭلاتو ايچون شول نرسەنىڭ صورتىن رسم ايدىلر ايدى. مثلا اتنى آڭلاتو ايچون ات رسمىن، قوياشنى آڭلاتو ايچون قوياش شكلن توشىرلر ايدى. بو نوع يازوغە «خط صوتى مادى - Идио-графическое письмо» دييلور. بورەوشدە يازو فوق العاده آغر اولوب بر يول يازويازمق ايچون ئەللى نى قدر وقتلر صرف ايتلە ايدى. آنڭ اوستاوينە بو طريقە يازو بىك نافىص و بىك محدود نرسەلرنى (مادياتنى) گنە آڭلاتوغە خدمت ايتە آلا ايدى. آلەقى، پيرمك، آچولانق، شادلانق، قايقىرق كىبى معنوياتنى، خصوصاً صوصامق، آچقمق، ياخشىلىق، ناچارلىق، طوغرولق كىبى نچكە و تيرەن معنالرنى بو نوع يازو برلە آڭلاتو فوق العاده مشكل، بلكە ممكنە بولمى ايدى. انسانلر بوڭادە چارهلر طابدىلر. معنوى نرسەلرنى شول نرسەلرنىڭ لوازمىنىڭ صورتلر رسم ايتوب آڭلاتا باشلايدىلر. مثلا پيرمك سوزن آڭلاتو ايچون ايكمك صوزوب طورغان قول رسمىن، يازمق سوزن آڭلاتو ايچون قلم برلە قارا صاوتى رسمىن، بايلىقنى بلدىر و ايچون زور گەودەلى و زور قورصاقلى كشى رسمىن، صوصامق سوزن بلدىر و ايچون صوغە يوكروب بارغان بوزاو رسمىن توشىرلر ايدى. بو دورە يازو بر، مادى نرسەلرنى كورسەتە طورغان رسملردن و برە معنوياتنى بلدىرە طورغان مركب رسملردن عبارت اولور ايدى. مادياتقە دلالت ايتە طورغان صورتلر برلە معنوياتنى بلدىرە طورغان صورتلر مخصص علامتلر برلە آيرلور ايدى. بو نوع يازوغە «خط صوتى معنوى» (Символическое письмо) دييلور. بو نوع يازو هر نه قدر اولگىسىنە نسبتا قياس قبول اولنماز در جەدە فايدهلى و مقصودنى ايفادە آڭاردن بىك كوب اوستون بولسەدە هنوز مطلوب در جەدە توگل ايدى. چونكە بو دورە بر مقصدنى آڭلاتو ايچون ئەللى نى قدر صورتلر توشروگە مجبور بولونا ايدى كە بو غايت كىلوشىسز چىو اوستپنە بىك مشقتلى بولا، كوب وقت آلا و آنى آڭلاودەدە ياخشوق مشكلات چىگلە، كوبىنچە موفىقتىسزلك كورينە ايدى. صوڭ عصرلردە طابلقان ايسكى اثرلردە بو يازو كۆب مشاهدە فيلنمقەدر. حاضرگى كوندەگى كولكى

ايدوچىلر، داملا عالمجان حضرت حلقە درسلىرىنە مداومت فيلوچىلر و داغستانلىلر بوندن مستثنالر). حال بويلىه ايكان آفريقا يام ياملرى، آمريكا هندولرى اسلام دىنى ايله آشنا اولور ايچون عربچە تحصيل ايدە آلورلرمى؟

سيد على الظاهر «اوقا» شهرندە هر وقت: «فازانده بعض مجلسلرده اولنور ايدم، ايت آشارغە هوسم آز اولديفنندن كوبىنچە قول صوزمقسزىن قالور ايدم. مگرده بو حالمنى... حضرت، روس ذبيحە سيدر ظنيله آشامادىغە حمل ايدر ايمش، صوڭرە ايت كتوردىكلرنده بىڭا خطاب ايله: - يا سيد كل! فان هذا لحم مسلم... دييور اولدى» (۱) ديه سويلا بىزنى كولدىرر ايدى.

ايمدى فزان شهرندە بتون عمرىنى درس ايله كچرمش مشهور بر مدرسنىڭ عربچە سوبلاشوى اوشبو طرزده اولور ايسە، فزان كريم ايله آشنا اولور قدر عربچە بىامك عموم خلقلارغە ميسر اولورمى؟ بوكونكى حالمز بو كونكى عقيدە و فكرلرەن شويلى دوام ايدوب طورديغندە شونى ممكن كورمك هيچ جائىمىدر؟

يازو نچك باشلاندى. يازونڭ دورت دورى. يازونڭ آنالرى. ايسكى مصريلرنىڭ يازوسى. فينكەلىلرنىڭ يازوى. عرب يازوسى. عرب يازوسى قايسى آناغە مستند. بو خصوصە آوروپا مؤرخلرنىڭ فكرى. عرب مؤرخلرنىڭ فكرى. وجه توفيق.

ايسكى زمانلردەغى انسانلرنىڭ يازولرى بىزنىڭ حاضرگى كوندە قوللانمقەدە اولدىغىمىز يازولرغە بتونلاي باشقە ايدى، بىزنىڭ، الفبا و يازولر بىزنىڭ حاضرگى شكلگە كروى بىك كوب عصرلر صرف فيلنغان اجتهاد و مشقتلرنىڭ ثمرە سيدر. مدنيتنىڭ اڭ برنجى اساسلردن اولوب حاضرگى كوندە فوق العاده تعيم ايتكان و عادى نرسەلر صرەسىنە كىچكان يازو، اوللردە غايت توبەن بر حالده اولوب بىك محدود دائرەلردە گنە استعمال ايتلە ايدى. اول وقتلردە يازو بر مقدس نرسە ايتوب

(۱) مقصودى، بوغازلاوچىنىڭ مسلمان ايدىكىنن خبر و پيرمك اولدىغى حالده سوزندىن بوغازلانمىش نرسەنىڭ مسلمان ايدىكى آڭلاشلور.

هیتیت یازوسی انسان و حیوان باشلری آیاق، قول و قلیج کبی شکلردن مرکب ایدی (۱). صوگ عصارلرده طابلقان آثار ایچنده مذکور یازونی حاوی اثرلر بولنسهده هنوز حل ایتلدیکی یوقدر.

۴ - خط مصری. مصر یازوسی هیبروغلیف، هیبراتیق، دیپوتیق اسملرنده اوچ نوعدن عبارتدر. هیبروغلیف یازوی (Περογλιφическ. письмо) مصریلرنک اگ ایسکی یازو لری اولوب مقدس سانالور، آنی اوگره نو کاهنلرغه و دین اربابینه غنه مخصوص طوبیلور ایدی. بو یازو خصوصی یاخود عمومی تمثاللرده استعمال ایتله ایدی. هیبراتیق یازوی (Гієратическое письмо) بر قدر اختصار ایتلنگان و ساده لشدرا لنگان هیبروغلیف دن عبارتدر. بو یازو حکومت اربابینه مخصوص ایدی. صوگره اختصار ایتله ایتله اوچنچی نوع یازو وجود که کیلیدی که بوگا دیپوتیق (عوام) یازوسی (Народ-демотическое письмо или Демотическое письмо) دییلور.

بو یازو مصریلرنک اگ ساده یازولردن عبارت اولوب خصوصی و تجاری معاملهلرده، قونتراقترلرده استعمال ایتلور ایدی.

* *

فینیکه الفباسی - فینیکه لیلر قرون اولی اقوامی ایچنده سودا ایشنده اگ آلفه کیتکان قوملردن اولوب یازوغه احتیاجلری بیک زور ایدی. شونک ایچونده آنلر بو طوغروده باشقلر صرف ایتلنگان غیرتلرنی صرف ایتوب اولزلربینه مخصوص غایت ساده و یگل بر الفبا وجود که کیتدییلر. فینیکه لیلرنک الفباسی یکریمی ایکی حرفدن عبارت اولوب هر حرفکه مخصوص اسملرده قوبیشار ایدی. حاضرگی کونده گی الفبالر یا طوغرودن طوغرو یا بالواسطه فینیکه الفباسندن آلمشدر. فینیکه الفباسینک مأخذی حقتده آروپا علماسی ایکی فکرده اولوب بعضلری مصر یازو سندن آنون و بعضلری بابلیلر و آثوریلرنک یازوسی اولان «خط مسماری» دن آلمدیغن دعوا ایدرلر. صوگفی فکر مرجوح اولوب آگا طرفدارلق قیلوچیلر آذر. فینیکه الفباسینک مصر یازوسندن آلمدیغن اثبات ایتکان ذات فرانسز علماسندن موسیوروژه (Rуже) در. بو مسئله

(۱) هیتیتلر، بابل برله کتغان آراسنده اولان بیرلرده طورلر ایدی. آسیای صغری خلقینه هیروغلیف یازون اگ زیاده بونلر نشر ایتدییلر.

مجموعه لرده کیلوشسز و طویاس صورتلر برله مختالر آگلانوده اوشبو یازونک بر نمونه سیدر.

صوگره انسانلر ترقی ایتله ایتله بو یازوغه بتونلای باشقله و بوگاردن بیک کوب اوستون ایکنچی تورلی یازو ایجاد ایتدییلر. بر نرسه نی بلدر و ایچون شول نرسه نک صورتن یاخود شونک اوزمینک صورتن توشرو اورنینه - شول سوزدن ایشتلکان طاشلرغه شول طاش برله باشلانغان نرسه لرنک رسملرن توشوره طورغان بولدییلر.

مثلا «أ» طاشن بلدر و ایچون ایشک رسمن، «ب» طاشن آگلانو ایچون بیشک، «ت» طاشن بلدر و ایچون نهرزه، «ق» طاشن بلدر و ایچون قومغان صورتلرن رسم ایدرلر ایدی. «ئه تهج قفرا» جهلمسن یازو ایچون ایشک، نهرزه، چیلک، قومغان، چیلک قومغان رهشه تکه و آلما رسملری برسی آرتندن برسی تزیلور ایدی. هر قوم اوز لسانلرنده بولغان حرفلر ساننچه مخصوص صورتلر اصطلاح ایتوب شونک برله افاده مرام ایدرلر ایدی. بوندی یازوغه «خط صوری حرفی» (Фонетическое письмо) دییلور.

صوگره زماننک اونوی برله مذکور صورتلر اختصار ایتله ایتله اوز شکلارن بتونلای بوغالتوب حرفلرنک طاشلربینه دلالت ایتله طورغان علامتلردن گنه عبارت بولوب قالدی. حاضرگی کونده استعمال ایتدیکمز الفبا و یازولر تکمل ایتمش اولان شول صوگفی نوع یازودن عبارتدر. بوگا «خط حرفی حرفی» (Азбучное письмо) دییلور.

* *

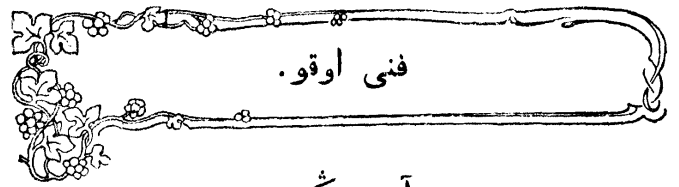
حاضرگی کونده مستعمل اولان یازولر بیک کوب اولوب بونلر معدود آنالرغه فایتادر. بو وقتقه قدر معلوم اولان یازو آنالری دورتدر.

۱ - خط چینى. بو یازو حاضرنده ده استعمالده اولوب یاپون یازوی شونک بالالرننددر.

۲ - خط مسمارى. (Клинообразное письмо) مذکور یازونی بابلیلر، آثوریلر و آنلرغه کورشى قوملر قوللانرلر ایدی. بو یازو منشور، اهرام واسطوانه شکلنده گی طاشلرغه یازیلور، قلم اورنده اوچی اوچ بوچه مافلی معدندن یاصالغان بر آلت استعمال ایتلور ایدی. صوگ یلرده غنه اکتشاف ایتلنگان مشهور مشرع حمورابی نک قانونلری خط مسمارى ایله یازلمشدر.

۳ - خط خیشى. (هیتیت یازوی) (Хеттейск, письмо)

هر نه ندر حاضرگه چه اوزلوب بتماسهده روزه فکرن تقويه ايتوچيلر کوندن کون آرتمهدهدر. فينيکه الفباسنده بيک آز تديل ايتليگان اون بيش تدد «خط مصرى» حرفلى بولنوى بو فکرگه قوت بيمکدهدر. آوروپالورغه فينيکه الفباسى يونانيلير واسطه سيله طارالمشدر. بتون عالم اسلامده مستعمل اولان عرب الفباسى اوشمو فينيکه يازوندن بر قاچ واسطه برله آلنمشدر.
(اخرى بار) ۱۴ اغنوار ۱۹۱۲ سنه ص. بکبولاطوف..

آش سگوى

بتون کيرهک ياراغن هم اوزبنيگ عائله سنى اچينه صيدريغان کچکنه گنه بر قزق اوى بار. اول اوينگ ايجنده بر کچکنه گنه تگرمه نى، کونى - تونى جلى آزق حاضرلهب طورا طورغان آشخانه سى ده بار. اول اويده کيلگان کيتکان هر وقت بولوب طوره، کچکنه گنه، اورلرى غايت جيتوزواق خدمتچى بالالرى ده هر بر خدمت که يوگره، يوگره اوينگ هر بر پوچماغينه آزق - آش کيتروب طوره لر. اول اوينگ هر نرسه نى اويلا ب طونه طورغان بر مديرى اولوب تک - تک ايتوب کونى - تونى هيچ توقاوسوز - حتى مينوت سيکونت صاين ئاگى بهله کهى خدمتچيلرنى، فايدا آزق هم جلى کيرک بولسه، شونده قووب هر فايوسن يياروب طورا هم غايت کيگ بر زالى اولوب زالينه هر وقت صاف هوا کروب طوره در. اول اوينگ قابچاچلى ايکى تيره زه سى ده بار. قابچاچلى کوندر آچيلوب، تونله يابولوب طوره در.

هر اوينگ بر خواجه سى بولديغى کى بو اوينگ ده کوزگه کورنمى طورغان، اوزى غايت مدبر بر خواجه سى بار. شول اويده گى بتون عائله نى حياتى بو خواجه آرفه سنده، مدير بولسون خدمتچى کچکنه بالالر بولسون آنک بيورغينى فيلوب آنک خدمتنده دوام ايتلر. خواجه اويدين چغوب کيتسه، مدير نقلتاب طور ووندن، کچکنه خدمتچيلر هم اوز اشلرندن طوقتاله، اوينگ ايجى طب طن بولوب فاللا، اوى صوونا، تيره زه قابچاچلى يابولا، سوگره اوينگ آستى ئوستکه کيلوب توزان بولوب کوزلردن غائب بولا. «خواجه فايد کيتدى؟» ديب سوراسه گز، بلگان کشى بوق، فايدن

کيلگان، شول يبرينه کيتکان...
آنه شول يوغار يده سويله ننگان اوينگ نيندى اوى ايكانون ايتوب بيمرگه، بر مکتب شا کردلرينه قوشقانلر ايكان. بر بالا: «اول اوى ديگانگ - ساعتکه توغرى کيله» ديگان. ايجنچى برسى: «فرمسقه تومگا گينه ده اوغشى» ديگان؛ اوچونچى بر بالا: «اول، آدم تنى هم آنک ترکلاگى (حيانى): تگرمه ن ديگانگ بزنک نشلريمز، آشخانه سى بار ديگان ايدک، آنسى آش فازانى؛ هر وقت تک - تک ايتوب طوره طورغان مدير ديگانگ - يوراک؛ صاف هوا کروب طوره طورغان زور زال ديگانگ - اوزمزنک کورک هم اويکه لريمز؛ تزه لر - ايکى کوز. خواجه حقنده، کوزگه کورنمى طورغان - جانمز» ديوب مسئله نى ايضاح ايتسه ده کچکنه خدمتچيلر، کم؟ اول اوينگ هر پوچماغينه بولنر نرسه تاشلاب يوريلر، نيندى کيلش، کيدش ايله بوريلر؟ شول سؤاللرنى بيک آچق ايتوب ئه يتوب بيره آلمانان.

کچکنه خدمتچيلر - بزنک تهمزده نچکه گنه طروبالر يعنى تامرلر بارلغى هر کم گه معلومدر. بونامرلرنک کوبسى تيرى آستندن بيک براق توگل بر اورنده بولوب، اول تامرلر بويلا ب فان يوريدر - آغادر. بو تامرلرنک بعضيلرى کوك توسده (مثلا قول آرقه لرنده) کورنوب طورسه ده کوبرا گى اچده هم بيک نچکه بولديغندن بزنک کوزلرمزگه کورنميدر. بو نچکه تامرلر اعضالريمزنگ هر بر ييرنده بولوب اچلرنده هر وقت فان يوروب طوره در. فايسى غنه توشدن بولسه ده تهمزگه، أنه بلهن بولسه ده بر آز تيشک (جراحت) ياصالسه فان شوندوق ساچراب چغادر؛ بو، اعضامزنگ هر ييرنده قاننگ بولديغنى کورسه تهر.

کورر کوزگه فان، فزل توسده صيوق بر نرسه بولوب کورنه اما کچکنه نرسه لرنى زورايتوب کورساته طورغان «میکروسوب» ديوب آتالغان آلت برلن فارالسسه، فاند بونچه (ماده) نرسه لرنک يوزوب يورگانى کوريله در. قاننى ايك اول میکروسکوب بلهن قاراغان بر عالم، فاند فزل هم آق توسده کچکنه گنه کورلرنک بولديغنى کورگان. اما آندن صوگ قاراغان عالمر فاندغى نرسه لرنک شکلى - کروي (يعنى گارچيتسه ئورلغى کيک توگره ک) شکلده بولميجه - بلکه دائره يعنى کچکنه آفچلر شکلده بولديغنى کورسه لرده اولگى عالمنک تابقانچه همانده «فان کره چک» لرى ديوب بورتيله در.

میکرسکوب بلەن قاراغاندە ھەر حیواننىڭ قانى باشقە بىر رەۋشەدە - شەكىلدە كۆرۈنەدۇ. كوگارىچىننىڭ بىر تۈرلى شەكىلدە، تۈپەننىڭ ايكنچى بىر شەكىلدە، آدمنىڭ دىخى باشقە... الحاصل بارچە حيوانلارنىڭ دە قاننىڭ كۈرەچكلىرى تۈرلى تۈرلى شەكىلدە رەك بولىدىغى كۆرۈنمىدۇ.

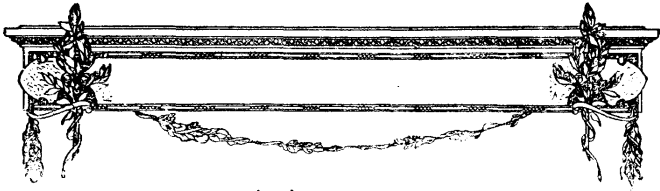
بىر اولدە مۈنە شۈندى بىر واقىقە بولغان: بىر كىشى ئولتۇرلىغان ايكان دە بۈنى كىم ئوتۇرگانون بىك آچق بلەسەلدە بىر ياش يىگىتدىن شىكلەنگانلار. يىگىتنىڭ اۈپىن باروب تىتوب قاراسەلر بىر قانلى بچاق دە تابقانلر. «بۈنىدى قانلى بچاق بو ؟...» دىوب يىگىتدىن صوراشدە باشلاغانلر. يىگت: - «يوق، يوق، آغايلر بىر نرسەدە يوق بچاقنىڭ قانلى بولۈپنە آبدراما كۆز، مېن يا كۆنەنە تاوق صويغان ايدىم شۈننىڭ قانى اول!» دىگان. صۈكۈرە دۈقتۈرنى چاقىرتقانلر. دۈقتۈر كىلوب بچاق دەغى قاننى يۈوب آلفاندە ميكرسكوب آرقلى، نىندى ايكان قانى ايكانون بىلگىچ: - «يوق، بو بچاق بلەن تاوق صولمىغان بو قان تاوق قانى توگل - تاوق قانندە بۈندى كۈرەچكلر بولمى، بىتۈنلەي باشقەچە بىر شەكلە بولەدۇ. بو قان - آدم قانى بو» دىگان. يىگت ملزم بولوب قزاروب طورغان. شۈلاي ايتوب دۈقتۈرنىڭ علمى ساپەسندە بو يىگىتنىڭ عىبى آچىلوب، قانلنىڭ كىم ايدىكىنى آب آچق بىلگانلر.

قاننىڭ بو كۈرەچكلرى قىزىل كۈرەچك، آق كۈرەچك اسمندە ايكى گە بولونوب، آق كۈرەچكلر قىزىل كۈرەچكلرگە قاراغاندە آز بولىدىغىدىن قان قىزىل تۈسەدە كۆرۈنەدۇ. قاننىڭ تۈركىبىدە بو ايكى تۈرلى كۈرەچكلردىن باشقە دىخى بىر نىچە مادەلر باردۇ. يوقارىدە سۈيلىنگان، اۈيدەگى واق خدمتچىلر اۈشبو كۈرەچكلردۇ. بۈنلر تىننىڭ ھەر طرفىنە كىلوب كىتوب يۈروب طورالر. كوگرا كۆزنىڭ صول ياقى قاپرغاسىنە فوللر كۆزنى قۈيۈب قاراسا كۆز دىب - دىب ايتوب بىر نرسەنىڭ تىپكازىنى سىزەرسىز. اول تىپكاز نرسە - «يۈرك» اولوب، آنىڭ بۈيلە تىبۈب طوروى - تىمىزنىڭ ھەر تۈشىنە قاننى قوۈويدۇر. قۈلبىگە بىر رىزىنكە طوب آلۈب بىر يىرىدىن كىچىك گە بىر تىشك ياصادە شول تىشك گە بىر كۈپشە - قوراي طقوب قۈي، صۈكۈرە بو طۈبىنىڭ قورايىن صوغە طق دە طۈبىنى فولك بلەن قىس! ايچنەگى ھواسى چقىسون. قۈلبىگى كىرى آلسا كۆزىنىڭ بۈيلە صول طولار، مۈنە شول صول بلەن مۈلى طۈبىنى قىسسا كۆزىنىڭ آغزى يوغارى قاراغان بولسەدە صو ساچراب چقا باشلار. يۈرك دە شۈننىڭ كىك - قىسلغان چاغىدە ايچنەگى قانلرنى

تامرلر بۈيىنچە شۈلاي قۈوب چقاروب يبارەدۇر. يۈرك ھىچ توقناوسىز - آدم و حيواناتنىڭ آغىر صولشلىرىنە چاقلى شول اشىدە دوام ايتەدۇ. بىزنىڭ ھىم حيوانلارنىڭ اعضالرنى دە قان تىرىپە ايتەدۇ؛ قان اصلاح ايتەدۇ. بىزگە يۈرۈرگە ھىم اشلىرگە قۈت - حال بىرگان نرسەدە قاندر. مىلا سىزنىڭ كۈب يازا، يازا بارماقلىقۇز تالا. يازۈدىن بىر آز توقتالوب استراحت ايدوب تۈرسا كۆز بو آروغان بارماقلىقۇزغە صافى قان آغوب كىلوب يتەدردە بارماقلىقۇزنى ياكارنوب حال، قۈت بىرۈب باياغى آروغانلىقنى ازالە ايتەدۇ.

بىزنىڭ تىگرەمەن. - يوقارىدە سۈيلىنگان ئۈيەگى تىگرەمەن اول بىزنىڭ تىشلىرىمىزدۇر. تىشنى تىگرەمەنگە يۈقەدە اۈخشاتلەمەغان؛ تىگرەمەندە تىگرەمەن تاشى ئورلىقلىرىنى اۈوي، اوللۈي كىبى بىزنىڭ تىشلىرىمىزدە طعامنى وافلى ھىم يۈمشاتەدۇ، تىگرەمەن تاشلىرى اشلىگان اشنى بىزنىڭ تىشلىرىمىزدە اشلىدۇ.

عالملر: «بىزگە بىر حيواننىڭ بىر تىشنى كۈرساتسە كۆز اول حيواننىڭ نى بلەن تىرىپەلەنوب طورغانون بلەمز» دىلر. چۈنكە آت، صىپىر كىبى ئۈلەن آشاب طورغان حيوانلارنىڭ تۈب تىشلىرى تىگرەمەن تاشىنە اۈخشىدۇر. آندى حيوانلرغە ھەر وقت يۈمشاق نرسەلرگە اشارغە طوغرى كىلوب طورمى؛ آلار ئۈلەنلر، ئورلىقلر حتى آغاج بوتاقلىرىنى دە اشىلر؛ بۈندى نرسەلرنى وافلارغە ايزەرگە تىگرەمەن تاشى كىك صرلى ھىم كىك تىش كىرەك بولادۇ؛ اما بۈرى، آرسلان، قىلان و باشقە شۈندى بىرتىچ حيوانلارنىڭ تىشلىرىنىڭ يارانشى بىتۈنلای باشقەچەدۇر. چۈنكە آنلر ئۈلەنلر، يافراقلار بلەن تىرىپەلەنمى بىلكە ايت بلەن تىرىپەلەنەدۇر. مۈندى بىرتىچ حيوانلارنىڭ ئۈلەن چاينىسى بۈق، فقط آنلرغە آولاغان آۈينى - قۈلپىنە تۈشكان حيوانىنى ئۈتۈرگە كىسكالرگە، اۈتكر ھىم كىسكىچ تىش كىرەكدر ھىم شول يارغىچ كىسكىچ تىشلىرى آرقەسندە دشمانلردىن دە اۈزلىرىن قوتقارلر، شۈننىڭ اۈچۈن «قۈياننى آياغى يۈرۈتە، بۈرىنى تىشلىرى آشاتە» دىلردە. مۈندى بىرتىچ حيوانلرغە قورال كىرەك، شۈننىڭ اۈچۈن آنلارنىڭ (клькть) قابان تىشلىرى سۈنگۈ، كىنجال اۈچى كىك غايت اۈتكردۇر. نىچقان ھىم قۈيان كىك كىمروچى حيوانلارنىڭ تىشلىرى دىخى باشقەچە رەۋشەدۇر. چۈنكە قۈيان، كىبستە و آغاج قايرىلر؛ نىچقان ايسە نى اۈچرادى شۈنى كىمرو. كىمرو اۈچۈن سۈنگۈ كىك اۈچلى تىش يارامى، بۈننىڭ اۈزىنە مخصۈص بىر قورال كىرەك، شوگا كۈرە بۈندى حيوانلرغە كىمروگە صلاحتىلى - اۈتۈرگى كىك (شايا) كۈرەك

حرفارمزی اصلاح

محترم «شورا» نىڭ اوتكان سنه ۱۸ عددندە شوشى عنوانى دورت مقاله اوقولدى. مهربان ايرمىكناشف و عارف موسين افنديلر «ملتمز آراسنده ايڭ محتاج اولنگان شيلرنىڭ برسى اصلاح حروف مسئلهسى» جملەسىنى يازالار، ملا خوجاش افندى «يازما حرفلرنى دە تلمزده گى طاوشلرغە ييتەر لك ايتوب اصلاح قىلو تىوش» هم اهل الله بن خيرالله افندى «بيوك مسئله» ديو اقرار قىلالار. بو مسئله نىڭ اھمىتى عادى اوقوچى هم يازوچىلرغە آچق آڭلانىسە كىرەك.

تاتار خلقى بر نيچە يوز يىلدىن بىرو شوشى اصلاح قىلنماغان حروفنى استعمال قىلالار. حاضرگى كوندە شوشى حروف برلە يازلغان ايسكى يازولرنى دە، ياڭا يازولرنى دە بر اوقودە خطاسز اوقىمىز، مثال ايتلگان «اوج» كىبى ياز-يلووى مشترك سوزلرنىڭ نيچك اوقىلاسىنى يازودە طوتقان اورنندن بلەمىز، الفباده بعض طاوشلر اوجون حرف بولماو سىبىلى زور چىتىلىكلر، خطالار چققانى بو كونگە قدر بلىنگان يوق. شوڭا كورە بو مسئله پрактика جھتلى چقىمىنچە كوبرەك теория جھتندىز چققان بولسە كىرەك. بلىكە حل قىلنووى غير ممكن مسئلهلر جملەسىنە كره طورغاندىر. يازودە «او» ناوشلرلىنى آيرو حقندە مذاكرەلر بولوب بعضلىرى نقطە، بعضلىرى حرەكە كىبى اشارەلر قويارغە عرض ايتسەلرە بو طوغرىدە بر قرار چقمادى. بو حالده اصلاح حروف مسئلهسىنىڭ عموم طرفندىن قبول قىلنورلىق صورتدە حل قىلنووى والله اعلم.

ايسكى ترتىبلى مدرسەلرە تاتار املاسى بىرە اوگرە. تلمى ايدى دىيورلك. بر آز اوگرەتلمسەدە اوقتوچىلرنىڭ اوز كىفینە قاراب تورلى مدرسەدە تورلى املا اوگرەتيلە ايدى. شوڭا كورە «چوقر- قازلغان بىر» كىبى سوزنى يازو كىرەك بولسە نيچك يازارغە بلمىنچە آبدىرەمىز، حالبوكە ھمە تاتار سوزلرنىڭ املاسى توزولوب بارچەمزغە شوشى املا اوگرە. تلمگان بولسە «چوقر» سوزىنى عرب حروفى برلە درست يازو ممكن بولماوچىلىق بلىكە ھىچ خاطرەمگە دە كىلداس ايدى. نىتاكە «ياغمور» سوزىنىڭ يازىلووى سوزدە سويلەنووينە اوخشاماو اوجون ھىچ تشویشانىمىز. شوشى

تشار ياراتلغاندىر.

يوقاربەدە سويلەنگان اوج تشدن هر قايسوسى دە آدمە باردىر: تگرەمن تاشلرى كىك طعامنى واقلار هم ايزەر اوجون توب - آزاو تاشلر يىمىز هم كچكە بولسەلرە قابان و كورەك تاشلر يىمىزە باردىر. هر كم بلە: سوت ايمگان ياش بالالرنىڭ آغزلرنىدە تش يوقدىر. سوڭغە تابا آقرىن آقرىن، انجو كىك واق - واق تاشلرى جغە. بولارغە «سوت تاشلرى» ديولە، صبىلرنىڭ بار تاشلرى ۲۰ دانە اولوب ۷-۸ ياشلردىن سوڭ بو تاشلرى توشوب بىرلرینە باشقە تاشلر جغەدر. اوسوب جىتكان آدملىرە هر چىكەدە دورتەر (ثنيه) كورەك تش، ايكىشەر (ناب) قابان تش هم اونار (ضرس) آزاو تش اولوب بارىسى ۳۲ دانە تش بولادىر. بو تاشلر ايدى بىرە آلشنىمىز. بولر توشسە اورنلرینە تکرار تش چقىمىز. شونلقدىن تشارنىڭ توشوبنە، چروینە سبب بولغان نرسەلردىن صاقلانورغە تىوشلى.

تشار - تىلنگان بر سويك كىسا كارى گنە توڭلدىر. تاشلر بر نيچە قاتلاو اولوب اىڭ طشى يالتراب طورغان قاتلاوى «مىنا» اسملى اولوب، تاشلرنىڭ مىناسىن بوزا طورغان نرسەلر آشاو، هم تاشلرنى كەشچە و قاچى اورنونه استعمال ايدوب، قاطى - چىتلاوك كىبى - نرسەلرنى واطو يارامىز چونكە آندى قاطى نرسەلرنى واطقانندە تاشلرنىڭ مىناسى كىتلوى هم بارلوى احتمال. تشنىڭ مىناسى بوزولسە، چاطناسە، آچى نرسەلر تشنىڭ اوزەگىنە تاثير ايتە باشلىدردە تش چرى هم قورت آشيدىر. سوڭرە توشەدر. آشاغان سوڭندە تاشلرنى تازارتوب يوبوب طوررغە تىوشلى. چونكە تازارتولمىغان تش صاوب بوزولا باشلىدىر، بوزولغان تش ايسە طعامنى ياخشى چاينى المىچە اوز وظيفەسندە كىچىلك قىلوب آشنى كىرا گنچە واقلاب ايزوب بىبارە لىمىدردە آشنىڭ يارطىسەن مەدەگە يوكلەندىر. بعض بر قومماغى آدملىر تاشلرى تازا بولساده آشاغاندە طعامنى چاينار چايناماس يوتوب بىبارەلر. بونىڭ سوڭى بىك يماندىر. تشنىڭ اوزىنە واجب بولغان اشىنى اوزى اشلب بىررگە تىوش، مەدەگە قالدورغە يارامى بر اشچى گە ايكىنچى كشىلرنىڭ اشىدە اويولە باشلاسه اول اشچى بىچارە آرى، نهايت آورى باشلىدىر. مەدەنىڭ اوز اشى اوزىنە يىتكان، تشنىڭ اشندە مەدە اشلى باشلاسه مەدە آورى باشلامسون، مەدە آورسە اش خرابدىر.

(آخرى وار).

علمى رفيقى.

املا درست سانالغاچ يازا بیره مز.

اگر حرفلر تاتارنڭ همه صوتی طاوشلرینی یازو ممکن روشنده اصلاح قیلنسه ده. همان سوزلرنڭ املا سینی نحو چیلر طرفندن بره ملب توزورگه واقو چیلر طرفندن بره ملب اوگره نورگه کیرهك بولور. مکمل سانالغان روس الفباسنده حرفینی اوگره نو برله گنه درست املا حاصل بولمیدر. حتی املا خطاسی اکثر صوتی حرفلر ده بولادر. روسلرنڭ 0 برله y تاوشلرینی اکثر آیرا آلمانمز حالده اوزمزنڭ انتقام معنالی «اوچ» برله، عدد معنالی «اوچ» نڭ «او» تاوشلری آراسنده غی نچکه فرقنی آیرا آلومز بیکه شبهه لیدر. قولاق هر کده بر توگل، برلرمز بر تاوش ایشته ایکنچیلرمز ایکنچی تاوش ایشته. بنا علیه حرفلرنی اصلاح اوچون اجتهاد. املا زنی طاغنده بیکرهك چوالتو اوچون اجتهاد بولو احتمالدیر.

مکتبه بالاغه «او» طاوشلرینی آیروب اوگره نو البته معلمنڭ ده اشینی چیتلندره چك. همه تاتار سوزلرنڭ املاسی معین بر صورتکه کروب (*) همه بیرده شوشی صورته یازیلر، احتیاجکه بیتهرلك املا قاعده لری ترتیب قیلنوب همه یازو چیلر طرفندن شوشی قاعده لری طونولسه. ظن ایتلدرکه. همه صوتی تاوشلرنی یازارلق ایتوب حرفلرنی اصلاح فیلوغده احتیاج فالماس. عرب حرفی برله یازو ممکن بولماغان صوتی تاوشلر بلکه تورک تلنده ده باردر، لیکن تورک نحو چیلری سوزلرنڭ املا سینی توزوگاج، املا قاموسلری ترتیب قیلنغاچ، مکتبلر ده عموم استعمال قیلغان املا اوگره تلنگاچ. تورکلرنڭ حرفلر ریفورماسنده احتیاجی یوقدر. اصلاح حرفلر کوب سوزلردن بوگاچه فائده لی نتیجه چققانی یوق. لیکن عرب حرفی تاتارغه یارامو فکری اورنلاشسه شونسی احتمالدیرکه هر محرر (خصوصاً یاش محررلر) اوزینه مخصوص بر املا یاصاب هیچ نرسه گه قارامینچه اوزی چغارغان املا برله یازار. قسماً بوش حاضرده کورنه.

حروف مسئله سینه صرف قیلنغان خدمت صرف نحو اوچون صرف قیلنسه بوگا قدر بلکه فائده لیرهك نتیجه لری چققان بولور ایدی.

(*) (اوچ) کبی یازیلووی مشترک هم تله نادر سوزلرنی یازو آیرو لازم بولسه بولر اوچون بلکه شرطی املا قوللانق ممکن در. عربلر «عمرو» سوزینی شرطی املا برله یازغان کبی. اما «او» تاوشی «اول» سوزنده قاطی اوقولوب «اوت» سوزنده یومشاق اوقولغان حالده اشاره برله آیرلماسه زور استخاله بولماسه کیرهك.

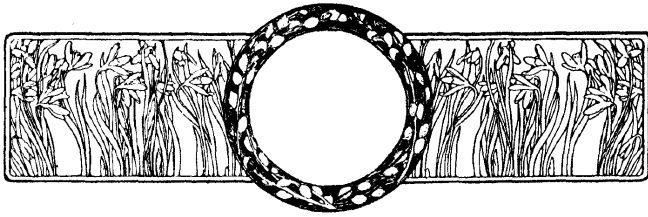
۱۹۰۷ یل فزانده معلملر جیونی بر نیچه املا قاعده سی

ترتیب قیلدی. معلم افندیلر بالالرغه البته شوشی قاعده لرنی اوگره تهر. بس استقباله گی املا شوشی معلملر ترتیب قیلغان املا بولاچق. شوگا کوره فنون آقادی بیاسی بولماغان خلقنڭ محررلری املا مسئله سنده معلملر جیو نڭ آفتوریتد. تینی قبول قیلر تزل ایتو بولماس ظن قیلندر.

تاتار تلمنڭ تاوشلرینی تیکشرگانده بعضاً افراطقه توشلر. «ایدل» غزته سنده سعید افندی رامییف «چین» سوزینڭ «چ» برله «ب» آراسنده غی صوتی تاوشینه حرف یوق دیهدر. مثال قیلنغان سوزده «چ» حرفینی ئه یتوب تاوشنی اوزمینچه «با» ئه یتمی طورساق البته بر تاوش چغار. فقط روسچه чтение سوزینڭ «چ» نی ئه یتوب «تا» نی ئه یتمی طورساق بعینه بزنگ «چین» سوزنده گی تاوش چغارکه روس الفباسنده اول تاوش یوق. تله قسقه هم تونوق صوتی تاوشلر کوب بولور همه سینه حرف یاصا. لماس. «آفسانیکو- فویکوسکی» نڭ اوقوچیلر اوچون یازغان گرامماتیکه سنده: «تله صوتی تاوشلر کوب، بر نیچه صوتی حرف برله کفایه لنه مز» مفهومی سوزلر موجوددر. احتمالکه یوغاری «اول تاوشلرنی آیروومز شبهه لی» دیگان سوزلرگه فارشی بعض اوقوچیلرنڭ ذهننڭ «اول تاوشلرنی آیرا آلماساق سوزلرنی ده آیرا آلماس ایدک، بنا علیه اول تاوشلر نلمزده ده بولماس ایدی» مفهومی اعتراض حاصل بولور. بو اعتراضه حاضر وق جواب بیروورگه معقول کوردی:

تاوشلر تلمزده بولوب «اوچ» رسمنده یازیلر طورغان دورت سوز. فقط شوشی «او» تاوشینه قاراب آیرساقده. اول تاوشنی سوزده گنه آیرامز. «او» تاوشلری سوزندن آیریلوب ئه یتکانده بینلرنده گی فرقنی سیزو چیتلندر. «اوچ» سوزلرنی هر تاتار آیرر، اما «او» تاوشلرینی ۱۰ دن توفزی آیرماس. اوشانداق عادی کشیلردن («اوتدی» سوزنده گی «او» ثلاثه معنالی سوزمزنڭ می با ایهسه انتقام معنالی سوزمزنڭ می «او» سی) دیو صورالسه کوبسی درست جواب بیره آلماس. حتی بر مقدار معلوماتی کشیلر ده بو تاوشلرنی آیرا بله مس.

عجیب کورنورلك بو اشنڭ سببی بودرکه: بالا وقتمزده تل اوگره نه باشلاغانده بر سوزلر اوگره نه مز یعنی آیرم تاوشلر اوگره نه نیچه تاوشلرنڭ комплекс لرنی اویره نه

قران کریمک و جوہ عربیہ سی

ii

مطبوع مصاحف ده آیت کریمه لری حساب ، هم ده فاصله لری یعنی آیتلرک اغیرلرینی تعیین مسئله سنه کله یک شو مهم مسئله ده کبارسلف دن نقل قیلنه کلور، آلتی اصول آلتی عدد واردر:

(۱ مدنی اول، ۲ مدنی آخر، ۳ مکی، ۴ شامی، ۵ کوفی، ۶ بصری .

شو آلتی اصولک هر بری بلا شبهه مقبولدر، برینی دیگرینه ترجیح هم لازم دگلدر، هم مناسب دگلدر. لکن قران کریم آیتلرینی آلتی اصولک بریله علی الانتظام حساب ایتمک، فاصللرینی دقتل تعیین ایتمک البته ضروردر، بر فاج جهندن فائده سی واردر. عموم اسلامیت دالمی ایچون بر منتظم حساب تعیین قیلنسه ایدی، گوزل اولور ایدی. ایکی سنه مقدم طبع قیلننش ناظمه الزهرده او آلتی اصولک هر بری تفصیلاتیله بیان قیلننش ایدی. کتابک خانمه سنده دورت سبب کوستروب، آیت کریمه لری حساب ایچون مدنی آخر عددی دها زیاده مناسب اولا بیلور دیمش ایدم .

استاذ کبیر محترم شهاب الدین المر جانی حضرتلری معرفتیله اجتهادیه طبع قیلنور اولهش مصاحف ده آیت کریمه لری حساب، فاصله لری تعیین مسئله سنده بر قدر انتظام سزلیق واردر. او انتظام سزلیقلری رقم ترتیبیله بوراده بیان ایدیم .

(۱) مطبوع مصاحف امام عاصم قرائتیله ضبط قیلنور. امام عاصمک قرائتنده بسم الله الرحمن الرحیم هر سوره ایتداسنده آیت مستقله در.

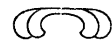
بسمله یی آیت مستقله ایتمک مسئله سنده قرآن کریم اماملری اختلاف ایتمش. نافع، عاصم، ابن کثیر، ابوجعفر، کسائی - شوبش امام بسمله یی هر سوره ایتداسنده آیت مستقله اعتبار قیلوب؛ ابن عامر، ابن العلاء، یعقوب، حمزه، خلف بسمله یی آیت حساب ایتمه مش.

عاصم قرائتی اوزرنده ضبط قیلنور مصاحف ده بوکا

مز. شوکا کوره سوزی برله ئه یتلنگانده ناوشنی آیرساقده آیرم ناوشلرینی سبزو اقتدارمز کیمه رک بولا و شوکا کوره بیک کوب کشی «اوتدی» برله انتقام معنالی «اوج» سوز- لرینک ایکی سنده ده بر ناوش ایکانینی برده بله یلر. درست، سوزده بو ناوشلرینی آیرامز، مخصوص اشاره لر چغارلسه باصمه یا که قول یازووننده آیررمز، اما اوزمز یازارغه کیمه رک بولغان حالده - «او» ناوشی کرگان همه سوزلرنک املا سینی کوکلدن بله سهک - اکثر خطا یازوومز بدیهیدر.

بناء علیه حروفنی اصلاح - املا اوگره تو و اوگره نو مقصدلرینی چیتلنلدره در. مکتبه ۵۴ یلدن زیاده اوقی آلباغان کشیلرنک ده حالینی اولارغه تیوش. یاگا حروف چغارو برله (ایسکی حرفلرگه اشاره لر قویلسه ده البته یاگا حرفلر بولادر) املانی چیتلنلدروب بو کشیلرینی عمری بوینچه خطا املا برله یازارغه حکم ایتو یارارمی؟ اصلاح حروف اوچون اجتهاد قیلو چیلر البته ناوشلرینی بیک یاخشی بله لر. اوزلری طرفندن چغارلغان یاگا حروف برله خطاسز یازولری ده عجب توکل. لکن بر نیچه افرادنک теория جهنلی چغارلغان احتیاجی هر حالده ملت احتیاجی بولا بیله مس. خلاصه: تاتار سوزلری بیک املاسی معین بر صورنکه کرومطلوب بولسه ده، مدنیتمزنگ وبالخاصه تعلیمه زنگ حاضرگی درجه سنده یاگا حروف آرتدروب املانی چیتلنلدر و اصلا مطلوب توکل.

دال .

شعر:

قشقی باقچه .

دنیا بیک کیگ در افندم بزده قش فار بولسه ده
تورلی پیرلر، هم صولار بار، بارده نوکمی، توکسه ده.
جنتک امثالنی کوز آلدکا قویغان کبک
باقچه نی کور، نیندی یه ملی، بزده صالحون بولسه ده.
چچکه لر شوندی گوزل، توشسه کوزک تویماس قاراب
لنت آلورسن توسوندن، بیک ماتور شول، دیم قابات.
اول خوش ایسلر برله تولغان هب اورام، اطرافلری
صوفلانامه، خوشلانامه، صابری شهب بلبللری .
مین اوچام، مین عالی من، دیلر لسان و حالیه
کوز کورب بلدم شولای دیب «مدرسه عالیه» .
تیمر علی میرولیف قالتای .

۴) نسا سوره سنده (۷۶) نچی آیت کریمه ده «الی اجل قریب» سوزی بالاتفاق فاصله دگلدر. اوراده آیت علامتلرندن هیچ برینی قویماق لازم ایدی.

۵) انعام سوره سنڭ ابتداسنده هوالدى خلقکم من طین جملهسی بالاتفاق فاصله دگلدر. آیت خلافیه علامتی وضع ایتمک مناسب اولماسه کرک.

۶) انعام سوره سنده (۱۳۵) نچی آیت کریمه ده فسوف تعلمون سوزی بالاتفاق فاصله دگلدر. آیت اتقاقیه علامتی بالکلیه درست اولماسه کرک.

۷) اعراف سوره سنده (۱۳۸) نچی آیت کریمه ده یعکفون سوزی بالاتفاق فاصله دگلدر، اوراده آیت خلافیه علامتی وضع ایتمک هیچ بر صورتله درست دگلدر.

۸) التوبه سوره سنده «الالذین عاهدتم من المشرکین» سوزی بالاتفاق فاصله دگلدر. اختلاف علامتی درست اولماسه کرک.

۹) هود سوره سنڭ اخیرنده (۱۲۱) نچی آیت کریمه ده انا عاملون سوزی مدنی آخر، مکی حسابنه کوره فاصله دگلدر. اوراده آیت اتقاقیه علامتی درست دگلدر.

۱۰) رعد سوره سنده كذلك بضرب الله الحق والباطل سوزی فاءله اولماسه کرک.

۱۱) الکهف سوره سنده «افی فاعل ذلك غدا» جملهسی مدنی آخر حسابنه کوره، فاصله دگلدر. آیت اتقاقیه علامتی درست اولماسه کرک.

۱۲) نچی «ثم اتبع سبباً» جملهسی مدنی، مکی شامی حسابلرنده فاصله دگلدر. اوراده آیت اتقاقیه علامتی قویهق البته خطادر.

۱۳) طه سوره سنده قال فها خطبك یا سامری آیت کریمهسی بالاتفاق آیت در، بالاتفاق فاصله در. اوراده آیت کوفیه علامتی او قدر مناسب اولماسه کرک.

۱۴) حج سوره سنده (۴۳) آیت کریمه ده و قوم ابراهیم و قوم لوط جملهسی شامی، بصری حسابلرنده کوره فاصله ایسه ده، کوفی مکی مدنی حسابلرنده کوره، فاصله دگلدر. اوراده آیت کوفیه علامتی درست اولماسه کرک.

۱۵) حج سوره سنده «هوسماکم المسلمین» سوزی بش عددک حسابنه کوره، فاصله دگلدر. عدد مکی ده ایکی روایت وارد. برینه کوره المسلمین سوزی فاصله در، دیگرینه کوره، فاصله دگلدر. بش عددک حرمتی خاطر ایچون گنه اولسه ده، مکی دن ایکنچی روایتی اعتبار ایتمک

کوره هر بسمله اخیرنده توگهرک آیت علامتی قویو البته تیوش ایدی. زیرا عاصمک قرائتنده بسمله آیت مستقله در. عاصم قرائتنده آیت مستقله اعتبار قیلنور بوز اون اوچ بسمله یی آیت ایتمه مک یا بیوک مساهله در، یا خود بیوک خطادر، یا حنفیلک زنگیله قرآن کریم سوره لرینڭ ابتدا لرینی بویماق کبی بر حرکتدر.

مذهب ملتزمی استاذ کبیر شهاب الدین الهرجانی حضرتلری، حنفیلره طرفدارلق حسیله اولسه کرک، بوز اون اوچ بسمله اخیرنده آیت علامتی وضع ایته بوب، فاتحه بسمله سنده آیت کوفیه علامتی وضع ایته شد.

فاتحه بسمله سنده آیت کوفیه علامتی وضع ایتمک اوزینه کوره غایت غریب بر وهدن ناشیدر. زیرا فاتحه بسمله سنده اختلاف وارد، لکن آیتلگنده دگل، بلکه فاتحه دن جزءلگنده در. فاتحه بسملهسی قرآن کریم امام لری فاشنده بالاتفاق آیتدر. مکی کوفی اماملر فاشنده فاتحه سوره سنندن جزء، یعنی فاتحه سوره سنده حساب قیلنور یدی آیتک اولگی سیدر. مدنی، شامی، بصری اماملر فاشنده فاتحه دن جزء دگل، بلکه اوز باشنه مستقل بر آیت کریمه در.

دیگر سوره لارک بسمله لری بالاتفاق جزء دگلدر. لکن اوز باشنه بسمله آیت مستقلهسی، دگلمی مسئله سنده اختلاف ثابت اولمشدر. یوفاری ده محترم ناملری مذکور اون امامدن بشی فاشنده آیت مستقله در، دیگر بشی نظرده آیت مستقله دگلدر.

آیت کریمه لره درست علامتلر وضع ایده چک ایسه ک، فاتحه بسمله سنده آیت اتقاقیه علامتی وضع ایدوب، دیگر سوره لارک بسمله لرنده آیت کوفیه علامتی وضع ایتمک لازم اولور. شو تقدیرده بوز اون اوچ آیت کریمه فائده ایدرز.

۲) آل عمران سوره سنده (۱۸۲) نچی آیت کریمه ده بقربان تا کله النار فاصلهسی آیت اتقاقیه دن عد فیلنمش. لکن آیت اتقاقیه دن دگلدر. زیرا مدنی اول حسابنه کوره، آیتک فاصلهسی ان کنتم صادقین سوزیدر. یعنی الذین قالوا دن ان کنتم صادقین سوزینه قدر بر آیتدر.

۳) نسا سوره سنده (۳) نچی آیت کریمه ده الاتعولوا سوزی بالاتفاق فاصله در، یعنی ۳ نچی آیت کریمه اخیریدر. الاتعولوا سوزی صوکنده آیت اتقاقیه علامتی قویو البته لازمدر. فزان مصحف لرینڭ هیچ برنده هیچ بر آیت علامتی قویولمامش.

(۲۷) صاد سورہ سنندہ (۶۷) نجی آیت کریمہ « قل هو نبأ عظیم » آیت کریمہ سی آلتی عدد اماملری فاشندہ بالاتفاق آیتدر . اورادہ آیت اتفاقیہ علامتی قویوتیوش ایدی .
(۲۸) زمر سورہ سنندہ « فینبئکم بما کتتم عملون » بالاتفاق فاصلہ دگلدر . اورادہ آیت اتفاقیہ علامتی البتہ خطادر .
(۲۹) دخان سورہ سنندہ ان هؤلاء ليقولون آیت اتفاقیہ دگلدر ، یالکز حساب کوفی ده فاصلہ اعتبار قیلنه بیلور . اورادہ آیت اتفاقیہ علامتی دگل ، بلکہ آیت کوفیہ علامتی قویوتیوش ایدی .

(۳۰) قتال سورہ سنندہ ضرب الرقاب سوزی آلتی عددک هیج برنده فاصلہ دگلدر .

(۳۱) فشدوا الوثاق سوزی ده آلتی عددک هیج برنده فاصلہ دگلدر .

(۳۲) ولو یشاء الله لانتصر منہم سوزی بالاتفاق فاصلہ در . اولگی ایکی ده آیت خلاقیہ علامتی قویوق ، لانتصر منہم سوزینی آیت اتفاقیہ دن حساب ایتمه مک مناسب اولماسه کرک .

(۳۳) الرحمن سورہ سنندہ « خلق الانسان من صلصال کالفخار » آیت کریمہ سنندہ الانسان سوزی بالاتفاق فاصلہ دگلدر . اورادہ آیت خلاقیہ علامتی قویوق درست اولماسه کرک .

(۳۴) الواقعه سورہ سنندہ قل ان الاولین سوزی بالاتفاق فاصلہ دگلدر . اورادہ آیت کوفیہ علامتی البتہ وهمدن ناشی اولسه کرک .

(۳۵) نوح سورہ سنندہ وجعل القمر فیهن نوراً آیت کریمہ سی آلتی عددک هیج بری ناشندہ فاصلہ دگلدر . اورادہ آیت خلاقیہ علامتی قویوق دها مناسب اولور ایدی .

(۳۶) المزمل سورہ سنندہ ان لدینا انکالا وحصیماً بالاتفاق آیتدر ، بالاتفاق فاصلہ در . آیت کوفیہ علامتی قویوق ، اختلاف کوسترمک لازم دگل ایدی .

(۳۷) مزمل سورہ سنندہ « انا ارسلنا الیکم رسلاً کما ارسلنا الی فرعون رسلاً » آیت کریمہ سنندہ رسلاً سوزینک هر برنده عدد مکی مخالفت ایتمشدر . اولگی ده ایت خلاقیہ قویوقدن صوگ ، ایکنچی ده ده آیت خلاقیہ علامتی قویوق لازم ایدی .

(۳۸) الانشقاق سورہ سنندہ « کدحاً » سوزلری صوگندہ آیت علامتی قویوق مناسب دگلدر . آلتی عددک هیج برنده او سوزلر ده اختلاف یوقدر .

دھا گوزل اولور ایدی . یعنی آیت خلاقیہ علامتی قویوق دھا زیادہ مناسب اولور ایدی .

(۱۶) نور سورہ سنندہ « ان فی ذلك لعیبره لاولی الابصار » بالاتفاق آیتدر ، فاصلہ در . آیت کوفیہ علامتی اورادہ مناسب دگلدر .

(۱۷) النمل سورہ سنندہ (۳۳) نجی آیت کریمہ ده « قالوا نحن اولوقوه واولوبأس شدید » عدد حجازی ده فاصلہ دگل ایسه ده ، شامی کوفی بصری عددلرندہ فاصلہ در . اورادہ آیت کوفیہ علامتی وضع ایتمه لازم ایدی .

(۱۸) قصص سورہ سنندہ « فاقولوا یاها مان علی الطین » جمله سنندہ آیت خلاقیہ علامتی وضع ایتدکن صوگ ، « فاحاف ان یقتلون » جمله سنندہ آیت اتفاقیہ علامتی وضع ایتمه درست دگلدر . زیرا علی الطین سوزینی فاصلہ حساب ایدن عدد ان یقتلون سوزینی فاصلہ ایتمه یور .
(۱۹) قصص سورہ سنندہ « انما ومن اتبعکما الغالبون » جمله سی بالاتفاق فاصلہ در . اورادہ آیت کوفیہ علامتی قویوق ، اختلاف کوسترمک درست دگلدر .

(۲۰) العنکبوت سورہ سنندہ « وتأتون فی نادیکم المنکر » جمله سی بالاتفاق فاصلہ دگلدر . آیت خلاقیہ علامتی اورادہ او قدر درست اولماسه کرک .

(۲۱) العنکبوت سورہ سنندہ (۶۷) نجی آیت کریمہ ده اقبالباطل یومنون بالاتفاق فاصلہ دگلدر . اختلاف علامتی درست دگلدر .

(۲۲) الروم سورہ سنک ابتداسندہ سیغلبون سوزی بالاتفاق فاصلہ در . امام شاطبی حضرتلری اختلافی قطعاً انکار ایتمش . اورادہ آیت کوفیہ علامتی قویوق اختلاف کوسترمک صواب اولماسه کرک .

(۲۳) ملائکه سورہ سنندہ (۱۳) نجی آیت کریمہ ده ولعلکم تشکرون جمله سی یوقاری ده بیان قیلنمش آلتی عدد اماملری فاشندہ بالاتفاق فاصلہ در ، آیتدر .

(۲۴) ملائکه سورہ سنندہ « ان انت الانذیر » جمله سی آلتی عدد اماملری فاشندہ بالاتفاق فاصلہ در ، آیتدر . شو ایکی یرده آیت کوفیہ علامتی اختلاف کوسترمک او قدر مناسب دگلدر .

(۲۵) الصافات سورہ سنندہ « من کل جانب » بالاتفاق فاصلہ در . اورادہ آیت اتفاقیہ علامتی وضع ایتمه لازم ایدی .

(۲۶) الصافات سورہ سنندہ « دحوراً » سوزی بالاتفاق فاصلہ دگلدر . اورادہ آیت کوفیہ علامتی قویوق اصابتدن بعیددر .

بز تور كمز

XII

بزده بر محرر قلم توناده «بز تاتارمز؛ اشمز تاتار اشي؛ تلمز تاتار تلى» ديهرك آلدی - آر تينه فارامانچه غنه، اوزينك هواسی نله گانچه گنه پارما يارا بيره در. لکن «بز» ديگانندن كم نى اراده فيلادر؟ بز - ضميرى نك مر جعى كه لدر؟ - هيچ معلوم ايمهس. روسلر اوزلرن ويليكي، بيلي، مالى قلوب چغاروب قويا لدره موزدن فالغانلرغه ايناروديس ديلر. اولر چه ايناروديسلر - پولهق، كبرگيز، يهودى، باشقرد، آرمهن، توركمهن، لاطيش، تاتار، غروزيين، ميشهر، قالماق وغير يلدر. اولر چه شو خلق لرنك جنسلرى باشقه باشقه بولديغى كى تللى ده باشقه در. روسلرنك بولاي ساناولرنده خطا - صوابلرى آرا لاش بولوب، البته توبنده بر مقصدن خانى ايمهس. اما بزده تاتار اسمى ايله بر خلق آيرلوب ده، باشقه قبيله لرمزنى آرمهن، غروزيين خلقلرينه قوشوب، بولهك سانامز هيچ بر وقت جائز ايمهس. بز چيدى مليون فازاقنى، و بر نيچه مليون اوزبهك و باشقردلرني ده اونوتمايق. بارمزنى بر آنا نك بالاسى بلوب، بر تل، بر مدنيت و بر ادبياتنك دائره سينه جيولايق. اما بوش ايسه هيچ بر وقت تاتار اسمينه ممكن بولمايلا - چقدر؛ تاتارلق نامنه هيچ كم قوشلمايا چقدر. بولسه يالغز توركى لك عنوانى آستينه جيولو ممكن در؛ موندن هيچ كم باش جويرمه يه چكدر.

موندای - اش، اجتهاد، علم زماننده بز روسيه كشيلىرى بر اوى نك جماعتى مثالنده مز. مملكت و وطن نك هر پوچماغنده يوروب اش كوره تورغان زمانده مز. بو كون باشقرد جيلرلى، فازاق قزلرى، اوزبهك بافچالرى بارمزه اورتاق بر خزينه در. اش شولاي بولغانده تاتارلق تعصبى نك چوقمارينه بابشوب شونك ايله بوته نلرني چيكه له و ده نه معنا بار؟ يالغز تاتار نامندن سوز سويله وده، يالغز تاتار اوچون فايغروده نه خاصيت تورادر؟

بارسون، چيتلر بزنى آيرم ساناسونلر، سين تاتار، نكي فلان ديسونلر. آلا رچه بز نك اسممز تاتاروق بولسون؛ اما بز اول اوز آرا بر برمزنى تانوب آلايق. بر برمزگه

۳۹) القدر سوره سنده اختلاف خير سوزنده دگل، ۳ نچى ليلة القدر سوزندن آيت خلافيه علامتى وضع فيلنه چق ايسه، خير سوزندن مقدم وضع قيلنمق لازمدر. ۴۰) المسد سوره سنده فاصله لدره اختلاف يوقدر. ابى لهب سوزى بالاتفاق فاصله دگلدر. اوراده آيت كوفيه علامتى قويهق خطا اولسه كرك. ۴۱) وتب سوزى بالاتفاق فاصله در. اوراده آيت خلافيه علامتى وضع ايتكم مناسب اولماسه كرك.

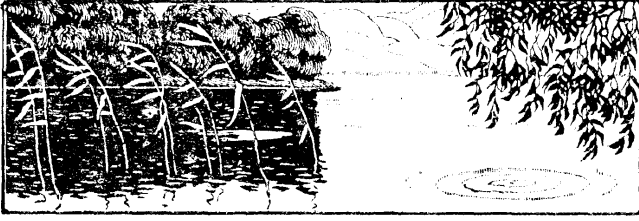
فازانده طبع قيلنور مصحف لدره قبول قيلنوب كيتمهش آيت علامتلرينك عومنه عائد بر سوزم واردر. اصحاب كرام فاهيله يازلهش مصاحف ده آيت علامت لرى يوق درجه سنده ايدى. بعض فاصله لر صوگنده اى كى توگهرك علامت وضع ايدرلر اولهش اولسه ده، فاصله لرك اكثرنده هيچ بر علامت يوق ايدى. آيت كريبه لرى فاصله لرى تحيين ده تلاوت جهتيله، شبهه يوق، بيوك بر اهميت واردر. لکن شو كون عموم اسلاميت ايچون الك بيوك اهميتى آيت كريبه لرى حساب جهتيله در. شويله اولور ايسه، علامتلرى اوچ نوع ايتكم لازم اولماسه كرك. تشويشدهن ماعدا بر فائده سى يوقدر. سلف صالح طرفندن قبول قيلنمهش آلتى عددن برى اوزرنده آيت كريبه لرى قران كريمك ابتداسندن نهايه سنه قدر صايوب، دائره كى توگهرك حلقه ايچنده آيت كريبه لرك رقملىنى قويهق الك مناسب اولسه كرك.

مقدس مصحف لرمز ايچون الك گوزل الك مرغوب شريفت حاضر لهك، اويكى شريفتلرى يالكز قران كريبه، آيت كريبه لره تخصيص ايتك، قران كريبك نابورينه، كاغدينه، قطعه سنه، جلدينه، بوياوينه، نقشلرينه اهميت ويرمك يالكز مطبعه اربانه دگل، بلكه همه روسيا مسلمان لرينه متعين اولهش بر مهم وظيفه در. ۱۳۳۰ سنه محرم ۱۶ ده. پيتربورخ. موسى جارالله بيگييف.

«شورا»: بو طوغروده ملاحظه لرينى يازوچى اولسه درج ايدلور.

عبرتلى سوزلر:

اوز بالالارى اولان كيمسه، كشى بالالرينى سويلرگه وقت تابماز.

عادت و عرفلر

(دینی و علمی «الہدایہ» مجلہ سندن مقتبس)

بر قدر عصرلر اولور شمدی بزم اہل اسلام، حفلرندہ شلتہ لب قرآن شریف نازل اولان قوملر ننگ عرف و عادتلرینہ ایاررگہ باشلادیلر. اوتکان امتلر، پیغہبرلریننگ بوللرندن یازدقلرندن صوگ اوزلرینہ شفیعلر، نصیر و ملجالر اتخاذ ایتہشلر ایدی. شمدی اوشبو حاللر برم مسلمانلر آراسینہ ہم شائع اولہشدر. باشلرینہ بر بلا و قضا کلسہ، شول اوزلریننگ شفیعلرینہ یالوارلر (یا خواجه بہاء الدین! دیہ قچقرمق کبی)، دنیایوی و اخروی مقصودلرینہ ایرشک کک اولسہدہ شونلرغہ توجہ قیلہلر. اگردہ بو مسلمانلر اوزلریننگ اوشبو نصیرلریننگ قبرلری و یا کہ حیاتدہ اولان لریننگ شخصلری حضورندہ کوسترمش اخلاص و یالوارمقلرینی برگنہ مرتبہ اولسون اللہ تعالیٰ گہ واسطہ سز فیلسلر ایدی اللہ تعالیٰ بونلرغہ حتی کولاردن آلتون یاددر ایدی، لکن ہیہات! بونلر اوزلری اتخاذ ایتمش اولان واسطہ لرینہ قیلہقدہ اولان تعظیمنی آنلردن باشقہغہ کوسترمک حقندہ جوماردلق اینمازلر.

اہل اسلام آراسینہ اوشبو خستہک کوچلاب کروب وارادر، وبا خستہ لگی روشنندہ اسلام عالمنی فاپلاب کیلہدر. بوندہ ایسہ برینی عیب ایدوب ایکچہ چیسینی تزکیہ قیلورغہ یول یوق. نادان و عالی، خاتون و ابرلری جملہسی برابردر. اوشبو واسطہ و شفیعلر عقیدہ سنی مسلمان لرغہ گوزل کوستروب، آنلردن استمداد و استغاثہ لرینی بخشی و مشروع بر اش ظن ایتدروب شیطان بونلرینی اللہ تعالیٰ حضرتندن صرف ایتمکدہ و شریعت اسمی ایلہ شرکگہ اوسدرہ مکدہدر. بو اشلرگہ علمای سوئنگدہ کوب یاردملری وار.

اوشبو ضررلی اعتقاد سببندن مسلمانلر اللہ تعالیٰ ننگ سنتی اولان اسباب عادیہدن یوز چویردیلر.

یومشاق کوکل ایلہ یاردم قوی سوزایق. زار و موکلرمز بارمزنیقیدہ بر یردہ نابلسون. بو اش ایسہ تاتار یزم هواسندن واز کچوب، تورکی لک عنوانندن غنہ نابلاچقدر.

بزننگ آلدمزده ملی لسان، عومی لسان، توکید لسان مسئلہلریدہ حل فلناسی بار. اونکدہ خیرلی صورتدہ حل فلنوی تورکیلیککہ جیولو آفاسندہ غنہ مہکن بولاچقدر. فازان آرتندہغی قاتلر شیوہسی تاتارنقی نامنہ ایدا قبول فلنہ بیاچقدر.

فازاننگ پچہن بازارندہغی بر نیچہ یازوچہغہ مفرور بولوب، تاتار ادبیاتی آتالغان ادبیانقہ قارشی حاضر فازاق ادبیاتی باش کوتروب کیلہدر. ضعیف بولسہدہ نیگری سالنا باشلادی ایندی. شولای همان افتراق اوزرندہ زمانلر اوتوب نورسہ بر وقت باشقرد ادبیاتی، (روسچہ قاتش) میشر ادبیاتلری کورنہ باشلار. موندای حاللر ایسہ بزم اوچون ہیچدہ مطلوب توکلدر. موندای کیرہ کماگان حاللردن سافلانو اوچون بو کوندن تاتارلقدن واز کچوب، تاتار ادبیاتی و تاتار تلی آتالغان نرسہلرینی اورتاغمرق کیلتروب، بارمزغہ اورتاق، یالپاق تورکی تل و تورکی ادبیات توغدر و مز تیوشدر. بزم اوچون مطلوب شودر.

دوماغہ بارغان اعضالرمزنگ اوز آرا بری ننگ سوزینہ بری توشنموی، بری ننگ اچندن بوشانلغان آچی قایغیلرینی باشقہلری آکلای، اینگ آخردہ روسچہ سویلہ شورگہ عرض افتقار فلولری کوز آلدمزده جان آچینوب تورا تورغان عبرتدر. موندن سوگ البتہ اول حالگہ خاتمہ بیروب، «تورکی تلی» اسمندہ بالالرمزغہ. اوفو تلی - اویرہ تمگمز لازمدر.

(آخرہ، بولور)

«تورک اوغلو»

لطائف

۱۲۵

تش سزلاوی ایلہ عاجز اولوب تون بوینچہ قچقروب قیچوقی بر آدمگہ اوز بنگ خاتونی: «کون بوی کافیت آشاب یوریسگدہ شونگ سببندن تشک سزلی، تون اوزون زحمت تارتاسن، بوندن توپان کافیت آشامہ، راحت یوقلار - سن! «دیمش. بوکا قارشو ایر: «بونگ ایچون ایچک پوشماسون! کوکل توشدیکندن کافیت آشیم، تشم سزلا - دیغندن قچقروب تون چیغام، بوندن سکا نہ ضرر!» دیہ جواب ویرمش.

حزب البحر و حزب النصر کبی اوراد ایله شغلنورلر، اوزلرنجه بو شیلرنی درجه کوتارلوکه، میدال آلوغه وسیله فیلولرلر. خالبوکه مسلمانانرک مقصودلرینه ایرشوکه بویله شیلرنک وسیله اولمقی حقنده نه شرعی ونه عقلی بر دلیل یوقدر. اگرده بویله شیلر اورنینه خلوص قلب ایله الله تعالانک اوزینه یالوارسلر، امرینه موافق هر اشینی اوزینک یولی ایله آلوب وارسلر، باشقهلر قییلندن نباتات، معادن، حیوانات علملرینی بیلوب زراعت و تجارت، هنر و صناعت ایله شغلنسلر، هر نرسه نک فورالنی اوزینه مناسب روشده حاضرلب طبیعی سببلرکه یابوشسلر الله تعالانک خزینه لرینه مالک اولورلر، اوزلری وعائلهلری مسعود یاشارلر ابدی. واسطه، شفاعتی، قبرلردن استمداد، شیخلردن استغاثه عقیده لرینک مسلمانلرنک حبات اجتهاعیهلری ایچون ضرری حسابسنر الوغدر. چونکه بویله عقیدلر، صافی اسلام دینندن ایرلوغه باعث اولدقلری کبی معیشت طوغروسنده دنیانک طبیعی نظاملردن چیت که چیقارغه ده باعث اولور. طبیعت که قارشو واروب هیچ کیم آنی ییکه آماز بلکه اوزی مغلوب و خراب اولور. اوشبونک ایچوندرکه رسول اکرمک بتون اجتهادی-شرکتی بترمک حقنده اولمش و توحیدکه دعوت قیلمشدر.

محترم صادق افندی اشعارندن :

بردلبرک دردیدر حیاتم
فریانییم کلسه ده وفاتم .
ای کوزلرم نوری یار جانم
سرمایه دین ایله ایمانم .
آغلار کوزلرم مجبتکله
کوکلیم یانار هجر و فرقتکله .
قلبه ده گی دردی بیلهورمیسن ؟ .
رویمده گی زردی کورمبورمیسن ؟
دگلکسه ده آغلامق زمانی
بن آغلارم کچسه ده آوانی .
یتماز سکا آکلا دام که اهم
هم کورمادک کوزده گی گواهم .

الله تعالی طرفندن بر برینه باغلانوب توزولمش کائنات نظامینه عکس صورتده حرکت ایدر اولدیلر. بر بالا خسته اولدیمی؟ آتا و آناسی فی الحال اوشکروچی که یوگرر یا که دعا آلور ایچون دیه برر «واسطه» غه چابار. قارتچقلر طرفندن ایزلوب ویرلش قویان... لمرنی، تاوق تیزا کلرینی ایچر، بتی یازدروب تاغار. (اوزلرنجه بالالرینه دوا قیللر ایش!) بو حال بالالارغه کلمش خسته لکلرکه گنه خاص دگل، الوغلارغه کلمش خسته لرنک چاره سی ده اوشبو روشده در. مگرده الوغ آدملر کوب وقتده قورقچلی خسته لکلرکه اوچرادلرنه «واسطه» لرنک زیارتلرینه واروب یاردم ایستارلر.

الله تعالی اوله دن باشقه هر بر خسته لک ایچون دوا یاراندشدر؛ تابتاب یورمکه اولدیغمز اولنلر، معلوم و معلوممز دگل آغاچلرنک هر برنده بر خاصیت وضع ایتمشدر. عالملر، شونلردن دوالر یاصارلر، فائده لری وارلغی (اگره طبیبلر نصیحتلرینه موافق عمل قیلنسه) کوز ایله کورلوب طورلور. علم طب حقنده صرف ایدلمش اجتهاد بو یولده طونلمش بایلقلرنک نهایتی یوق. بتون دنیا عقلاسی، خسته لرینه اوشبو یول ایله یاردم ایدوب طوردقلری حالده بزم بو کونکی مسلمانلر اوزلرینک خسته لرینه، قبرلر و قبر توفراقلری، بتیلر، واسطه لرنک شفاعتلری، نادان قارتچقلر تعلیمی بوینچه تاوق تیزا کلری، باقا ایناری، یلان قابقلری ایله دوا قیللمده لردر. بونلر فاشنده، بیزگک، تیر، باش آغرقی، ایچ آغرقی الحاصل نه قدر چیر و آورو وار ایسه جمله سی ایچونده اوشبو روشده دوالارلر. حتی مسلمانلر آراسنده شوندی آدملر واردرکه عمر اوزون اولسون، اجل آشغوب کیله سون امید ایله یانلرنده دعالقلر، قرآن (کریم دن بعض سورهلر یورتورلر. بو اعتقادلردن ده باطل اعتقاد اولورمی؟ الله تعالی قرآن شریفنی، یانده تاغوب یورتور و عمر اوزایتور ایچون ایندرمامش، بلکه روحانی خسته لکلر (نادانلق) ایچون شفا ایدوب ایندرمشدر. بدن خسته لکلری ایچون یوقاریده ذکر ایندی کمز چه طبیعی دوالر خلق قیلمشدر اوشبونک ایچوندرکه دنیانک بتون خسته لگی بو کونکی مسلمانلرده در.

عادتی خلقلر آراسنده شیوع اولمش اوشبو عادتار اسلام حکومتلرنده حتی مأمورلرکه ده سرایت ایندیکی کورلور. بونلر، درجه لری یوقاری کوتارلسون و یا که نشان ویرلسون ایچون «واسطه» لرنک قبرلرینه یورلر، ندرلر بوغازلارلر،

تارىخىدىن بىر لوحە

ياوروپادە توركاك مەبلرى - ياوروپا ھۆكۈمەتلىرىنىڭ XVI نىچى عصرىدە توركلارگە ايپەرورگە طر شولرى - بوگئا خدمت ايدوچىلر - لوتير و آنڭ ھكم گنارتاوى - توركيەدە دىنك ايركنچىلك - ۴۰% مڭ مسلمان اونراو - مەسكەو ھكومتى - ايوان پريسوۋيتف - آنڭ ايۋان غروزنى غە تاثيرى - مەسكەو ھكومتىنىڭ توركلارگە ايپەرورى .

عثمانلى ھكمدارلاردىن سلېم I ايله سلېمان I قانونى زمانلارنىدە، توركلارنىڭ شوكتلىرى بتون ياوروپانىڭ دقتىن جلب ايتىمى قالمادى. توركلارنىڭ ھر وقتدە، ھر مەسئەلە ھەر حالانكى اوستونلىكلرى، آنلارنىڭ بىر كوننى ياوروپا اوستىنە عمومى و كلى بىر ھجوم ياسا ياقىلارنىدە خاطرلەتە ايدى. بو وقتدە ياوروپالىلاردىن بىك كوب الوغ كشىلر توركلارنىڭ ھجوملاردىن قورقو اورىنە شونى تىلر ھم توركلارنىڭ كياولرى، ياوروپانى قرون وسطى ھىئت اجتماعىسى و پاپالر تاثيرى آستىدە ايزلودن قوتولدرر دىب اويليلر ھم بوگئا اشانالردە ايدى. عثمانلى ھكمدارلرى آراسىدە مليت و دىن اختلافىنە: «باشقە دىندە بولوچىلىق فقط عبادتخانىلر يىنە كرگان وقتدە غنە بلنورگە تىوش» ديوچىلر بولسەدە، عثمانلىلارغە محكوم قالغان باشقە دىن خلقىنىڭ سلطان سلېم اول و سلېمان قانونيلر زمانىدە كورگان جبرلرى ياوروپا كوزىنە كورنىمى، ياوروپالىلر توركلارنى و آنلارنىڭ حاللرن غايە امل دىب بللر ايدى.

توركلارگە ميل ايتو ايڭ الك بىك قوتلى رەوشىرە نىمىسلردە ظاهر بولدى. XVI نىچى عصرىدە گىرمانىيەنىڭ بىر ياقىدن رئيس روحانىسى و ايكىنچىدىن توركيەنىڭ ايڭ زور دشمانى بولغان ايپىراطور گابسبورغ زمانىدە نىمىسلر دىنى، سياسى و اجتماعى اصلاحاتگە ھر بىر قومىن آرتق محتاج ايدىلر. شوگئا كورەدە نىمىسلارنىڭ خلق خادملرى ۱۵۲۰ نىچى يللردوق پاپالنى ايله چىلاب كورەشور اوچون «كنەزلارنىڭ غىرتلرى، خلقنىڭ صېرى بتو ھم تورك عسكىرىنىڭ گىرمانىيەگە كرووى تىوش» دىگانلر. بوبىك طبيعى. خلق - ملت، ھر جەتدىن ايزلىگىچ - حالدىن طايباچ، اصلاحاتقە ھىچ بىر چارە، ھىچ بىر داخلى سبب نابىلماغاچ، بونىڭ اوچون قايرغان كشىلر، سببىنى طشىدىن ازلەولرى بىك بىلگولى. بو ھر قومىدە شولاى.

گىرمانىيادە بومسلىكنى باشلاوچى اولرىخ فون - گوتتىن ايدى. بوندىن صوگئ مشهور ايتاليا كامونىستى (دىن ھقندە ھر فكىر يورنىكانلىكى اوچون اوترىلگان) ناممازو كامپانىللىدە ۱۵۹۹ نىچى يىلدە ايتاليا عسكىرىنىڭ تورك عسكىرى طرفىدىن يىكلوى ساپەسىدە مەلىكتەدە اصلاحات اجرا ايتوب قالو مەكن ايكانلىگىن دعوا ايتە. كانولىكلردە اوزلارنىڭ مشهور لوتيرلرن توركلارگە مېل ايتودە عىيلە گانلر. «لوتير توركلارگە قارشى كورەشو بىزگە يېھرىلگان الهى بىر قوتكە قارشى كورەشودر» دىب ئەيتە دىگانلر ھم آنى بونىڭ اوچون ھكمگە تارتقانلر. لوتيرانستوانىڭ بىر مۇرخى: «لوتير، پاپاغە نھايت درجەدە آچووندىن، بتون گىرمانىيا ھم ايتاليانىڭ توركلر طرفىدىن ضبط ايتلويون تىلەگان و بو ھقندە مخصوص بىر اثردە يازغان» دىدر. بو ھقندە مشهور پرافىسور قرىمىسكى، بو قىدرسى كانولىكلارنىڭ لوتيرگە ايتكان بىر افتراللى بولسەدە، لوتير چىن چىندىن دىنچى بىر خرىستىيان بولغانغە كورە توركلارنىڭ ياوروپاغە گناھ شوملىغىنە جزا ايتوب خدای طرفىدىن يېھرىلگانلىكىرىنە اشانغانلغىن ھم آنىڭ واقىدە توركلر ايله كورەشونىڭ لازىم طابقانلغىن بيان ايتە. قرىمىسكى: «لوتيرنىڭ پىپاۋىدلارنىدە بىك كوب يىردە، نىمىسلارنىڭ توركلارگە «ايزگى خلق، ايزگى بولغانغە كورە آنلر ھر وقت چىكەلر» دىب قاراغانلىقلرى بار. لوتير اوز يىدە بعض اورنلردە، «توركلر ايزگى خدەمتكارلر» توركلارنىڭ روحانىللىرى فرشتە دىب ئەيتورلك درجەدە ياخشى تىركلك ايتەلر. اوزلرن ياخشى طوتالر، بىزنىڭ بارلىق پوب ھم ماناخلر موز آنلرغە قاراغاندە بتونلەى بىر كولىكى گنەدر دىب ئەيتە» دى. توركلردە XVI نىچى عصرىدە دىن و مذهب اوچون فان توگودىن جودەگان ياوروپانىڭ ايڭ قىزغان و ھر بىر توركلار مېاللارنىڭ ايڭ الك قولغە آلفان قوراللىرى توركلارنىڭ خرىستىيانلارغە بىرگان دىندە ايركنچىللىكلرى ايدى. توركيە خرىستىيانلرى ھر بىرسى دىنلرن اوزلرى اشانغانچە و اوزلرى تىلەگانچە طوتالر و ياوروپادەغى شىكىللى ھىچ بىر تورلى اينكۇيزىتسىيەگە اوچراو قورنوسى يوق ايدى. لىكن بو ايركنچىلىكنى توركلارنىڭ و آنلارنىڭ ھكمدارلارنىڭ حرىت ادبان طرفدارى بولغانلاردىن دىب اويلانلماسون. ھقىقت آندىن بىك يراق. اول عصرلردە بتون دنيا مسلمانلرى دىندە باشقەلغە «الكافرون كلھم امة واحدة» دىب گنە قاراغانلقدىن توركلر، خرىستىيانلارنىڭ، بىر مەبىدىن ايكىنچى مەبەكە كوچولرىنە بتونلەى التقات ايتىمەگانلر. حالبوكە اسلامغە و مسلمانلىغە قارشىلىق غە بتونلەى باشقەچە - لعنت ايله چىراى صتوب غنە قاراغانلر. توركيەدە مسلمانلقدىن چغو،

باشقه خدمت چيلر يده، توركلرنىڭ زورايتلوب تورلى بويالورغە بويالوب بولسەدە ئىللە نيندى ايتوب كورسەتله طورغان بىك جزئى انسانىتلىكلرىنە صالحن فان ايلەقارى آلمانلر و عثمانلى شوكتىنە قزقندر و چيلرنىڭ هر كىلر ينه مانع بولورغەدە تلمە گانلر . مەسكە وگە، توركل كە محبت فكرن ايك الك پولشەلى ايوان پريسؤيتف ديگان كشى كىترگان . بو كشى سليمان فانونى زمانندە توركيە گە تابع وبتونلەى اناڭ تاثيرى آستندە بولغان بىك كوب واق كنه زكارده هر قايسندە نىچە شەر يل رسمى خدمتدە بولنوب ۱۵۳۶ نچى يلدە مەسكە وگە كىلگان . كيلوينە اون يللر مدتى اوزغاچ، فزان آلتوندى بر آز وقت الك كنه، اول، ايوان غورونى غە ۱۵۴۸ نچى يلدە اوز ينىڭ يازغان اثرلرنى تقدىم ايتكان . اول شول اثرلرنە، ايوان غورونى غە مەملىكتنى اصلاح ايتو اوچون تورك سلطانلرى يولندىن بارورغە كىڭاش بېرەدر . ايوان پريسؤيتف، گرچە كوز آلدندە شول كوندە گى سلطان سليمان فانونى نى نمونە ايتوب طوتسەدە، اثرلرنە نى اوچوندر XV نچى عصرده حكومت سورگان فاتح محمد خان نى مثال ايتوب كىترە . بارلىق اثرلرنە اورنى چقندىسە فاتح محمد خان نى، غيرتلىك و طوغرىلغى ايله مەملىكتنى چن چندن اصلاح ايتە طورغان حكمدار رەوشنە بىك اوستاتصور ايتەدر . اول اوز ينىڭ مالاروس شېوئەسندە گى: «сказание о царѣ Туркскомъ Магоматѣ» ديگان اثرندە اوشبو سوزلرنى يازادر:

«دينسز (يعنى مسلمان) پادشاه -- الله غە يافلىق حاصل ايتدى، مەملىكتىنە طوغرىلىق و حلقنى نغدى: خزينەدن وظيفە بيروب ياخشى تركك ايتەرك رەوشدە تامين ايتوب اوز ينىڭ بتون مەملىكتىنە طوغرى قاضيلر تاراتدى . ياڭلىش حكم ايتكان قاضيفە محمد خان نظاملرى بويىچە تورلى آور جزالر تعيين ايتلگان» (مثال اوچون بعضلرن كورسەتەدە). بوكوندە گى سلطانلردە شولا يوق غيرت، اوصاللىق و طوغرىلىق ايله محمد خان نوزگان نظاملر بويىچە بارالر . فاتح محمد خان نىڭ بعض بر فانى نظاملرن دغى ساناب كىتە . آندن صوڭ آخرنده «بواش حكمدار فول آستندە بولغان مەملىكت، يوگەنسز -- اوزلقسز آط شىكلىلىدر» دىب قويا . ايوان پريسؤيتف بوگاغە نە قناعت ايتتى . يەش پادشاه -- ايوان غورونى نى توركلرنىڭ انسانىتلىكلرىنە گنه قزقندرا آلويىنە اشانوب بتمەنچە، اوز ينىڭ سوزلرن بر نىچە تورلى هر كم قزغورلىق دىنى بويالورغەدە بوياب طاغلى . آندن صوڭ ئەيتەدر:

Такое царство великое, сильное и слав-

ياور و پادە رسمى حكومت دينندن چغوغە قاراغاندە، در جەلر جە زور جنايت و وطنغە خيانت سانالغان . اسلام و سنى لك -- رسمى دين و نظامى مذهب سانالغندىن ۱۵۱۳ نچى يلدە عثمانلى مەملىكتندە ۴۵-۴۰ مگىلر چاماسى حق مسلمانلر شيعى بولغانلقلرى اوچون اوتورلگانلر و بويرتقچلىقنى نظاما و شرعا درستلەر اوچون آنلرنىڭ جاسوس و وطنغە خيانت ايتوچيلر بولوچىلقلرى اثبات ايتلگان بولوب حيلە شرعى ياغاغانلر . و شوندىن بر نىچە يل صوڭ ۱۵۱۹ نچى يللردە بولسە كىرەك سرايدە سلطان سليم I ياوز هم شىخ الاسلام حضورندە، بتون توركيەدە گى خرىستيانلرغە قتل عام ياساو مەسئەسى مذاكرە ايتلسەدە، خارجى سببلردىن كنه بالفعل چغارلمى قالغان . توركيە شوكتىنە دىنى جەتتىن كنه قاراب، مەنبەدە اختيار بىرگانگە كورە كنه بتون ياور و پاننىڭ سعادتى توركيە گە ايدەر و دە ايكانلگىن دعوا ايتوچى هم روحانىلرى پاپالر كى قباحتلكلر اشلە مەگانلقلرى اوچون كنه توركلرنى عىن ايدىيال ايتوب طوتوچى XVI نچى عصرنىڭ ياور و پادەغى تورك محبتلىلرى بوللرنى برده كوز آلدلر ينه كىترە آلمانلر . بو حال، توركلر گە بو محبت XVI نچى عصرده ياور و پاننىڭ هر طرفندە بولسەدە، باشدە راق و بايكا روسلردە بولماغان . اما پولشە كاتولىك لرى قول آستندە بولغان پراۋسلاۋنىلر، توركيە حقندە مەسكە و روسلرنىڭ آيرم فكرده بولغانلر . چونكە پولشە حكومتى ۱۵۹۶ نچى يللردە، پولشەدە بولغان بارلىق پراۋسلاۋنىلرنى جبرلەب كاتولىك كىگە كرتورگە طرشقان . شونىڭ اوچوندە كاتولىك بولورغە تلمە گانلىكنى كاتولىك پالەكلر طرفندىن چىكسز در جەدە جبرلەنگان . XVI نچى عصر آخرنده هم XVII نچى عصر باشلارندەغى پراۋسلاۋنىلر، پولشە حقندە سوز چىققانندە، توركيەدە گى دىندە ايرىكچىلىكنى تپوشنچە مافتارغە سوز تابا آلماسلىق در جەدە بولغانلر . захариі копыстенскій ديگان كشى، توركيەدە گى باشقه دين، باشقه ملت خلقلر ينىڭ حاللرن اوجماخ دە گى كشىلرنىڭ راحتلرى شىكلىلى ايتوب تصور ايتە . آخرنده ۱۶۵۸ نچى يلدە ۋارشاۋا سەيپندە كاتولىك بولورغە تلمە گان باشقه دين و باشقه مذهب اهللر ينه قتل عام ياساو مەسئەسى مذاكرە ايتونمناستى ايله مالاروسىيەدە حرکت باشلانغاچ مەسكە و دە توركلرنى مافتاو و آنلرغە محبت حسى قوزغالغان . توركلرنىڭ خرىستيانلرغە بىرگان ايرىكچىلىكلرى، آنلرنىڭ انسانىتلىكلرن تورلى بويالورغە بوياب كورسەتورگە سبب بولغان و شونىڭ اوچون ياور و پاننىڭ توركلر گە دىنى يافىدىن بىك ايسلرى كىتتى تورغان

تربيه و تعليم

يازو اوپره توچيلار اوچون يولباشچى

(عينا)

I

بىزنىڭ بالالارمىز مەكتەپكە باشلاپ كېلىگەن چاقىرىدە ئىلم توتۇپ يازو يازماغان، كەڭ قۇيۇپ سىزىق سىزماغان بولالار. ھەر نە، يازو نە، توغرى نە و قىشقىق نە - اصلا بىلمەسلىرى. ئىلە اول كۈندە اولر مەكتەپكە قورقا قورقاغىنە كېلىگەن بولالار. مەكتەپكە كۆپ بالا اچىنە تىغلوب اوتىغان سولق ھىرتىدە فالادىلار. شول سىبىنىڭ باشى ئىللە نىلر اويلاپ يۈرەگى دۈپ دۈپ سوغىپ تورغان چاقىدە مەلم آنلى شىخىس، بالانىڭ آلدىنە تاقىتا ياخود دەفەتەر قۇيۇپ قوللار يىنە قلم اوستا. نادىر. اوزى صىف تاقىتاسى يانينە باروب بىر نىچە شىكلى بىر ھەر ف يازوب بىرەردە-منە بو فلان ھەر ف بولادىر، ياز، بىل دىدەدر. لىكن بىچارا بالا نىچك يازسون؟ نە چامالى سوزسون؟ كەڭنىڭ قاي جىرىنە سوزسون؟ چونكى ھىچ بىر بىلىگىلى اورن بولمايدىر. بالا بو ھالىنى كوروب تمام ھىرتىدە فالور. ئىللە نىندەى قولدىن كىلە سىلك بىر اور ھىرتىدە دوچار بولىدىغىنى ھىس ايتەر. مەلمنىڭ - ياز، بىل - دىوى تاغى اوستى اوستىنە آورلاشور. شونىڭ اوزرە بالالار ھىچ بىر يولسىز، ارەتسىز بىر نرسەلر سىزغالاب كەڭنىڭ بىتىن بو يارغە عادىل نور.

مەكتەپلەردە اوقۇ و يازولر دىرلىرى بالالار اوچون بىك كۆڭلىلى، قىزىلى، رىغىتلى باشلانوب دوام ايتەرگە تەوشلى بولىدىغى ھالە بىزدە تمام اونىڭ كىرسىچە بولوب، اشلرمنىڭ جىتىشىزلىكى، مەكتەپلرمنىڭ تىرتىب سىزلىكى كىسافىتىدىن بالالارنىڭ ھەملىرى سونەر و غىرتلرى قايتار. موندىن باشقە، يازو اشلرىنىڭ كىمچىلىكى بولوندىن بالالارنىڭ قوللرى بوز-لۇغە، كوزلرى ساتاشوغە زور سىب بولادىر.

بىز اون يىلدىن آرتق يازلى قىشلى ابدائى مەكتەپلرنىڭ توزاننى سىپىردىق. بالالارنىڭ يازو اشنە قىنالىغانلرن كوروب اوزمىزدە قىنالىدق. بىعضا اويىناب بىعضا اويلاپ، روسلارنىڭ سىزىلى دەفەتلرندىن اولىكى آلۇب، بالالارغە تورلى سىزىلر سىزوب بىروب، شولر بو نىچە ھەرلر يازدروب آزابلاندىق.

ное и всё́мъ богатѣе, царство Московское,—
 естли въ томъ царствѣ правда? Вѣра хрестіян-
 ская—добра; и красота церковная—велика, а
 правды нѣтъ! Чтобы къ той истинной вѣрѣ
 хрестіянской да правды турецкая,—ино бы съ
 ними (съ русскими) ангели бесѣдовали!

ايوان پىرسۇيىنىڭ جدى فكىرلىرى ايوان غىروىنىغە بىك تائىر ايتكان. روس مۇرخلرندىن ايللاۋايسكى، ايوان غىروىنىڭ باشدە يواش بولوبدە، پىرسۇيىنىڭ تائىرى ايلەگنە اوعاللىقغە مېل ايتكانلىگىن بىبان ايتەدر. شولاي ايتوب بىزنىڭ مەسكە و ھىكومتى دە توركاك گە ايدىرمى فالماغان. مشهور پىرافىسور قىرىمىسكىنىڭ شوشى ھقە يازغان بىر ائىرن مطالعە ايتكاندە، اوز تىلمىزدەگى تارىخ كىتابلارندە بو ھقە بىر نرسەدە بولماغانلىقى خاطرگە كىلدى. XVI نىچى عصرە ياوروپانى توركلرگە ايبەرتورگە طرشوچىلرنىڭ ھىمىتلىرى آرقاسىدە سولقنى عصرلەدە ياوروپادە واقع بولغان تورلى زور اوزگارشلر اوزمچە بىر نىچە نىقەدەن مېم بولغانغە و ايكىنچى ياقىدىن بو مەسىئەلەنىڭ «وطنىز - روسىە تارىخى ايلەدە بايتاق مناسبتى بولغانغە آكلغانەنى مەخسەر سورتدەگنە يازدم. روسىەنىڭ زور ايوىنە، بىر نىچە كورشى واق ھىكومىتلرنىڭ قايسى بىتوب، قايسى روسىەگە تابع ايدىنلر اوگە بىلكە شول مىسلك سىبىچى بولغاندىر. زور مۇرخلر: «تارىخ-واقعەلرنىڭ شوكت و عظمتلرنىڭ تورلى اورندە تورلى وقتدە تىكرىدىن گنە عبارتدر» دىلر. شوق شوكتى ھاضر يوق. بىتكان، سونگان. XVI نىچى عصر ياوروپانىڭ آزياگە آشقنوى و سعادىتىنى آندىن كوتو زمانى ايسە، XX نىچى عصر، آزيانىڭ ياوروپاگە املو، سعادىتىنى آندىن كوتو ھم كوچە نوب بولسەدە ياوروپاگە اوخشارغە طرشو زمانىدەر.

كورىك، بىوك مۇرخلرنىڭ تارىخ ھقەدەنى فكىرلىرى نى قدر طوغرى ايكان؟
 طوغرى بولسە، طاغىن نىلر تىكرار ايتەر ايكان؟
 محمودالمرجانى

قطعه .

قارشىكە بىدى اولسەدە بىك درلو موانع،
 واز كچمە صاقىن، ايلەدەن كىسب كىمالات.
 تىصىل فنون ايتىگە سعى ايلە شىبان روز
 شاعرلىكى، دىواى مەعارف ايدىر اثبات.
 ھىمى .

چىغاچ، بىك چىلابقىنە روسچە اوقورغە كرشو نىتىن سويلى؛ ياكە حاضر ايندى ياشى اورغانلغىن وروسچە اوقونى بولدرە آلماياچىن حسرتلر برلە سويلى دە، آخردە ايگ بولماسە بالام بولغاچ، بالامنى اوقوتورمن دىب قىزوب قويه .

شاگردلرنىڭ شول فېكرىن ايشتكان كىشىگە منە نىندى حقلردە اويلارغە تورى كيله : نىچك بونلر بو چاقلى بارى بردن بو فكرگە كىلگانلر؟ بوقسە بونلر روسچە يارلاماغان علمنى علم دىب بلمىلرمو؟ ياكە روس نلندە كىك روشدە ترقى ايتكان فىنى معلوماتلر بونلرنى چىلابدە اوزلرئنه جلب ايتلرمو؟

شوشى سؤاللىرىنى حل ايتو اچون شاگردلرگە مراجعت ايتوب سوراساڭ، باياغى يوغارده غى اويلر بارده بوش بولوب چقالر .

«نىگە روسچە كىرك؟» ديه سورساڭ، شاگردلرنىڭ برنچى، ايكىنچى . . . وايك صوڭفى جوابى - معيشت تامين ايتو بولوب چقا . معيشت تامين ايتو واقعا دة طبعى هم غايتندە تىوشلى بر اش ايدىن البته هيچ كم انكار ايتماز . لىكن علمگە محبت آندى مادى غرضلردن كوب يوغارى بولورغە تىوش . بولاچە روسچە اوقونى تركك اوچونگە سويو، صونار چىنڭ، صودن اورداك آلوب چققان اوچون، ائن سويوى، خوجە خاتونىنڭ، سوت بىرگان اوچون، صيىرىن سويوى كىيگنە بولا .

علم (روسچە اوقو) نى سويو شول صيىر ياكە ائنى سويودن آلفە كىتە آلماغاج، طبعى، مذكور علمنى قولغە توشروگە طرشوچىلقندە صونار چىنڭ ائلى، خوجەنڭ سوتلى بولورغە طرشووندىن آلفە كىتە آلماياچق . ايتوبدە توروغە حاجت يوقكە، صودن اورداك آلوب چغووينە اشانسەغنه صونارچى ات آسرى هم خوجەدە بر وقت صاوارينه اشا - نوبقنە باشماق آسرى .

منە بىزنىڭ شاگردلردە شول يوغارىدە غى سونارچى وخواجه يولى ايله بولغاندەغنه روسچە اوقوغە كرشلر: آنلر روسچە اوقوغە كرشلر فقط بر تورلى حقولى بولورغە (بونانچە ايتساك، روسچە اوقونى آشارغە يارارلق ايتوگە) ممكن بولور دىب اويلاسلرغنه .

اگر علمگە محبت فقط آنڭ علم بولغانلغى اوچون بولسە ايدى، شاگردلرگە وشونڭ ايله برگە بتون ناتارغە چىكسز كوب فائدهلر كوتارگە ممكن بولور ايدى . بولاچە علمگە تىوشنچە قارالغاندە شاگردلر اوزلرى طرشوب روسچە

سزقلر فائده بىردى . يوره يوره سزقلر آراسندە غى مسافە لرنىدە چىكلەرگە اصول نابدىق . بجمده الله منتظم صورندە سزقلى دهفتەر ياسارغە موفق بولدىق .

شو دهفتەرلرنى نىشر ايتوب مکتب لرنىڭ استفادەسىنە قويارغە ناشر نابلمادى، اوزمىزنىڭ قولمىز قىسقا بولدى . شول حالنچە تورمقده در . شو دهفتەرلردن نىسخا آلدر وچى معلملر بولدى . دهفتەرلرنى قوللانا بلو اوچون معلملرگە مخصوص يازدىغىمىز «يولباشچى» دن بعض اورنلرن تاكداب بو اورنغە يازمق بولدىق . دهفتەرلردن نىسخا آلدرغان معلملر شوندىن استفادە ايتلرلر .

II

ايسكى دوردە يازو اوبره تو .

بىزدە ايسكى زمانلردە اوقورغە اوبره تودە بولدىغى كىي يازوغە اوبره تودە ترتيب يوق ايدى . هيچ كم طرفندن، سين شولاي ياز وبولاي سز، دىب بو يرو، و تكلىف ايتو بولماس ايدى . بالا اوزى هوس ايتسە كلغز آلور، سزاي (قارا) ايزه ، هم قلم اوچلارغە اوبره نور ايدى . بره وگە يالئوب بر كوچرگچ يازدروب آلوب، اوّل الفبائىڭ يكرمى توغىز شكلن يازارغە اوبره نور؛ سوگره لردە كشى آتلىرنده يازا باشلاب هم اوقومقده بولغان درس كتابلرن كوچروب ماناشا باشلار ايدى . بو وقتلردە حرف نه، تاوش نه، اوزدن چققان آواز نه ايدىكن هيچ كم بلدرمهس؛ شا كرده حرفلر كىتابدە نىچك باسلغان بولسە شونڭ شكلن قولندە غى كلغزغە توشورور؛ نىندەى حرف قاي اصول ايله يازلاچقى فهم قلدر - لهاس؛ سين كىي حرفلر بعضا دورت وبعضا ايكي كنه مركزلى يازلوب، بر نقطه اورنینه ايكي، ايكي اورنینه اوچ قويلور ايدى .

يوللرنى توزو، يورگىز اوچون جىدن مسطار ياصاب كلغزغە شونڭ ايله يول توشورلر؛ يولسز كلغزغە توزو قلوب يازا بلمهسلر، يوغارىغى پوچماقندن باشلانغان يول سول ياققە توبەن پوچماققە كىلوب توشور ايدى . حسن على .

روسچە اوقو .

شاگردلردن بو چاقده كمنىگنە اوچراتوب فىكرىن سوراشما، اول سىڭا، بىلگىلى، روسچە اوقورغە كىرك ايدى دى . قاي شا كىرد بولسەدە، اوزىنىڭ ياقشىغنه آقچە

بله آلوب بارالر. جهاير متفقهده بالارغه هيچ وقت درس بېرميلر. آنده بالار درسي اوزلري قاراب، اوز كوچلري ايله گنه حاضلاب كيلورگه مجبور ايتلر. معلملر فقط بالار حاضلاب كيلگان درسلرنى تيكشورلرگنه. بو آمير يقاليلر اصولى، بالانى كچى ياشدن مستقل حركت ايتورگه وهر اشنى اوز اشلىكلىگى سايه سنده باشقارغه اوگرا تهلر. حاضره مشهور مربيلىر (پيدا گوگار) بو آمير يقاليلر اصولن آلدن سانيلر. بتون يا وروپاده غى درس بيرو اصولى مشهور پيدا گوگلرنى بعضلرى طرفندن، بالا ايچون ضررلى و بالانى اشلكسزلىكگه اوگرتتورغان اصول ديب فاراله. ديمك، روس تلىن اوگرنوده بىز مستقل حركت ايتسهك، اوزمزگه باشقه بر بيلگىسىز يول ايله كىتىمى، بلكه حاضره تجربيه ايله ثورهلر كورگانگان و اصول تعليم علماسى طرفندن ده فائده ليلغى انكار ايتلمه گان يول ايله حركت ايتكىن بولامز.

شاگردلرنى ياقشى روسچه آكلارلق بولولرى تانار عالمندگى اوقو اشينه زور تاثير ايتهر ايدى. حاضره روس تلىندگى فنى معلومانلر اوقو اشنده، بزگه قاراغانده. بىك زور كهالاتلرنى تانارلاشدر و ايچون بردن بر يول، فقط، شول عمر بويى خلقمزه معنوى خدمته بولا تورغان، شاگردلر مذكور فنلرنى توغرىدن توغرى روس تلىندن آلورلىق بولودر. بونىك برنچى شرطى، البته، روس تلىن ياقشى آكلوده در.

روسچه نىك اهميتى بوگا قدر بونىك كوب مدرسه لرمزنىك اداره لرى طرفندن ده تيوشليچه اعتراف ايدولمى كيله. روسچه اوقوله تورغان مدرسه لرمزده بو اش مقصوده خدمت ايتورلك روشده قويولمغان. بونىك روسچه اوقو كورگىلگان مدرسه لرمزده روسچه اوقو اختياري درسلردن سانالا. بو اختياري بولوى اوستينه روسچه اوقوغه عادتى درس ساعتلىرى بېرلمىچه، كوب وقت توشكى آش صو- كنده غى يانوب يال ايتو ساعتلىرى، ياكه بيش ساعت درس اوقولغان صوكنده آلتنچى ساعتكه اختياري روسچه اوقو درسى كره.

روسچه اوقونى آز بولسه ده مقصوده خدمت ايتسون ديبلسه، مدرسه لرمزده گى اهم و لزومى درسلر جمله سندن ايتو مطلقا لازمدر. مرد عالم. «اونا».

كتابلر آكلو درجه سينه كيله آلورلر ايدى. روسچه نى كامل آكلى آلو شاكردگه ممكن بولماسلق بر اش توكل.

بونىك شاگردلر روسچه چيكسز كوب روس لغتى بله لر. هيچ خطاسز ايتورگه بوله كه، شاگردلرنىك اورتاچه لرى ده استعمالده اهم بولغان لغتلردن مكنن آرتق لغت بله لر: فقط شول لغتلرنى آيرم- آيرم بلسه لرمزده اوز آللرينه آيرم بر جمله ترتيب قيله آلميلر ديساك خطا اولماز. اما آنلر اوزلرى جمله ترتيب قيله آلماسالرمزده، حاضرنلگان، ترتيب قىلنغان جمله لرنى كتابدن قاراب اوقوده آرتق آورلسنر آكلى آلار.

روسنىك ۳۵ حرفن ايداش ماليند نغنه صوراب آلغان بر شاگرد اوز اوزندن اوقورغه كرشسه و اوقو ونده دوام ايتسه هيچ شكسز ايتن آلمن كه، اول شاگرد واق جمله لر و حكايتلرنىك كوبيسون توشونوب چقان بوله. ايندى شول واق حكايه لرنى بر قدر آكلانغان كشى، دوام ايتكىن تقديرده، اولگيلرنى بىك آزغنه آيرمه سى بولغان زورراق حكايه لرنى و بارا بارا روسچه كتابلرنىك هر قابوسنده ياقشى آكلاب كيتو ونده هيچ شك يوق.

درست آلاى اوقوغان كشى روس تلىندگى هر سوزده مد (Ударение) لرنى ياكلش ايتوب Корова - корова، вода - вода، كوبى سويلاب و اوقوى ممكن. لكن مين، اوز آللرينه نغنه روسچه قاراو ايله، حاضره روسچه غزتلردن سياسى مقاله لرنى توشونوب اوقوغان و روسچه فن كتابلرين مطالعه ايدوب، تانارچه شول فنندن، كتاب يازارغه ده موفق بولغان بعض بر حضرتلرنىك روسچه غزتلر اوقولرين دقت ايله تكلاب توروب، ۲۵ - ۱۵ سوزگه برارگنه مد (Ударение) لر خطاسى تابدم. ديمك، دائمى روسچه اوقو مد (Ударение) لرنى ده توزاته.

روسچه كتابلرنى ياقشى آكلارغه بر روسچه سوزنىك اودارينه سين سوزنىك باشينه، اورتاسينه ياكه آخرينه كيتروگه ده آرتق زور مشقت كورلميدر. اودارينه لرمزده ياكلشودن آرتق قورقمازغه تيوش.

بونىك آرامزده، بر نرسه گه اوگرانو و بر علمنى بلو ايچون هر وقت معلم ياردمى كيرك، ديگان اعتقاد غايت سكشكان. لكن بو فكر، حاضره بتون يا وروپاننىك توتقان يولى ديرگه يارى. اما حاضره مدنى خلقلرنىك آلفى صفتغى آميريقا جهاير متفقه سى اوقونو اشينى بالىك ايكنجى يول

مسكاو اونيور يستيتى .

بويل باشينه اونيور بستيت ده ۹۲۴۲ استودينت ۱۷۹-
 طىكللاوچى ، ۲۴۵۵ آپتيكچى شاگرد بار . اوقوچيلرنىڭ جمعسى
 ۹۶۶۶ بولادر . بلطرغە فاراغانده ۷۳۲ كىمرك . ۱۹۱۱ نچى
 يىلده ۲۵۶۸ يىڭى شاگرد قبول ايتولگان . ۱۷۹۴ كىشى تمام
 ايتماينچە اونيور يستيت دن چققان . تمام ايتوب چققانلر بر
 يىلده ۱۴۷۲ كشىدر . ۱۹۱۱ نچى يىل ايچندە تورلى كشىلردن
 هم وصيتلر بويىنچە بواونيور يستيت كە بىرلگان اعانەلرنىڭ
 جمعسى ۱۰۱ مڭ ۳۸۶ سوم ۵۰ تىن در . بر يىل ايچندە ۷۰۹
 استودينت كە ۱۸۳ مڭ ۶۳۳ سوم استىپىندىلر بىرلگان .
 بر كشىگە ۴۲ سومدن ۵۰۰ سومغە چە .

مسكاو اونيور يستيتى نىڭ داخودلرى شوندىن كىلە :
 ۱ نچى) خزينەدن يىلغە بر مىليون ۲۱۵ مڭ ۶۰۸ سوم ۵۰ تىن
 بىرولە . (شوندىن ۴۳۴ مڭ سومغە باقن ژالونىلر ايچون) .
 ۲ نچى) صدقە واعانەلردن جىولغان سوماسندن بروسىنتلر ،
 (بو صوما حاضرده ۶ مىليون ۹۶۸ مڭ ۸۷۶ سوم ۵۰ تىن در) .
 ۳ نچى) شاگردلردن اوقو حقينىڭ اونيور يستيت فايده سىنە
 بولغانى ۴۷۰ مڭ ۹۲۵ سوم . بولردن باشقە اونيور بستيت نىڭ
 بعض يورت و اورنلردن داخودلر كىلەدر .

بو اونيور بستيت حضورندە اوقوچيلرغە ياردم جمعيتى
 بار . بو جمعيت ۱۹۱۱ نچى يىلده ۱۴۹۵ استودينت ايچون
 اوقو حقى تولەگان ، ۳۶ مڭ ۲۲۱ سوم . آقچە لانە اعانە بىرگان .
 ۴۹۹۱ سوم . آقچە سز اولەرق ۱۲۸ مڭ ۸۳۸ اش بىرگان .
 مونىڭ ايچون ۲۶ مڭ ۵۸۰ سوم آقچە تونقان . بو جمعيت كە
 ۱۹۱۱ نچى يىل ايچندە ۴۴ مڭ ۱۰۲ سوم اعانە كىلگان . ۱۹۱۲ نچى
 يىل باشينه جمعيت نىڭ سوماسى ۲۸۵ مڭ ۱۹۸ سوم در .

لطائف

۱۲۶

بر وقتلر فرانسىيەدە خاتونلر ، اولرلر يىنە مخصوص اولەرق
 بر جمعيت علميە تاسيس ايتىشلر ايدى . جمعيت نظام نا-
 مەسندە رئيس اڭ ياشلى وكاتب دە اڭ ياش اولوق شرط
 ايتدىكلردن جمعيت گە رئيس سايلامق مەمکن اولمامش
 و جمعيت دە تارالمشدر . چونكە هيچ برى رئيسلىكنى اختيار
 ايتەدېكلرى حالده هر برى كاتىبلىكنى ايستەمشلردر .

مرسدە و مخازە

آلمانا- روسلرنىڭ راۋديستو بايراملرى باشلىچە صىبلىق
 بايرامى اسەلنەدر . بو كوندە حضرت عيسى شرفينه هم دە
 صبى بالالرنىڭ كوڭللىرىنى تابار ايچون « يولقا » كىچەسى
 ياسىلر ، يعنى چرشى آغاچنى ماتور قىلوب هر تورلى
 اوينچىلر ، كانفىت ياندرلغان شملر ايله بىزە كىلەر كە موڭا
 بالالر هوسلە نوب قزغوب قارىلر . روسلرنىڭ اعتقادنچە
 يولقاننىڭ اوزى حضرتى عيسانىڭ صبى وقتندەغى يانتقان
 بىشىگىنى ، چرشى بوناقلىرى آراسندە يانغۇچى شمار ايسە
 راھىللىرى حضرت عيسانىڭ بىشىگى يانينه آلوب بارغۇچى
 ۋىفيليم يولدىنى ايسكا توشەرلر ايمش . يولقا كىچەسى
 خرىستىيان بالالرنىڭ بىك ياراتقان و حسيات دينىلرن
 فوزغاتقان كىچەلرى بولادر . بو يولقا كىچەسىنى مثال اولارق
 كورساتام . روسلردە موندای دينى حس كىنى نچكە و مقدس
 حسلرنى بالالرغە اورناشدرا طورغان مىلى اويونلرى كوبر .
 بو صوڭ زماندە بعض مسلمانلردە مذكور اويونلرغە بالالرن
 اشتراك ايتىدررگە باشلاديلر . غيرى ملتلرنىڭ حسيات دينى
 لرن اورناشدرمقندە اولان بوندى اويونلرغە مسلمان بالالرىنى
 اشتراك ايتىدرمك جائز اولورمى ؟ اوشبو حقدە جواب يازسە
 كز ايدى .
 بلال حسامى .

شورا : يولقا و يازراق بايراملرى خرىستىيان مذهبە
 كوره دينى بايراملرى ياخود صوڭندن ادخال ايدەلەش
 بدعتلردنمى ؟ بونى تفتيش ايتىمك حتى بىلدىكمز قدرلرىنى
 سويلامك بزم وظيفەمز دگل ، آنى ايسە خرىستىيان مذهبە
 اولان آدملر اولرلى تفتيش قىلورلر وسويلاشلرلر . مذكور
 بايراملر خواه اولرلر نچە سنت و خواه بدعت اولسون بو كوندە
 دينى بايراملرنىندىر . نە كىبى چىت دين گە مخصوص بايرام
 اولسەدە اولسون آڭا اشتراك ايتىمك تربىه نقطه نظرندن
 مسلمانلر ايچون مناسب اشلردن دگل . مجبوريت اولماد .
 يىغندە آندى اشلردن احتياط قىلورغە تيوشلى . لىكن افكار
 عامە توجه ايتىدىكىن صوڭ آنى فورى منع ايتىمكە فائده
 كورلماز حتى كوب وقت فورى منعلر ، خلقلرنىڭ حرصلرىنى
 آرتىدرغە سبب اولور . شونىڭ ايچون بوندى اشلردن منع

برينه خلاف و منافض اولدقلرندن يهود عالملىرى، تورانده مذكور اولان سنهلرنى اوزون سنهلر و فسقه سنهلر ديه مختلف درجهلرگه تقسيم ايدوب خلاقلرنى بتررگه غيرت ايتسهلرده بز قرآن اهلى ايچون بوندى مشقتلرگه ارتكاب قياورغه ضرورت يوق. بعض پيغمبرلرنى اوزون عمرلى اولهقلربنى خارق عادت بابنه الحاق ايدرگه ممكن. شمديلك بزم شوندىن ياخشى جوابمز يوق. لىكن بو طوغروده فنى و علمى جوابلر اولورغه تيوشلى. مرحمت ايدوب يازوچيلر اولسه درج ايدر ايدك.

قارغالى. ۲نچى عدد «شورا» ده قرآن ترجمهلىرى، قرآن دگللر، آنلرغه قرآن حكملرى ترمبلنماز، ديپولمش. بوسوزنى شايد: قرآن - نظم ايله معناغه اسم، ديپولمش مذهب گه بنا قىلوب سويلامشدرسن. لىكن مذكور مذهب اجماعى مذهب دگل، بعضيلر آڭا خلاقلق قىلوب: «قرآن معناغه غنه اسمدر» ديهشلىر. اول وقتده «قرآن ترجمهلىرى قرآن دگل» سوزى درست اولماز.

شورا قرآن ترجمهسى اسمى ايله يازلمقده اولان مقاله هنوز تمام اولمادى. «قرآن ترجمهلىرى قرآن دگل» ديمش حكمهزنى نه كى قاعده گه بنا قىلديغمز انشاءالله معلوم اولور. سوز بتديكى كوتكز، الصبر من الرحمن.

نا معلوم قازان كتاپچيلرى طرفندن طبع ايتدلىرى بر دعاء كتابنده: «باب، ايرى سومگان خاتون، (اوزينىڭ) قولينه اوشبونلرنى يازوب باغلار: ۸۸۱۸۸ ع ۱۱۱۱۱ ۱۰ ۱۱۱۱۱۱۱۱ ط ۱۱» ديه يازلمش. بو حرفلر نه كى شى گه اشارتدر؟ «شورا» ده يازوگزنى اوتنه مز. ذاكر حىروف.

شورا: آندى نرسهلرنىڭ بر شى گه ده اشارتى يوق. نادان خلقلرنىڭ آچهلرلىنى آلداب آلور ايچون گنه فورلش توزاقلردر.

تروپسكى آلتون اورد (دشت قىچاق) ملىكى خانلردن بولغان توقتاميش خان ايله مشهور آقساق تيمور آراسنده بولغان صوغشلىرنىڭ دورتنچىسندى آقساق تيمورنىڭ آلتون اوردغه توقتاميش خان اوستينه سفر ايتوى حقنده تارىخلرده اوشبور وشده يازلمشدر: «۷۹۳ تارىخنده آقساق

ايتمكى تريبه اصولينه تطبيق ايدرگه تيوشلى. اگردى بونىڭ اورننه بالارغه مخصوص بر بايرام كىچهسى ياصال نور اولسه، كوكللر شوڭا قناعت ايدر، باشقهغه كىتماز. بونىڭ ايچون اڭ مناسب شى مولود بايرامى ياصامقندر. مسلمانلر، مولود بايرامى اسمى ايله بالارغه مخصوص شادلىق كىچهلر ياصار اولسهلر وباللار آڭلار قدر رسول اكرم سبىرى ده اوقو- شدرسهلر بالارغه مخصوص ادبى حكايىلر و لطيفه لر سويلاسهلر كوكللرى، خاطرلىرى آچلور، بر برى ايله بيلشوب دوستلانورلر، اوزلرينه مناسب ادب و عادتلر اوگره نورلر و شوندى كىچهنه فرسندى كوتوب آلورلر. مولود بايرامى ايسكى وقتلردن قىلوب كىلهلر، بالار كىچهسى ايسه شونىڭ بر نوعسندن گنه اولور. مولود بايرامى اسمى موافق كورلماسه مطلقا بالار و شاگردلر كىچهسى اسمى ايله ده راحت كىچهلر ترتيب قىلورغه ممكن. اسلام شريعتنه كوره دىنى بايراملر احداث ايتمك جائز اولماسه ده دىنوى و ادبى بايراملر ياصامقندن منع يوق. قرغه حضورغه چىقموق قىيلندن بونلر مباح شيلردر. مولود بايرامى اوزى ده دىنى دگل بلىكه يالنىز ادبى و عرفى بايرامدر. نيت سببندن مباح شيلر ايچون ثواب و گناه ترتبلنورگه ممكن اولسه ده بو اش عرفى و ادبىلك گه منافى دگل.

بوگولمه. ايسكى عصرلرده انسانلرنىڭ پك اوزون عمر سوردىكلرى تارىخ كتابلرنده مذكوردر. حتى قرآن شريف نوح پيغمبرنىڭ بىڭ ياشدىن ايللى گنه سنه كىم اولديغنى خبر وىرر. باشقه كتب مقدهلر خبرينه كوره ايلك زمانلرده انسانلر غايت اوزون ياشامشلىردر. حاضرده ايسه يوز، نهايت يوز ايللى ياشده اولان آدملىر اڭ اوزون عمرلى اولهرق كوسترلورلر. مقدم عصر خاقلرى شول قدر اوزون ياشابده بو كونكى خلقلرده آندى اوزون عمر سوروچيلر اولمادىغىنىڭ طبيعى برر سببى وارمىدر؟ اولسه نه شىدر؟ بو طوغروده «شورا» ده جواب يازلسه ايدى.

امام رضا الدين بارماكوف

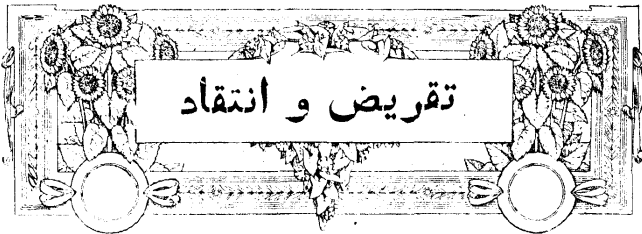
شورا: ايسكى و ياكى فلاسفهلر انسانلرنىڭ عمر طبيعىلرلىنى ۱۲۰-۱۳۰ سنهلر ايله تقدير ايتمشار و صوڭ نجر بهلر بوگا موافق كامكده ايسه ده فلته طبيعتنى يعنى بعض بر استثنالر اوله چغنى انكار ايتمازلر. بوگا كوره نوح پيغمبر و باشقهلرنىڭ عمرلىرى اوزون اولمش ايسه طبيعىلىكندن باشقه سببلر ايله اوزون اولهقلرى ممكندر. تارىخى سنهلر بر

الاعیان» یازلمشدر. بونی اعلامکتر ایچون ممنون اولدق. باشقه بئرلرنده شول قیلدن یا کتلشیر یوقمیدر؟ کورسه کز خبر ویرمککیزنی اوتنه مز. قوللرنده «ابن تیمیه» نسخه سی اولان ذاتار، بونده کوسترلهش سهونی تصحیح ایتسه لر ایدی.

قاهچانقہ. بز مسلمانلرغہ نماز، روزه فرض ایدیکنده شبهه یوق، لکن بزنگ بو یرمزده کونلر و هوالرننگ طبیعی انقلابلری سببندن اوشبو عمللرنی قیلدی طوغر وسنده مشکلات وار. بعض وقت تونلر افراط قسقه اولوب کونلر اوزایا وبعض وقت بوننگ عکسی اولدر. بوندن باشقه تعریف ایدلماز درجهده صالفونلق اولدیغندن حتی معتدل کونلرده روزه طونارغہ امکان کورلی. خصوصا آغر اشلرده اولوچیلر ایچون بو عمانی اجرا قیلمق، طاقا ممکن دگل. ایددی بو حقه شریعتده چاره وارمی؟ بزنگ بو سؤال «شورا» ادارهسندن گنه دگل بلکه اوشبو مکتوبمیزی اوقوش و کوروش آدلرننگ هر برندنر. الله رضالغی ایچون بزگه اوشبو شرعی مسئلهلر حقده مطبوعاتده جواب یازسونلر.

صالح جان بن علی الله الیکبای الینزلوی.

تاتار صرفی

بو صوگ کونلرده یاش ادیمز عالمجان افندی «تاتار صرفی» و «تاتار نحوی» اسمنده گی رساله لرن تألیف قیلوب تل وادیاتمیزغہ بولغان مقدس خدمتن کوز آلدیمیزغہ قویدی. ملتیزگه، زور وقیمتلی بولغان بوله گن تقدیم قیلدی. یا کیده چققان شول ایکی رساله ننگ، اوزلرندن ئلکگی صرف و نحو رساله لرینه فیاساً کوب مرتبه آرتق و مکمل ایتلوب چقارلغان بولولرنده شبهه یوق. شولای بولسه ده قایسی بر یرلرنده قصورلر بولوی ده طبیعی در.

مین، مذکور - رساله لرنی یا گاده غنه قولغه توشروب کوزدن کیچروب چقدم. قایسی بر تابقرلرنده غی قصورلری کوزمه سالندی. منه شول اوز فاراشده کیمچیلکلی کبک کورنگان تابقرلرن اوشبو اورنده بحررننگ اوزینه ده عرض

تیهور غایت درجه کوب عسکر حاضرلب توقنامیش خان ایله صوغشقه سفر ایتوب، اول سنه ناشکند شهرنده قشلادی. ۷۹۲ تاریخی صفرننگ ۱۲ نچی کونده حساب سز کوب عسکر ایله «سرای» غه سفر ایتدی. کوب سفر مشقنلری کوروب، «جلان چق» دیگان اوروندن اوزوب دورت آیدن صوگ جمادی الاخری ۱۴ نده «جایق» اورال صوینه کیلوب یتمشدر. جایق یلقه سندن اوچ اورندن «کیچو» بار دیسه لرده تیمور آنده دشمان عسکری بولولندن فورقوب، جایق صوونی یوغاری باش طرفندن باروب کیچمشدر. اوچ کوندن صوگره «سمور» صووندن اوتوب، رجب باشنده «اینک» اسملی بیرگه کیلمش. توقتامیش خان عسکری شول اطرافده «فرق کول» دیگان اورنده ایدی. ایکی طرف عسکری یا قلاشوب رجب ۱۵ نده «قوندز چه» دیگان اورنده صرغش باشلانندی. بو جمللرنی یازودن مقصودمز، اول ایکی قهرماننگ قایوسی ییگسگاندن و کوبمی عسکر تلف بولغاننده توگل، بلکه: مذکور جمله لرده بزگه معلوم بولماغان بعض بیر هم صو اسملری بار. آنلر اوشبونلردر: «جلان چق»، «اینک»، «فرق کول»، «قوندز چه». معلوم بولماغان صو اسمی ایسه «سمور» در. بزنگ ظنمز چه، جلان چق اورال صویننگ شرق طرفنده بولوب باشقلاری اورنوبورغ هم سامارا گوبیرنالرننگ شمالی طرفنده راق بولورغہ تیوشلدر. اوشبو اوزلرننگ جغرافیالرن تفصیلاب یازونی، شول اطرافده بولغان «شورا» اوقوچی ذاتلردن اوتنم. هم ده «شورا» ادارهسندن اوشبو حقه سوز یازوچیلرغہ اورون بیرونی رجا ایتتم. شاه مردان طبیعی.

بلبای. «ابن تیمیه» رساله سیننگ ۵۴ نچی بیتنده زملکانی حقنده اولان سوزلر «وفیات الاعیان» غه نسبت ویرلش. شونده کوسترلهش اورن غه مراجعت ایتدیکمیزده، زملکانی حقنده سوز کورمادک. بلکه مذکور یرده متنبی ترجمه سی یازلمشدر. فی الواقع «وفیات الاعیان» ده زملکانی ایله ابن تیمیه حقنده سوز اولورغہ ممکن دگل، زیرا ابن خلکان آنلرننگ هر ایکیسندن کوب سنلر مقدم وفات ایتمشدر. اوشبو طوغروده اولان شبهه میزی «شورا» ده حل قیلسه کز ایدی.

محمد ابن عطاء الله المسلمی. «چانماق»

شورا: «ابن تیمیه» رساله سیننگ ۵۴ نچی بیت، سزق آستنده «وفات الوفيات» ديه یازلاچق یرده غفامت ایله «وفیات

حرف بولسه، شول قدرده «ايچك» (هجا بولا) ديب بيك قسقه لى بله نكندده آكلاتو ممكن. بو وقتده ايچكلرنىڭ سانن بلو ايچون كورستولگان بوللرنىڭ ده هيچ برسته حاجت قالمى.

(۳) «سوزده هيچ بر مد بولماسه، ايچكلر ساكنلى حرف سانچه بولا» ديدلگان و شوگا مثال ايتوب بلم، قزل، سكل كى سوزلر كيتراگان. منه بو بالكل يا گلش. چونكه بو سوزلر «ب، لم»، «ق، زل»، «س، گل» روشنده ايكى هجاليار. بر توگل. زانا بو، عالمجان افندينىڭ اوزينىڭ: «سوزنىڭ بر يولى (يعنى طوتاشدن) ئه يتله طورغان كيسه گى «ايچك» ديب آتالا» ديوينده ده خلاف و تناقض بولا. چونكه بولار و شوللرنىڭ امثالى بولغان «انم، قزم الخ...» كى سوزلر «ملطق» سوزنده گى «مل» بلهن «طق» هجالرى كىك بر يولى ئه يتلميلر. مونىڭ اوستنده «بلم، سكل» كىيلر اوزلرى آيرم بر معنانى آكلاتا طورغان بوتون سوزلر بولوب ايكنچى بر سوزنىڭ كيسه گى توگلر. دخى بو وقتده «بلم، سكل» كىك سوز لرنىڭ ده برر ايچكى بولولرى لازم كيله. چونكه بولارده ده مد حرفى يوق. هم اوزلرى برگنه ساكنيلر.

درست، «بلم، سكل» اوخشاشلى سوزلرده گى حرفلرده حرکه يوق؟ ديگان سؤال كوگلىگه كىلسه كىلور. ليكن، عالمجان افندينىڭ اوزينىڭ تهييرنچه بولارده طولقون «فلقل» بار. منه تاتار حرفلرنده گى شوشى فلقلر، سوزلرنى «ايچك» گه آيرغانده حرکت اورننه حسابلانار.

(۴) فارت، يالت - يولت، آرت، قايت و سائر شولرغه اوخشاشلى، آخرنده به نهنشه ايكى ساكن بولغان سوزلرده نيچه ايچك بولا؟ منه بولارده «تاتار صرفى» نده گى ايچكلرنىڭ سانلرن بلو ايچون كورسه تىلگان بوللردن چيتنر كه طور وب قالغانلر. (۵) مفرد و جمع اورننه «برلك» و «كوبلك» سوزلرى اصطلاح قىلانغان. موگا ديمه چك يوق. بو كىلشلى. ليكن معنا جەتندن شول اوق سوزلرنىڭ ايبده شارى (مرادفلىرى) بولغان «يالغزلىق» و «كومەكلك» سوزلرن اسم خاص و اسم عام اورننه قوللانو برده كىلشلى. مناسبتسز بولا. هم بو، مفرد و جمع اسملر ايله اسم خاص و اسم عاملرنىڭ يا كىلشدر لووينده زور سبب بولاچق. و افعاده «كشىلر، آتلىر، شهرلر» كىبى هم اسم عام هم شول اوق زمانده جمع ده بولغان سوزلرگه تحليل وقتنده نى دىيله چك؟ يه، فقط «كوبلك» كنه؛ يا كه «كوبلك ده كومەكلك ده» دىيل چكىمى؟ منه بو هر ايكى حالده ده مناسبتسز بولاچق.

ايتوب اوتەسم كىلدى. فقط «تاتار نحوى» سى حقنده گى ملاحظه لرمنى ايكنچى بر وقتغه فالدر وب طور وب، حاضرگه يالغز «صرفى» طوغرى سندنه غبلرنغه يازامن.

بر اثر تىكشدرلگان و انتقاد ايتلگانده ايك الك آنىڭ بخشى يالفرن كورستوب اوتو، انتقادنىڭ ادبندن بولغانلقن، بزنىڭ ايچون ده «تاتار صرفى» نىڭ كيمچىلكرن كورستودن الك، باشقه صرف رساله لرنده نابولغان مز يتلرنىڭ اهميتلر كه نقطه لرن، قسقه جه غنه بولسده، ئه يتوب كيتو بور چمزدر. «تاتار صرفى» نده گى مز يتلرنىڭ مهملرى شولار:

(۱) چن تاتار روحنده و آچق تاتار تندنه يازلغان. (۲) مونى يازغانده محرر باشقه تىلرگه اسير بولغان. بلكه محررنىڭ اوزينىڭ تعبيرنچه، تلمزنىڭ اچينه، توبى و روحينه كرلوب، صافى تاتار تندنه آلنوب يازلغان. (۳) تله زنىڭ صرفى و نحو سن اوقوغانده اوق شاكردلرنىڭ مى ادبياتمز ايله آشنالىق حاصل ايتله بارولر ينه دقت قىلنوب، مثاللر، ادبياتمزدن آلنغان.

(۴) بايتاقغه گوزل اصطلاحلر ايجاد ايتلگان و كوبسى تاتار چەدن قوبولغان. مونسى ايسه بر يافدن تلمزنىڭ تمام استقلاليتنده خدمندر.

(۵) نظر ياتندنه بيگرهك، عمليات ياغى آلدە طوتولغان. (۶) اسلوبى ادبى بولووى اوستنه آچق، يكل و طبيعى. زانا، عالمجان افندينىڭ اسلوبى هر وقتده ده شولاى بولا. بو طوغرىده خلقت، آكا جومارتلىق ايتكان. آنى كوب محرر لرمز اچندن، طبيعى يازوچىلىق بلهن ممتاز قىلغان.

ايندى كىليك رساله نىڭ كيمچىلكلى طويولغان تابقرلرينه: (۱) املا بولمىنده گى ۱۶ نچى فاعده نىڭ سوكنده اميد، ايزگىلىك يخشىلىق، كىيم، قىين، تىيش، جىينتىق، صيبر؛ ايلهك و قىلمق كىبى وشول مصدرلردن مشتق بولغان فعللر شىكالى اورتالرنده اوتور ايشتلوبده «ى» يازله طورغان سوزلرگه ده اشارت قىلوب كيتەرگه تىيش ايدى. يا كه شول فاعده نىڭ عبارسى اوزى اوك بولارنى ده اچنه آلاچق روشده ترتيب قىلنوب ايكسنى بر فاعده آستنه آلورغه كيرهك ايدى.

(۲) سوزلرنى هجاغه (ايچكگه) آيرغانده بالالرنىڭ ذهلرن ساتاشدره چق روشده چوالتلوب سويله نگان. هم ايكى - اوچ سطر بلهن تمام آكلاشله طورغان بر نرسه، بر صحيفه قدر اورن آلغان. حالبوكه آنى: «ايچك، ديب بر حرکه بر ساكنلى يا ايسه يالغز بر حرکه لى حرفكه ئه يتله. بر سوزده نيقر بر حرکه بر ساكنلى يا كه يالغز حرکه لى گنه بر

«اونم بابی» اصطلاح ایتلنگان. بویاری، موافق. هم «یوکلته تو بابی» دیگان اصطلاحی ده کیلشلی. لکن مجهول فعل اورننه «فایتم» بابی یاصابده آلارنی اوزلرن بر بابغه آیرو کیلشلی. چونکه بووقنده آلدمزغه بیک کوب مشکلاکلا چقا. مثلا: عملدهش بابندن بولغان «صوغشلی، اوقوشدی و یازشلی» فعللری بلهن «یوکلته تو بابی» ندن بولغان «توشرتدی، یابدردی» کبی فعللرنی مجهول یاصاب «صوغشلی، اوقوشلی، یازشلی» و «توشرتدی، یابدردی» دیبولسه، تحلیل وقتنده بولارغه نی دیب ئه یته چک؟ اولگیلرینه عملدهش بابندن ده فایتم بابندن ده دیبولوب صوغشلیرینه ده یوکلته تو بابندن ده فایتم بابندن ده دیبله چکمی؟ یا ایسه یالغز برسندنگنه دیب کیتله چکمی؟ منه بوهر ایکی حالده ده بیک کیلشسز بولاچق. اگرده ایکسندن ده دیبولسه بر وقتده و بر حالده طورغانده برسوز ایکی بابدن کیتلرنگان بولوب «ضرب» و «جلس» نی بر بابدن کیترو بده بولارنک مجهولی بولغان «ضرب» و «جلس» نی ایکنچی بر باشقه بابدن کیتلرنگان قدرلی اوک مناسبتسز، کیلشسز بولاچق.

شولای اوق متعدی (یعنی اونم بابندن بولغان) فعللردن «تابدی، اوقودی» کیبار مجهول یاصالوب «تابدی، اوقودی» دیباگانده هم فعل لازمدن (قالم بابندن) بولغان «طوردی، یوردی، اوطوردی» امثالی فعللر، مجهول یاصالغانده ده ئلگی مشکلاک و مناسبتسزک آلدمزغه چغه چق.

۹) «بر اش یا که بر حالنک قای زمانده بولوچیلغن خبر صورتنده بلدرگان فعللر «خبر فعللری» دیب آتالا» دیبله ده اوچکه بولنه: اوتکان زمانده بولغان اش یا که حالنی بلدرسه «بولوش فعل»، حاضرگینی بلدرسه «حاضر فعل»، کیله چکده گن آکلالتسه «بولاچق فعل» بولا» دیبله منه موندده بر آز کیمچیلک بار. چونکه بو وقتده همه سی ده خبر فعلی بولغان شول اوچ نوع فعل، بولنگاچ، خبرلکدن بالکل چغوب کیتکان کبک بولوب آکلالتسه لر. منه شوندن قونلو ایچونک بولارغه «خبر فعلینک بولمشی، خبر فعلینک کیله چکی» دیب ئه یترورگه کیرهک. «صیغه» قیدن آرتدرغانده زیان یوق.

۱۰) لفظاً فعل بولماسه لرده معناً فعل حکمنده بولغان «یوق، کیرهک، تییش، بار الخ...» کبی سوزلر «اسم فعل» دیب آتالغانلر. بزچه، بولارغه مذکور اسم بلهن آتاودن ده «معنوی فعللر» دیب اصطلاح فویو آرتغراق و موافراق کورله. بووقنده ئلگی سوزلرنک معناده غنه فعل ایکانلکلی اسملردن اوک آکلالتشلوب طور اچق.

بزنگچه. اسم خاص اورننه «توپه لگج»، اسم عام اورننده «چولغاچ» اسم دیب اصطلاح بیرلسه یا که شول عربچه اصطلاحلری اوزلری اوک آلنسه بلکه بخشیراق و موافراق بولغان بولور ایدی.

۶) مصدرلر فعل رهنه تزلوب فعلدن حسابلانغانلر. بو ایسه فعللرده نیندی خاصیتلر بولسه مصدرلرده شول خاصیتلرنک نابلوون تییش ایته. حالبوکه مصدرلرده آندی خاصیتلر یوق. بالخاصه زمان بلهن اوزگارش مصدرلرده هیچ بولمی. چونکه مصدرلر فقط بر اش یا که بر حالنک اسمیگنه بولالر. منه شونلقدن، بولار فعلدن بیکراک اسمگه یاقنلر. شولای بولغاچ، مصدرلرنی البته اسملر جهل سنه کرتو تییشلیدر. مونوی ایسه «اشله وچینی ده زماننی ده بلدرمگان، تیک بر اش یا که حالنک اسمیگنه بولغان فعللر (!؟)» مصدر دیب آتالار. «دیب محرر اوزی ده اعتراف ایتسه ده، بلیم نیچوندن، شول اوز سوزینه اوزی عملی صورتده فارشی کیته، تناقض یاصی.

۷) فعللرده بولغان خاصیتلر صانالوب، شولارنک یالغز ایکسیگنه (زمان هم بارلق و یوقل بلهن اوزگارشلر) بیان ایتلده باشقه لری قالدربوب آراغه «فعل تورلری» کیتربوب قسدرله. و بتون تفصیلاتی بلهن شولار سویلنه باشلی. منه بوده شا کردلرنک ذهنلرن صاناشدره چق.

بزگه قالورسه، چنلقده، فعللرنی بولای خاصیتلرگه فلانغه آیروب ماتاشو برده کیره کمی. بلکه فعلنی: «اوچ زماننک (اوتکان، حاضرگی، کیلچک) برسند بولغان یا ایسه بولاچق بر اشنی یه، بر حالنی آکلالتقان سوزلر «فعل» بولالر» دیب کبک دائره لی ایتوب تعریف فیلورغه ده (بووقت فعلنک زمان بلهن اوزگارشی اوز اوزینه آکلالتسه چق) «فعل تورلری» بیان ایتلورگه تییش. آندن صوگ «فعل تورلری» نك هر برسی ده یوقلق و بارلق اسمنده ایکیگه بولنوب، شوندن صوگ طافی (ناتارچه دن اوزلرینه مناسب بر اصطلاح یاصاب یا که شول عربچه اصطلاحلری بلهن اوک) معلوم و مجهولگه آیرلغانلقلرن بیان فیلورغه کیرهک.

ایک صوگندن ده «فعل تورلری» نك باریسی ۴ تورلی بابدن کیلگانلکلرن سویله ب «اونم، قالم، عملدهش (موگا) «اورتاللق بابی» دیبو آرتغراق، یوکلته تو بابلرن آکلالتورغه تییش. بووقنده بردن - اصول تعلیم گه موافق، ایکنچیدن ده - ذهنلر چوالماز. یگل آکلالتشولرلر.

۸) لازم فعل اورننه «قالم بابی»، متعدی اورننده

اشعار:

نغمه‌لر دفترمدن

(بکا)

توزمدی تاشلر فیونقلرغه وجدانم کبی؛
 صافلام کسکین حزن - غملرنی مین جانم کبی.
 پاکیزه کوکرهک و قلبم نرسه‌دن بولغانمادی؟
 نرسه‌دن خورلانمادی؟ نهزک کوکل، خانم کبی.
 کم سیاحت مقصدی برلن چبگار غربت هنوز!
 صحراده چولمده گیزدم، «ابن فضلان» م کبی.
 کم طرفندن حقارت کورمدم، رسوا بولوب؟
 کم هبه آیار یاشن، مینم یلاغانم کبی؟ ..
 نیندی دردمنی دیسه‌مده، تاشقه تأثیر ایتهدی؟
 اول عناد ایتدیمی؟ یا! فکرده نقصانم کبی...
 نیندی دوستلرغه سرمنی ایتدم چن «دوست» بلوب؟
 تجربه‌دن چقدیلر آنلرده دوئمانم کبی! ..
 کمگه صوکل بر قلنی ایللی‌گه بولب عرض ایتدم؟
 طوپولوی اشعار و موکلار برله دیوانم کبی.
 نرسه‌گه صارغایمادم؟ نی شی ایچون قارتایمادم؟
 گل کوروب فاغلوب زار ایتکان عندلیبانم کبی.
 نرسه‌دن صوکل مین آغولانماز زهرلنمز ایدم؟
 کم پشهر دوزخده صوکل، جسمده‌گی قائم کبی؟ ..
 نیندی وحشتلی آچی حسرتنی مین ئونکارمدم؟
 کچدیله هر لحظه‌ده مکل غصه‌لر آنکل کبی.
 تار یخه‌نکل هر صحیفه‌سن اوقوب فانلر یوتام!
 بلهدم ذلتده یانغانلرنی یانغانم کبی! ..
 بار امید بوشقه چفودن فورقامن، «آیهای!» دیمن!
 بیک وفاسز ممکنات، یالغانچی جانانم کبی.
 نیشله‌یم! دستور توتام شول، وجدانم نکل امرینی.
 اول مقدسدر مینم فارشده ایمانم کبی...
 هر مینوتده مکل گناه ایتکان ایدم چقسون حاضر؛
 آخری مین کوز یاشی عیدینه قربانم کبی! ..
 واقف الجلابی. ماوراء خزر. «چله‌کن»

بو اورنده شونیده ئه‌یتوب اوتیک: ۱۲ نچی فصلده
 «املقار» دن صانالغان «چو، نس، شش» کیلارده «یوق،
 تیش» سوزلری ره‌تنه کرتلورگه کیرهک. چونکه بولارده
 «طوقتا، ناوشلانده» معاسنده بولوب معناده فعل کبکار.

(۱۱) «هر، هر بر، همه، بتون، بارچه، هیچ کم»
 کبی سوزلر «بیلگله و آلماشلری دیب آتالغانلر. منه
 مونسیده بیک اوخشاب یتمی. چونکه بو سوزلر هیچ بر
 نرسه‌نکل ذاتنده صفتنده بیلگیله‌میچه تیک آنی عامایارغنه.
 شول حالده موندی، معنارنده بر نرسه‌نی عمومله‌شدر و چیلک
 بولغان سوزلرنی اونچی فصلده‌گی «قیدار» جمله‌سنه تزوب
 و اولرینه‌ده «عاملاوچی قیدار» دیب اسم بیرلسه یا که
 باشقه بر تاتار چه‌دن موافق اصطلاح قویولسه، درسترهک هم
 کیلمشایرهک بولغان بولور ایدی.

«تاتار صرفی» نده‌گی کوزمگه سالونغان قصورلر
 حاضرگه شول قدر. فقط بولار - رساله‌نکل معنوی قیمتنه اصلا
 کیچیلک بیرمیلر. بزنگ ایچون اول همانده عزیز اثر.
 بزگه اول همانده بیک قدرلی، بیک فیتملی بر بولهک.

بزچه، مکتبلرمزده، تلمزنگ صرف و نحو‌سی منه شوشی
 «تاتار صرفی ایل» «تاتار نحوی» ندن اوقتلورغه تیش.
 هم هر بر اوزینگ ملی تلن و ملی ادبیاتن سو یوچی تاتار
 یاشلرینگ قولنده‌ده بو یکی رساله‌دن برر دانسه‌سی بولنمق لازم.
 معلم: عبدالرحمن سعیدی «آقوبه»

«اوزون کونلرده روزه»

محترم موسی افندی جارالله طرفندن یاکی ترتیب ایدلمش
 بورساله‌نکل موضوعی اوزون کونلرده روزه مسئله‌سی اولسه‌ده
 استطراد یوللو باشقه کوب شیلردن هم بحث ایدلمشدر.
 اوستنه «حق ۸۰ تین» دیه یازلمش. هر بر مشهور کتابچیلرده
 اولسه کرک. بو کتاب حقنده شاید کیله‌چک‌ده یازلور.

«تاتار خانونی نیلر کورمی»

عالمجان افندی ابراهیموف اثری اولان بو حکایت
 «فلم» طرفندن نشر اولنمشدر. حق ۲۵ تین.

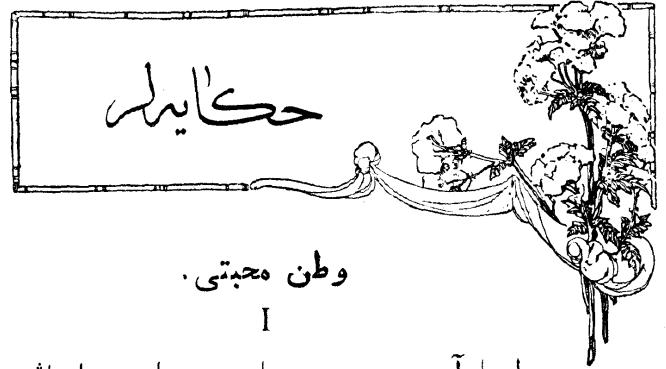
«قرق تورلی فوکس»

محرری ح. آ. وناشری‌ده «فلم» در. حق ۵ تین.

کینکان ایدی. آنی باریسی ده "Али Эфенди" دیب اسم بیرگانلر هم آلپاوت قزلری Аля д дия یوریلر ایدی. علی افندی غایت گوزهل اولوب آق یوزلی، زور قارا کوزلی، فارا فاشلی، ایران خلقینه مخصوص طبیعی بوکری بوروزلی هم بیک ماتور قارا میقلی یکرمی آلتی یاشلرنده بر یگت ایدی.

مونه شولای سویله نوب غزته اوفوب اوتورغانده علی افندی براقده رهق بولغان اوینک ایشگی آچلغان ایشتلدی هم کوبده اونمندی: *Аля а Аля, гдѣ ты? Здѣсь я* : علی افندی. علی افندی. علی افندی. کوبده دیب فچقردی هم اورنندن توروب اوی گه واردی. کوبده اوتمندی یاشل آغاچلر آراسندن بتونلای آققه کیونگان بودره چاچلرون بر آرغنه اوروب سالغان زور زهنگهر کوزلی بیک گوزهل قز کورندی. اول شارفن قولنه چرناغان ایدی. *Вѣра Бурновская* قزی آلپاوت قزی ایدی. علی افندی آکا فارشی باروب کورشدی، ایسانکک صالوق صورادی هم: *مرحمت ایدوب اوطورکز! دیدی.* *Вѣра* ده روسجه: «لکن کوب تورمام، چونکه مین سزنی ایرته گه بزنگ ایدمه شلمز برلن برکه بواون غه حضورغه چاقرغه کیلدم؛ باراسکزمی؟» دیدی. علی افندی: «بارسم سزنگ اوچونگنه بارام یوق ایسه برده باراسم کیلمی» دیگان ایدی *Вѣра*: «رحمت، مینم اوچونمی؟ ایدمه کز کول یازینه باریق مین سزگه بر سوز ایتهم!» دیدی. اوزی نیدندر فالتری ایدی. بونلر ایکبسی کول یازنده بولغان یاشل اوتورغچه اوتوردیلر. کول کوزگی کی بالتری. کولده گی ماتور یاشل فامشلرنک صوده عکس ایتولری، تعلق، شعری بروح بیره هم بیک گوزهل بر کورنش بولوب بولوب تورا ایدی. کیلوب اوتورغاچده ژیرا علی افندیکن قولن توتندی ده: «*Аля* میگا بو کوزلرنک تاثیر ایتلر سینک قاراشلرنک مینم نیرؤالرمه کیتلرده میگا آسیانی یاراتورغه مجبور ایتلر، مین شول وقت آوروپانی چوب اورنینه ده کوریمیم، آسیاده بولاسم کیله بونک سببی نیندای نرسه در؟!» دیدی. علی افندی قاتراغان تاوش برلن: «بلهیم برده بلیم» دیدی، بوکا فارشو ژیرا: «*Аля*، مین نی ایچون آلائی بولغانون بلهم، اول-سینی چن کوکلهدن یارانغانغه کوره، همیشه سینک توغرکده اویلاغانغه کوره. *Аля* مین سینی بیت یاراتام، *Аля* نی اشلیم، یاشره آلیم یاراتام» دیب علی افندیکن توبان ایبولگان باشون کوتهر

ایبول آیی ۱۹۱۱ سنه. ساعت دورتلر، قویاشنک قزدروی کیبی توشکان، ساعت اون ایکیلرده گی قزولقغه چدی آلمی اولگان تورمش حاضر آفرون آفرون غنه ترله باشلاغان ایدی. بافچه لرده فوشلر، اوزلرینه ایکنچی تورلی لذت آلوب صایر یلر، طبیعت ایکنچی توس آلاهم جانلیرغه ایکنچی تورلی روح بیروب آنلرنی ایکنچی تورمشغه کرتده ایدی. علی افندی ده اوزینک زور بافچه سینک بر آللییه-سند، آرتلی یاشل اوتورغچه اوتورغان، غزته اوفی ایدی. آنک یوزلرنده نیندای قابغودر سیزله، چرایلرون ستا هم وقت وقت «نیندای اشکه توتونغان؟ دخی نه جیمه گان آکا، اوزی زماننده خور ایتکانی یتما گان، حاضرده ایدی خور ایتما کچی بولامی؟ کور سین آنی تورلی یافغه عسکر نارانتقان، تورلی یافدن تالی! ایهدی مینده تورا آلیم آنک بو اشلرینه! ایش اوزکنک اوغلکغه فارشی کیل! شول کچکنه بالاغه فارشی کیلده وات! سینی صولک نی ایچون اورنکن توشردیلر بله مسک...؟» دیب قویا ایدی.

علی افندی ایران مملکتینک «طهران» شهرنده بر بای بالاسی اولوب، آتاسی اولگان، آناسی قارچق برلن روسیه گه کوچکان ایدی. آلا ر اولده «مسقوا» ده توردیلر. علی افندی روس یاشلری برلن تانوشوب روسجه اوفودی سوکوره اونویورستیتنک طب شعبه سینه کردی. آتاسی زماننده روسیه برلن سودا اشلری بولغانغه کوره علی افندی روسجه نی ایلکده هم بله هم آوروپاچه یوری ایدی. سوکندن علی، آناسینک اوتنوی بوینچه اوفوبینی تاشلاب قزان گوپیرناسی ت... اویازی ق. اولنده بر روس آلپاوتندن زور اوتار آغان هم شونده تورا باشلاغانلر ایدی... علی افندی اشلرنی اوزی قاری شوکا کوره آنک هیچ بر یل اوکماغان یلی یوق ایدی. حتی بو یل هیچ بر خلقده آشلق بولماغانلیغینه اشانسالرده علی افندیکن آشلقی بیک کوب بولاچق ایدی. علی افندی بونده کیلگاک تیره یاق آلپاوتلر برلن تانوشوب آنلر برلن بیک یافن دوست بولوب

«Я я!!» ديدى ده اوله نلر آراسنده على افندى يانينه كيتدى. باروب يتهرهك اكرتلا بگنه باروب آرتدن آنك كوزن توتدى هم: «Кто я?» ديب تاوشىنى اوزگار توب صورادى. على افندى كم ايكانن سېز توب آلدى ده قوللرىنى توتوب اوبدى. شوندىن صوڭك ۋيرا قوللرن آلوب: «Аляنى اشليسك موندە، نيك بوزك يانەزدن كيتدك، نينداى اويغه باتدك، نيك يوزكده قايقى بلنه؟» ديدى. على افندى: «مىن بيت بالى ارچرگه ياراتام ديب سزگه آيتوب كيتدم» ديدى. ۋيرا: «آلاى بولغاچ نيك ارچميسك؟ مىن باشقه نرسه اويليسك!» ديدى ده على افندى ياننده ترپلداپ يانا تورغان زور زور چوكه بالقلرنى كوتەزب ككول يانينه كيتدى. على افندى: «بوغه مشقلانما كز اوزم ده ارچم» ديسه ده آنى دكلاتوى آغر ايدى.

على افندى ده ككول يانينه باردى هم ايكو ارچى باشلاغانلر ايدى ۋيرا: «نيك فايغراسك Аля؟» ديب بر ايكي مينوتغه يوغالوب تورغان اويلرىنى كبرى قايتاردى. هم على افندى: «Вѣра سزگه اهميتلى دگل نرسه لر حقنه فكرليم» ديگач ۋيرا آرتقى آنى بورچومادى. بالقتى ارچوب بترگاچ ايكوى ده ايداشلر يانينه اورمان قولتغنه كيتدىلر. آندە آنلر قايسى ياتقان، قايسى اوتورغان، قايسى آياق اوره باسقان حالده چاي اچەلر ايدى. بونلر كيدگач اورن بېردىلر... ساعت ۹ لرغه قدر حضور فيلغاچ مجلس اهللىرى اويلرىنه قايتوب كيتدىلر...

III

دالا. اوله نلر قورغان، كوندز قوياش قزدوغان، هوا هميشه صونماغان ايدى. كوگلىلى عسكەر كىچكى آش آشاب اوتوره، آندە موندە اوتلر ياغلغان. تورلى اورنده تورليچە سوزلر سويللر. مونه بر نيچه وقتدن صوڭك هوا طن قالدى، عسكەر يوقلارغه ياندى. تيك صافچيلارغه آرى بېرى يوريلر. قاي بر پردە گنه مدر مدر سويلانگان تاوشلر ايشتله هم سافچيلر بر برسینه سزغرشالر ايدى. شولاي ايتوب تون آوشدى سافچيلر آلشندى. مونه تاكده آندى ياقدره ده باشلادى. شول وقت اقدە قارا يىب كى سزلغان دشمان عسكرى كورندى. موني سافچيلر بلدىلر ده ملنق آتدىلر، شول مينوت بتون عسكەر اوياندى هم «دشمان، دشمان!» ديگان سوزلر گورلدهدى. دشمان همان ياقينلاشماقده ايدى. بر ايكي چافرملر فالغاچ دشمان طوب اتدى، بونلر

ماگلايندن اوبدى. على افنديه شونده قدر بر سوز ايتماساده حاضر: «Вѣра جانم مىن سىنى كوبدن اوك سويام بو وقتقه قدر بر سوز ايتماسامده بوكون اوزك يول آچدك. سويام شوندىن آرتقى نى ايتيم» ديب اسكاميه دن توروب Вѣра نك قولن اوبدى هم Вѣра نك قوللرون قسقاندىن قسا توشوب اوبه اوبه آنك آلدينه باشن قويوب يغلاب بېردى.

بونلر شولاي اوتوردقلرنده اوى ياندىن: «على سىن فايده؟» ديگان فارسىچە تاوش ايشتلىدى. بو تاوش على افندينك آناسىنك تاوشى ايدى. على افندى اورندىن توروب: «Вѣرا ايدە كز انى چاقره قايتىق» ديدى. بونلر ايكو فردوس (*) خانم گه تابا كيتدىلر. Вѣра آنك برلن ده كورشدى هم نيك ككىلگانون سويلدهدى. فردوس خانم: «ايدە كز چاي اچىك وقت ايندى!» ديدى ده Вѣرا آنى قولتقلاپ آنلر ايكو اوى گه كروب كيتدىلر. على افندى باياغى اورنده فالغان غزتەلرنى باروب آلدى ده آورغنه آدلاب اوى گه كروب كيتدى.

II

ساعت اون ايكيلىر، قوياش آلتون نورلرن چهچوب بېرگه بهرله هم هوانى قزدره. بولونلر ده ياشل اوله نلردن بال ايسلرى كيله هم تورلى تورلى چهچەكلر بولوننى ماتورلاب آكيا خيالى بر روح بېرهلر ايدى... شول قفته كيك اوله نلر، تورلى تورلى چهچەكلر آراسنده توگه رهك كوللر، بولوننك مانورلغن آرتدروب كورگان بر كشىنك دفتن جلب ايتوب آنى اويغه باترا ايدىلر. بونلر على افنديگه ده تاثير ايتدىلر، اولده اوزيدك كىچە گى باقچه ده غى اويلرىنه باتقان. آنك باشنده: «وطنم ايران بتارگه محكومى؟ شولاي ناچار بولوب فالورمى!» ديب اويلى هم وقت وقت گورسنوب قويا ايدى. شول وقت يراقده توگل اورمان قولتغندىن بر توركم روس فزلىرى ويگنلر شاولاب چقدىلر. بونلر على افندى برلن بركه كىلگان تيره ياق آلپاوتلر نك اوغللرى وفزلىرى هم معلم ومعلمه لرى ايدى. بونلر آراسنده Вѣра ده بار. على افندى بولونده حيران فالوب تورغاننى كورگاچ آرادن برسى: «Али эфенди نى نرسه فاراب تورا، كم باروب بلوب كيله؟» ديدى. بو، Вѣра نك باراسىنى بلوب يوريگنه ايتكان ايدى. Вѣра شول وقت اوق: (*على افنديك اناسىنك سمى).

پادشاه قریز هم عقلی صولون .

تاریخی حکایه (طولستوی دن ترجمه .)

عیسی (عہم نڭ طووندن بورون، بر مملکتده «قریز» اسمی پادشاه حکومت سورمکنده ایدی. آلتون، کموش هم قیمتی اصل طاشلری هم عسکر و قللری بیک کوب بولد یقندن بو پادشاه دنیاده اوزندن بختلی کشی یوق دیوب اویلامه ایدی. بر وقت، قریز پادشاهلق ایتمکنده بولغان مملکتکده، صولون اسمی بر روم معلمی کیلیدی؛ آنڭ حقنده «اول عقلی هم طوغری سوزلی» دیوب خلقلر سویلی ایدی. قریز، صولون حقنده بولغان سوزلرنی ایشتوب، آئی اوز یازینه چاقروب آلوب، اوستنه ایڭ بهای هم ییتلی کیوملرینی کیوب، نخت اوستنده اوطورغانی حالده آنندن:

— دنیاده میندن ده گوزاره کنی کوردکمو؟ دیوب صورادی. صولون: — البته کوردم. مثلا: طوطبار، اُته چلر، قازانلر شوندا ای تورلی هم ماتور توسلر بلهن یالتریلرکه هیچ بر هنر بلهن آندای توسلر یاصاب بولمیدر، دیدی.

قریز سکوت قیلیدی، هم «کوره سڭ، بو نهرسه لر بوڭا آز کورنه، شول سبیلی بوڭا بوندن زورراقنی کورسه توب، تاڭ (عجب) غه فالدرغه کیرهک» دیوب اویلادی. شونندن صوڭ آڭا اوزینڭ بتون بایلقنی کورسه توب، مافتانغانی حالده، اوزینڭ کوببو دشمانلر هلاک قیلدیقنی، کوببو بر صوغشوب آلدیقنی سویلر، آخردن:

— منه سین، صولون، کوب زمان دنیاده یاشادڭ، کوب یرلر یوروب کوردڭ. ئهیت ئهلی سین دنیاده کنی ایڭ بختلی کشی دیوب صانیسڭ؟ دیدی.

صولون: مین ایڭ بختلی دیوب، آتنه شهرنده بولغان بر فقیر کشینی صانیمن دیدی. پادشاه بیک عجب لهندی؛ چونکه اول صولون نڭ ایڭ بختلی آدم دیوب اوزینی صانایا چغنده شبهه قیلمی ایدی؛ اما اول آنڭ اوزینه بیک عادی بولغان بر کشینی کورسه تدی.

قریز: — نی اوجون آلائی؟

صولون: — شونڭ اوجون که، بو کشی بتون عمری بوینه طرشدی، آزغه قناعت قیلدی، گوزل خلقلی بالالر تربیه قیلوب اوسردی، اوز شهرینه گوزل خدمت قیلوب، اوزندن صوڭغیلرغه ئورنهک بولدی.

قریز: — نیچک سین مینم بختمنی بر نرسه گنده صانامیسڭ هم مینی، پادشاهنی ده بونڭ، کبی عادی بر کشی بلهن

جواب ببردیلر هم شونندن ملتق طوب تاوشلری «یا الله!» دیگان تاوشلر بر توقتامی ایشتلما کده ایدی. تمام اوشبو وقت کوڭللی عسکر آراسنده بولغان بر یاش یگت آیغینه بدره تیدی ده یغلوب فالدی، آیغن نرسه ایله در باغلادی ده تاغن ایبد اشلری آرتندن ییدی. اولگانلر یغلوب قالالر ایدی. مونه فلچ برلن سوغشورغه وقت ییدی. ایکی یاقده بیک غیار سوغشالر. یاشلر کیسلوب کیسلوب توشلر. قانلر آغا. پوشت پوشت قورسافلر یارله. انگی یاش یگت سوغشا سوغشا آردی. آخرنده یغلیدی. بر آز یاتقاچ حال جیوب توردی لیکن قولینی کوتره آلمی ایدی. آلائی بزلسه ه بار کوچن جیوب «یا الله!» دیب بر دشمنانغه اوردی اول یغلیدی. شول وقت ایکنچی دشمنان کیلوب بو یاش یگتنڭ باشینی ئوردی، یگت یغلیدی.

بو یگت معلومکنز - راحتندن محنتگه، وطن ایچون کیلگان هم قربان بولغان - علی افندی ایدی.

علی افندی جای کونی ایبول آینده بولغان حضوردن صوڭ، کوب تورمیچه قاچوب، ایران غه کیتکان هم شونده کوڭللی عسکرگه یازلغان ایدی. اول کوب اوپلر اویلادی، کوب حسابلادی. ژیرانی تاشلاب کیتونده، آناسون تاشلاب کیتونده. صوڭندن «انشاءالله ایکیسی ده یوغالمازلر. Вѣра کیاوگه کیتار. آنام دخی اچهسی آراسنده یوغالماز» دیب اویلاب، کیتهرگه قرار بیرگان هم کیتکان ایدی. بر ایکی اوج آتنلر علی افندینی ازله گانندن صوڭ آنڭ ایران غه کیتکانون - بوله سینڭ دیوارینه یازوب فالدرغان سوزلرندن بلدیلر.

فردوس خانم اوتارنی ساتوب «قازان» شهرنده اوزینڭ قرداشی یانینه کیتدی.

ژیراده کوب تورمیچه علی افندینی اونوتا باشلادی هم سیرهک سیره ککنه ایسکه توشره ایدی. صوڭندن Ну его персянишка дий قویا باشلاغان ایدی. هم قشقه مسقواغه کیتکاچ آنده بر آیتسیرگه کیاوگه واررغه وعده لاشوب آتا و آناسندن رخصت صوروب خط یازدی. فقط علی افندینی (گ) اسمی اولنڭ اوچیتلی گنه ایسکه توشره هم: «Вотъ душа» دیب قویا ایدی.

ابرار موسکویف. نتوشی.

قارارغه پادشاه كيرده. كينلگان ايدي. اول، قريزنىڭ سوزلر ينى ايشتسده آكلى آلمادى. قريزنى عذاب اورنندن آلوب، نى سويله ديكنى صورارغه قوشدى. قريز كيرگه:

— مین بيك عقللى بر ذاتنك اسمنى خاطر مه توشوردم. اول ميگنا، بتون دنيا نك بايلقندن هم بيزنك پادشاهلق راخه مزدن ده قدرلى بولغان، بر سوز سويله گان ايدي ديوب جواب بپردى. هم كيرگه اوزينك صولون بلهن بولغان مصاحبه سنى سويله دى. بو واقعه پادشاه كيرنك قلبنى قالتراتدى. اول اوزينك ده بر كشى ايدى كنى، هم اوزينى نيندى كيله چك كوته، آنى بلمه ديكنى اويلا ب، قريزنى آزاد قيلدى، هم آنك بلهن دوست بولدى. مترجم: عارف موسين «اؤفا»

لطائف

۱۲۷

پادشاهلردن برى اوزينك نديمينه: «فلان اورنده ييل نگرمانى وار ايدي خاطر كده مى؟» ديدى كنده نديم ده: «بلى اندم خاطر مه، لىكن نگرمان كوبدن طوزوب بتدى اما ييل هنوز اولىگى حالنده!» ديمشدر.

۱۲۸

خليفه لر وقتنده خراسان واليلردن برينه: «خراسانده والى اولوب طورغه باشلا دىغىغىغنه نيچه ييلر اولدى؟» ديه صوراديلر. والى: «واليك خدمته بكرمى ييل اما طوتاش روزه طوتومه اوتوز ييل بولدى!» ديه جواب وپردى.

محررى: رضا الدين بن محمد الدين.

ناشرلى: محمد شاکر و محمد زاکر راسيفلر

تيگداشدر رگه تلمه ميسك؟

صولون: — فقير، هر وقت بايدن بختلى بولادر. هيچ بر كشى اوزينى اولم ساعتى يتكانگه قدر «بختلیمین» ديوب سانامسقه توشدر.

قريز، صولوننى يبهردى؛ آكنا معلمنك سوزلرى اوخشامادى ده هم آكنا اشانمادى ده. اول: «نهرسه گه اوزيه بوشقه قايسى قواليم؟ عمر بار وقتده، راحت طوررغه كيرهك» ديوب اويلا دى و آنك حقتده اويلا وده اونوندى.

بو واقعه دن كوبده اومه دى، پادشاهنك اوغلى آوغه چغوب، اوزينى خطالى بلهن يارالاب ئولوب ده كيتدى. بوزنك آرتندن اوق، قريز، كير اسملى غايت قوتلى هم قان نوگوچى بر پادشاهنك اوزينه فارشو صوغشقه چقد بغيى ايشتى. قريز، كيرغه قارشى زور عسکر بلهن قارشى چقسده، دشمانلر بولاردن كوچليرهك بولدى قندن، آلارنى يگوب، عسكدرلر ينى هلاك ايدوب، قريزنى پايتهخت شهرينه هجوم ايتديلر. پايتهخت كه كروب دشمانلر قريزنى خزينه سنى تالارغه، اهاليسنى اولدر رگه، شهرنى ياندر رغه و اتارغه باشلا. ديلر. بر صالدا ت، قريزنى اوزينى اوتوب، اولدر رگه تلمه سده، پادشاهنك اوغلى كوردى و اتاسينى قوتقارمىچى بولوب:

— تيمه آكنا، اول بيت پادشاه — قريز ديوب فچقدردى. عسكدرلر قريزنى باغلاب، اوزلرينك پادشاهلرينه كيتورديلر. كير دشماننى يگدىكى اوچون بايرام ايتيه ايدى — اول قريز بلهن سويله شوب ده طورمادى، آنى اولدر رگه بيوردى.

عسكدرلر شهرنك ميدانده زور اوطن اويوب، آنك اوستنه قريزنى باغاناغه بهيله ب، اوطنغه اوت تورتديلر. قريز اوزينك شهرينه هم دؤاريسنه قاراغاچ، روم معلمينك سوزى ايسنه توشوب:

— آخ، صولون، صولون!... ديوب گنه ئه يته آلدى. اوطننك ئه يله نه سين عسكدرلر چولغاب آغان؛ جزان

«شورا» اورنبورغده اون بيش كونده بر چققان ادبى، فنى و سياسى مجموعه در.

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНИЯ: НА 2-й СТРАНИЦЪ ОБЛОЖКИ 30 КОП., НА 2 И 4 СТР.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА. Адресъ: г Оренбургъ, Редакция журн. „ШУРО“.

آبونه نكلى: سنه لك ۵، آلتى آياق ۲ روبله ۶۰ كاپك. «وقت» برلن برگه آلوييلرغه: سنه لك ۹، آلتى آياق ۴ روبله ۶۰ كاپك در.

۲۳ نچى «شورا» غە درست جوابلار

۲۹ ھم ۳۰ (* نچى مسئلە لرگە: اکرم علیف (قوستانای)، حسن شاه مردانق (آتباسار)، محمود جان عزیزف (پیروفسکی)، ك. قورامشین (استرخان)، عمر امیر خانق (چیستای)، شیخ الله بن صنعۃ الله (نامعلوم)، اهل الله.

۲۸ نچى مسئلە گە: میرحیدر فیضی (اورسکی).

۲۹ نچى مسئلە گە: ابراهیم نعمت اللین (چیستای).

یونس سمیتوف، عباس حکیموف، عبدالله حکیموف (وہنگا)، م رؤف آیطیکین، عبدالقادر قربانعلیف (سیبی پولاط)، صفاء اللین کولایف (نامعلوم).

۳۰ نچى مسئلە گە: حوا قربانعلیووا، مرشە ینغولاطووا

(ۋەرەکی، طامبوف)، اسکندر امیرجانق (ترویسکی، رسولیہ)، ع. یادکاری (استرخان)، محمود امیرخانق (چیستای).

۲۴ نچى «شورا» غە درست جوابلار.

۳۱ ھم ۳۲ نچى مسئلە لرگە: م. کمال ولد مظفر

(مالمژ)، احمد میر سلیموف، صابر جان جہانشین، اسکندر ابرجانق (ترویسکی، رسولیہ)، ی. مصطفین (مزارلی، صاراتاوا)، ف. بشیروا (نامعلوم)، عبدالله چوقایف، نورعلی ایشماتى، ابراهیم فیضخانق (اوا)، ل. آیطوف (پیرم)، غفور جان عثمانق (قارغالی، عثمانیہ)، م. ش. ایمانقولق (آقمسجد)، م. علی ایسانگیلین (قوچقار، اورنبورغ)، محمود امیرخان (چیستای)، نبی الله القادری (الله ویردی، اورنبورغ)، ی. مصطفوی (توبەن اول، یالاتما)، عبدالله حکیم (ۋہنگا)، اکرم علیف (قوستانای)، یونس نعمت اللین (سیبی پولاط)، بکر صدقی بن عبدالمجید (فیدوسیہ قریم)، علی فیضی (قارا بولاق)، عبدالله حبیب (کوکارکە، ۋاتقە)، عبد الرحمن موسین (قاراقارلی)، عین الله جعفروف (باسقونجاق).

۳۱ نچى مسئلە گە: م. نجیب عبدالین (ترویسکی، رسولیہ)، ع. عزیزف (جامیبتى)، ع. اسحاقف، عمر امیرخانق (چیستای)، عبدالمطلب ولیدف (اورنى نامعلوم).

۳۲ نچى مسئلە گە: حارث دولتشین (مسکاو)، ك. اورازکیلدیف (نامعلوم).

(* بر ذات بو مسئلەنى بازوب و بروجیلرگە «افندیلرم ا سزنىڭ

طرفەتى نازلار بوتاقغەدە قونالارنى؟ بزم طرفەدە، نیکسر، قازلارنىڭ بوتاقغە قونغانلاری کورنى» دى.

۲۲ نچى مسئلە نك جوابی

بولارنىڭ برنچىسىندە «ج» عدد قوی بولسون، ایکنچىسىندە «س» بولسون، مسئلەدە ایتلگانچە ایکنچىنىڭ بر قوینى آلوب برنچىگە بیرەمز؛ برنچىسىندە «ج - ۱» بولاق، ایکنچىسىندە «س - ۱» بولاق مسئلە نك شرطینە بناء ایکنچى کتوچى برنچىسىنە بر قوی بیرسە قویلاری اییدە شینکندن ۲ مرتبە آرتق بولا. بونى اوشبو رهوشدە یازامز:

$$1 + 4 + \dots + 1 = 1$$

اگرده برنچى کتوچى ایکنچىسىنە بر قوی بیرسە، برنچىنىڭ «ج - ۱» قویى بولاق، ایکنچىنىڭ «س + ۱» قویى بولاق. مسئلە نك شرطینە بناء بو عددلر بر نیگز:

$$1 - 1 = 1 + 1 + \dots + 1$$

ایكى نامعلوم عددیمز هم ایكى معادلەمز بار؛ بوندى مسئلەنى چغار و مکن هم برگنە جواب چغاچق. ایکنچى معالەدن

$$2 + 2 = 2$$

برنچى معادلەدە «ج» اورنىنا «س + ۲» نى قویامز:

$$\frac{1 + 2 + \dots + 2}{2} = 2 - 2 = 3 + 2 = 2 - 2 \text{ ياكە}$$

$$2 + 2 = 2 - 2 \text{ س ياكە}$$

ع. بولداش

درست جواب و پروچیلر:

۲۰ نچى مسئلە گە: حلیم (ایسکی مارغیلان)؛ آخوند

عبدالهادى (جوابى ۱۶ نچى نومردە).

۲۱ نچى مسئلە گە جوابلار ۱۶ نچى نومردە: ايڭ يىڭل

بوشاتوچیلار، حلیم (ایسکی مارغیلان)؛ عمر اورازایف (اورنبورغ)؛ بولار چە بوشاتقاندە بر میچکەدن ایکنچى میچکە گە ۹ مرتبە بوشاتورغە طوغرى کیلە.

ابراهیم نعمت اللین، احمد ولی، کبرى عدلیه بنت نصرالدین، اسماعیل بیریشف، کلیم الله قورامشین اصوللری بوینچە ۱۰ مرتبە؛ نامعلوم اصولی بوینچە ۱۱ مرتبە بوشاتو کیرەك.

ايڭ تیز هم يىڭل اصول البتە ك. م. اصولی؛ تيك

بو يول مسئلە نك بر شرطینە کیلوب يتى: اوچنچى میچکە بوشاتقاندە صاوت بولوب خکمت ایترگە تپوش؛ بونە ایسە اول بتونلەى استعمال قیلنى.

اداره دن

«تربيه و تعليم» اسمى ايله يازلمش مکتوبنى باصارغه ممکن دگل.
«مقاللر حقنده» اسملى مقاله «باليرو»، «اوطوشنك زوريسى»، «آچلق حقنده هميدالله ابرى اغزندن» اسملى حكايتلر درج اولنه چقلر.

چالى استانسه سندن «علمانىنك آچيق مکتوبنه آچيق جواب» اسمى ايله يبارلمش مکتوبنى حاضرگه باصداق، لزوم كورلسه بلكه بر وقت باصلور.
ابوالسكرم افندى گه: ۱، ۲، ۳، ۴ هم ۲۰ نچى عددلر كيم اولوب ۳ نچى جلد «شورا» حقى پوچته ايله ۵ صومدر.
عبدالله افندى مصطفايوف غه: شعرلرگز شايد با- صلورلر. «شورا» نك هر عددى ۲۵ تيندر.

ابن نمبر

اثر: رضاءالدين بن فخرالدين

اسلام علماسينك ايك مشهور- لرندن بولغان اوشبو ذاتك مسلگى، افكارى و برنيچه مهم مسئلهلر حقنده حقى نظرى طو- غر وسنده مكل معلومات بيره طورغان اوشبورساله آچيق تركى نلنده روسيه ده برنچى مرتبه اوله رق «وقت» مطبعه سنده

گوزل روشده باصلوب چقدى. مشهور ايرلر نك بشنچى جزئى اولوب ۱۴۸ صفحه در. بورساله ده، حاضرگه قدر بيك كوب كشيلارگه مجهول طورغان بو بيوك عالمك ترجمه حالى و وفاتى حقنده خيلى معلومات بيرلشمدر. حقى ۵۰. پوچته ايله ۵۸. هر بر معتبر كتابخچيلرده سانلقله و باش اصقلادى «وقت» دارسنك.

حاجبطرغان شهرنده «ايدل» برگنه مسلمان غزتهسى غزتهسى دوامينك آلتنچى يلى بولغان اوشبو 1912 نچى يلى اوچون مشترى قبول ايتوله در.

يلىق آلام ديگان كشيلارگه غزته نك بهاسى- ۴ صوم؛ آلتى آيلغى ۲ صوم؛ اوچ ايلغى ۱ صوم ۲۰ تين؛ بر آيلغى ۵۰ تيندر.

آندن صوك غزته لر نك نيندى ده بولسه بر كسب بله ن مشغول كشيلارگه كير. گى اوزلر نك كسبلرين، سودالرين، شغل، هنر و صنعتلرين باشقه لارغه اعلان قياوب بلدرو اوچون و شوك آرقاسنده كسبلرين آلغه يبهرو هم كسبلرندن اوگو، داينه گورو اوچون بولغانغه

«ايدل» شول كسب ايپه لر ينه ده بر يخشياغم تيسون ديب اعلانلرى بوش ديبه رلك در جه ده آرزان الادر.

يعنى اعلان اوچون برنچى بيتنه هر سطرغه ۳۰ تين؛ صوكغى بيتنه ۱۵ تين گنه در. «ايدل» عموما ايتكانده مسلمانلار نك اقتصاد بابنده و اجتماعى حياتنه كوزلرى آچق بولسون و دنيا ده مسلمانلار اوز اوزلرين و بر برلرين طانوب بلوب ياشاسونلر هم كيله چكده گى حياتلرى اوچون ده حاضر دن اوگ اوضر لانوب آكلى بولوب بارسوللاو ديب دنيا ده حقى كون صاين بولوب طورا تورغان طبيعى حاللردن و تاريخى واقعه لر دن خبرلر بيروب هفته ده اوچ مرتبه چخوچى

ادبى، اقتصادى، تركيچه غزته در.

ترقيپرور، معارف هم مدنيتپرور مسلكنده «ايدل» اعتدال بله ن گنه بارغانينه كوره بويل آلتنچى يلى دوامينه كيتدى. يلىن يلى مشترى لور نك آرطا بارووينه و اقتصادى حالينك يلىن يلى ياخشيرا بارووينه قاراغانده «ايدل» تاتارلار دائم بولغان مدتجه دائم بولاچاق بر غزته در. روسيه نك هر طرفدن و بعض چيت مملكتلر دن ده ملتيز اوچون فائده لى بولغان واقعه و خبرلر نى دائمى صوزنده يازوب طورا تورغان خصوصى مخبرلرى بار. آندن باشقه خلكمزنك معيشتندن و خلكمز آراسنه بولوب تورغان حاللر دن خبر يازوب يبه رگان كشيلار نك ده عبرتلى يازولار ين «ايدل» نشر ايتده در.

آندن صوك «ايدل» نك طاغى بر اهميتلى ياغى - اول بعضا بعضا روسلر نك لىق نالستوبلاى كيك زور محرر لر نك عموم اوچون فايده لى بولغان اثرلر ين ده ترجمه قياوب خلكمز نى چيت ملت ادبىانلرى بله ن طاغى شردار. آدرس: «ИДЕЛЬ» ред. газ. Астрахань. Адресъ: Астрахань, ред. газ. «ИДЕЛЬ».

ايدل

بن: فخرالدين بن رضاءالدين (ايك نچى طبع)

الك معتبر اصلون انوب يارلمش بر اثر بولديغى جهندن هر كم ايچون، خصوصا كتب ده بالارغه اوتور ايچون، غايت موافق بر اثر در. هر كم آكلار لىق صورنده پيغمبر مزنك حياتى، نبوتى و اشلىرى بيان قيلميشلر. نفيس صورته، بوي اولى رامكاده «وقت» مطبعه سنه ۲ نچى مرتبه باصلوب چقدى. غايت يخشى كلغده. حقى ۲۰ تين، پوچته ايله ۲۴ تين. باش اصقلادى «وقت» اداره خانه سيدر.

«ملا نصرالدين»

رسملى، كولكولى «ملا نصرالدين» ژورنالينك آبونه دفترى آچيقدر. سنه لگى ۶ صوم و ياروم سنه لگى ۳ صوم ۵۰ تين. كسب اهللرى ايچون سنه لگى ۵ و ياروم سنه لگى ۳ صومدر. آدر يس:

г. Тифлисъ редакция „Молла-Насретдинъ“.